

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Linda Kašparová

Obchod pro rozvoj: EPAs jako nový nástroj rozvoje ve vybraných zemích
skupiny SADC

Diplomová práce

Olomouc 2013

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala vedoucímu práce, panu doc. PhDr. Vlastimilu Fialovi, CSc, za jeho ochotu i za jeho připomínky a cenná doporučení. Také bych ráda poděkovala svému zaměstnavateli za jeho nekonečnou trpělivost a také všem ostatním, kteří to vydrželi.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Obchod pro rozvoj: EPAs jako nový nástroj rozvoje ve vybraných zemích skupiny SADC* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci, 30.11.2013

Obsah

1. Úvod	7
2. Úvod do problematiky	10
2.1. Definice pojmů: rozvoj, rozvojová politika	10
2.2. Definování skupiny SADC EPA	12
3. Teoretická východiska	14
3.1. Teorie interdependence	14
3.2. Aplikace teorie interdependence na vztahy EU a zemí ACP	16
4. Vývoj vztahů EU – ACP	20
4.1. Počátky rozvojové spolupráce a Dohody z Yaoundé (1958-1974)	20
4.2. Druhá etapa přidružení (1975-2000)	21
4.2.1. V předvečer uzavření Dohod z Lomé	21
4.2.2. První dekáda – Dohoda z Lomé I., Lomé II.	23
4.2.3. Dohoda z Lomé III., IV.	27
4.2.4. Shrnutí	30
5. Mapování vývoje ve vybrané skupině zemí SADC EPA	32
5.1. Analýza výsledků Lomé I., Lomé II.	33
5.2. Analýza výsledků Lomé III., Lomé IV.	36
5.3. Dílčí závěr	43
6. Dohoda z Cotonou: nová forma rozvojové spolupráce	47
6.1. Hlavní motivy přijetí Dohody z Cotonou	47
6.2. Dohoda z Cotonou: cíle a základní pilíře spolupráce	49
6.2.1. Finanční (rozvojový) pilíř	50
6.2.2. Politický pilíř	51
6.2.3. Ekonomický a obchodní pilíř	52
6.3. Vyjednávání Dohod o hospodářském partnerství	53
6.3.1. Proces vyjednávání	53
6.3.2. Sporné body jednání	57
7. SWOT analýza nástroje EPA na případu skupiny SADC EPA	64
7.1. Silné stránky	65

7.2. Slabé stránky	67
7.3. Příležitosti	67
7.4.Hrozby	69
8. Závěr	73
9. Seznam použitých zdrojů	75

Zkratky

ACP (AKP)	státy Afriky, Karibiku, Pacifiku
ANSA	Angola, Namibie, Jihoafrická republika
BLNS	Botswana, Lesotho, Namibie, Svazijsko
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
GSP	Všeobecný systém preferencí
EBA	Obchodní režim „ <i>Vše kromě zbraní</i> “
EDF	Evropský rozvojový fond
EPA	Dohody o hospodářském partnerství
IEPA	Předběžná dohoda o hospodářském partnerství
LDCs	skupina nejméně rozvinutých zemí
MAR	<i>Market Access Regulation</i>
MAT	Mozambik, Angola, Tanzanie
OSN	Organizace spojených národů
RoO	Pravidla země původu (<i>Rules of Origin</i>)
STABEX	Finanční stabilizační nástroj pro obchodování se zem. komoditami
SYSMIN	Finanční nástroj pro obchodování s nerostnými surovinami
TDCA	Dohoda o obchodu, rozvoji a spolupráci
WTO	Světová obchodní organizace

1. Úvod

Rozvojová agenda má v politice ES / EU místo již od samotného jejího založení. Je to nmndáno koloniální minulostí mnohých členských zemí EU. Jejich snahou je se k této minulosti zodpovědně přihlásit a vztahy s bývalými koloniemi ku prospěchu obou stran udržovat. EU je nepochybně jedním z hlavních světových aktérů na poli rozvojové politiky. A jelikož zvyšování životní úrovně souvisí s hospodářským rozvojem, jsou již po více než 50 let tyto vztahy upraveny vzájemnými dohodami. V roce 2000 byla proto podepsána tzv. Dohoda z Cotonou, která zásadním způsobem změnila někdejší podobu obchodně – rozvojové spolupráce. Důvodem těchto změn byl tlak ze strany WTO, který předešlou formu spolupráce založenou na Dohodách z Lomé kritizoval a považoval ji za diskriminační vůči ostatním rozvojovým zemím. Nemenším motivem ke komplexní revizi někdejších vztahů byla i skutečnost, že Dohoda z Lomé, navzdory snaze být rozvojově orientovaná, nepřinesla výrazné zlepšení životních podmínek obyvatel ACP zemí.

Nosným pilířem Dohody z Cotonou by měly být Dohody o hospodářském partnerství (EPAs). Tyto dohody, postavené na liberalizačních opatřeních, by napříště měly sloužit jako základ pro obchodní vztahy mezi zeměmi ACP a EU. Jednání v tuto chvíli stále pokračují a není tedy jasné, jestli strany budou schopny dosáhnout dohody. Očekává se, že dohody nakonec dosaženo bude, neboť příliš mnoho jiných alternativ se nenabízí.

Diplomová práce se zabývá jednak hospodářským rozvojem ve vybrané skupině zemí SADC (SADC EPA) v období Dohod z Lomé a také si v druhé části práce si klade otázku, zdali Dohody o hospodářském partnerství mohou uspět tam kde předchozí dohody selhaly. Výzkumná otázka zní, *zda-li skýtá EPAs skutečně větší rozvojový potenciál než dosavadní formy evropské rozvojové spolupráce v regionu?* Na základě této otázky poté byly stanoveny hypotézy – tedy, že 1. *Dosavadní rozvojová spolupráce založená na Dohodách z Lomé nebyla nastavena takovým způsobem, aby podpořila hospodářský rozvoj vybraných zemí skupiny SADC, a 2. Uzavření dohod s celou skupinou SADC EPA přispěje k hospodářskému rozvoji,*

ačkoliv krátkém časovém horizontu může představovat pro vybrané země skupiny SADC EPA hrozbu. Snahou je tedy na základě analytické metody poukázat, že nová generace obchodních dohod bude pro africké země velkou výzvou. Ta jistě nebude snadná, ale v dlouhodobém horizontu přinese africkým státům ekonomický rozvoj a měla by se pozitivně odrazit i na jejich zapojení do světového obchodu.

Jakkoli se jedná o téma velice zajímavé a vysoce aktuální, jsou české zdroje k tomuto tématu značně omezené. Autorka proto vycházela většinou z anglických textů. Čerpáno bylo například z knihy *The European Union and the Developing Countries. Cotonou Agreement*, sborníku, který byl editován O. Babarinde a G. Faberem. Kniha analyzuje nový typ vztahu, který byl sjednán mezi ACP a EU na základě Smlouvy z Cotonou. Autoři příspěvků se zabývají vnějšími i vnitřními tlaky, které vedly k přijetí nového rámce vzájemné spolupráce. Pozornost je věnována například úvodní fázi vyjednávání o Dohodách o hospodářském partnerství, jejich potencionálnímu přínosu, nebo i alternativě využívat místo těchto dohod režim GSP. K popisu období Dohod z Lomé bylo využíváno zejména knihy *The European Union and the Third World*. Autor Martin Holland se v této knize mimo jiné zabývá čtyři desetiletí vyvíjející se spoluprací mezi ES/EU a zeměmi ACP. Všímá si okolností, za kterých došlo k uzavření Dohod z Lomé, ale zmíněn je i nreciproční obchodní režim a kriticky je vnímáno spuštění STABEXu, který dle jeho názoru nevedl ke zlepšení produktivity a efektivity v zemích ACP. Zdrojem informací bylo v hojné míře i evropsko-africké periodiku *The Courier*, které od roku 1963 mapuje spolupráci ES/EU a zemí ACP. Pro získání aktuálních informací o vývoj vyjednávání a problematických bodech Dohody o hospodářském partnerství výborně posloužily webové stránky „think-tanku“ *The European Centre for Development Policy Management*. Statistické údaje byly většinou čerpány z databázi orgánu UNCTAD, statistických ročenek Světové banky či výše uvedeného periodika *The Courier*. Pro hledání relevantních textů byla také hojně využívána databáze *JSTOR*.

Z hlediska metodiky je práce založena na deskripci a analytické metodě a komparaci. Popisná část převažuje v první části, která je věnována skupině zemí SADC EPA v období Dohod z Lomé. Autorka se v této části snaží poukázat na skutečnost, že Dohody z Lomé nemotivovaly dostatečně vybrané země k diverzifikaci exportu a většího zapojení do světového hospodářství. Druhá část práce se zabývá Dohodami o hospodářském partnerství, jejichž potenciál je poté rozebrán na základě SWOT analýzy.

Práce je z hlediska struktury členěna do 9 kapitol. Druhá kapitola se zabývá Úvodem

do problematiky. V rámci této kapitoly vymezeno právní zakotvení evropské rozvojové spolupráce, a to od zahájení spolupráce až do současnosti. Je zde také uvedeno představení základních pojmů a terminologie, která se v textu bude vyskytovat. Pozornost je také věnována vymezení skupiny SADC-EPA a je zde i okrajově dotčena problematika a problematičnost africké regionální integrace. Třetí kapitola je věnována teoretickému zakotvení. Konkrétně tedy základnímu popisu teorie vzájemné závislosti a následná aplikace této teorie na vztahy mezi EU a ACP. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na Dohody z Lomé, jejich obsah i širší kontext. V kapitole páté jsou popsány hospodářské výsledky a obchodní trendy zemí SADC EPA. Dohodě z Cotonou se věnuje kapitola šestá. V jejím rámci budou rozebrány hlavní motivy jejího přijetí, její základní pilíře i problematické body, které vyvstaly během vyjednávání o Dohodě o hospodářském partnerství. Konečně kapitola sedmá se snaží získané informace analyzovat pomocí SWOT analýzy. Budou tedy popsány silné a slabé stránky EPA i jejich příležitosti a hrozby. Poslední dvě kapitoly představují závěr a seznam použitých zdrojů.

2. Úvod do problematiky

2.1 Definice pojmů: rozvoj, rozvojová politika a rozvojová spolupráce, rozvojová země

V následujících několika odstavcích se budeme věnovat termínu rozvoj. Jeho definice je stěžejní pro určení, zda-li určitý projekt je možné považovat za úspěšný či nikoli. Bohužel však nepanuje shoda na definici termínu rozvoj. Důležité je také zohlednit, v jakém prostředí se nenacházíme a ujistit se, že máme reálná očekávání. Adamcová například upozorňuje, že „definovat rozvoj znamená učinit normativní výběr“ *„Ale kategorie rozvoj je již svým významem bohatá, poněvadž zohledňuje dlouhodobé ekonomické, sociální a politické procesy a týká se mnoha vědních oborů.“*¹

Navzdory panující nejednotnosti týkající se vymezení samotného termínu rozvoj, panuje přesvědčení o vhodnosti užívání určitých ukazatelů. Podívejme se tedy na ukazatele, na jejichž základě bude rozvoj v této práci hodnocen. Jedním z nejdůležitějších je HDP – ukazatel hrubého domácího produktu, nebo například HDI, tzv.: Index lidského rozvoje, který je zaměřený komplexněji a snaží se zachytit sociální i ekonomické aspekty rozvoje. Hodnotí například podíl obyvatelstva s přístupem k zdravotní péči a vzdělání.

Termín rozvojová země, označující specifickou skupinu zemí světového hospodářství – byl poprvé použit v roce 1964 na prvním zasedání konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD).² Do té doby byly nejednotně používány různé termíny, z nichž mnohé měly negativní konotace, proto až neutrální termín *rozvojové země* byl přijat všemi stranami.³

---

¹

Adamcová, L.; Němečková, T. a kol.: *Rozvojová ekonomika*, s. 37

²

Adamcová, L.; Němečková, T. a kol.: *Rozvojová ekonomika*, s. 16 ,

³

Srov. například s Holland M.: *The European Union and the Third World*, s. 4

Rozvojové země lze vymezit pomocí několika hledisek. Pro účely této práce je vybráno ekonomické hledisko. Bude určitě zajímavým poznatkem, jak si s tímto vymezením poradily některé mezinárodní organizace. Tyto můžeme v základní rovině rozdělit na dvě skupiny:

1. organizace, které využívají při klasifikaci rozvojových zemí především ekonomický ukazatel – *hrubý domácí produkt, HDP* a

2. na organizace, které používají komplexnější ukazatel/ukazatele.⁴ Do první skupiny spadá především Světová banka. Světová banka vychází při analýzách jednotlivých ekonomik zejména z hrubého národního příjmu na obyvatele, GNI.⁵ Na základě tohoto ukazatele jsou poté země členěny do 3 základních kategorií:⁶

1. Nízký příjem (méně než \$ 1.025/obyv.), 2. Střední příjem (Nižší střední příjem - \$1.025 - \$4.035/obyv. Nebo Vyšší střední příjem - \$4.036 - \$12.475/obyv.), 3. Vysoký příjem (nad \$12.476 a více).

Bez zajímavosti určitě není ani metodika OSN a od ní odvozených organizací. Systém klasifikace je postaven na *Indexu lidského rozvoje (Human Development Index, HDI)*. Koncept lidského rozvoje je daleko hlubší a širší než by mohl být směstnán do jednoho statistického ukazatele. Dochází proto ke zjednodušení a index HDI je vystaven na 3 fundamentálních dimenzích v lidském životě: dlouhý a zdravý život, znalosti a slušná životní úroveň. Proto je statisticky poměřována: očekávaná délka života, získané vzdělání a příjem. HDI index tedy ukazuje, jak dalekou cestu musí země ujit, aby docílila vymezených (ideálních) cílů : tyto jsou průměrná očekávaná délka dožití je 85 let, přístup ke vzdělání pro všechny a slušný životní standard.⁷ Hodnota indexu se pohybuje na škále 0 -1. Každému státu je na základě statistik udělena určitá hodnota: tato pak umožňuje, aby státy byly vzájemně

---

⁴ Adamcová, L. a kol. *Úvod do rozvojových studií*, s. 26

⁵ V minulosti byl používán jako ukazatel hrubý domácí produkt (HDP/GNP). Nově používaný ukazatel GNI však dokáže redukovat dopady fluktuací směnných kurzů při mezistátním stovnávání národních příjmů, je ptoto vhodnější.

⁶ The World Bank. *How we classify countries* [online text]. 2013. [cit. 3.3.2013]. Dostupné na: <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>.

⁷ UNDP. *Global Development Report 2002. Deeping democracy in a framgmented world*. [online text]. 2002 [cit. 13.10.2013]. Dostupné na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/263/hdr_2002_en_complete.pdf

porovnávány a řazeny od dosaženého stupně rozvoje. Od roku 2010 je klasifikace uváděno jako žebříček zemí seřazených od nejvyššího HDI po nejnižší HDI. Země nacházející se v 1. kvartilu tohoto seznamu jsou považovány za rozvinuté, ostatní jsou následně označeny jako rozvojové.

Z rozvojového hlediska je také velice důležitý tzv.: ekonomický růst. Měří se převážně tempem přírůstku HDP či jiného agregátu celkem nebo v přepočtu na obyvatele za vyvolené časové období.

Všechny uvedené ukazatele jsou pro hodnocení rozvinutosti země nezbytné. Nepostihují avšak zdaleka všechny aspekty rozvojových zemí. Proto je důležité především pochopení procesu rozvoje, příčinných souvislostí, chování aktérů, mocenských vztahů, atd. Je tedy potřeba mít na paměti, že rozvoj je především proces a každá společnost určitým procesem prochází.

2.3. Definování skupiny SADC EPA

Požadavek EU na vyjednávání o budoucích obchodních dohodách s integračními bloky v rámci skupiny zemí ACP a nikoli s jednotlivými státy je jedním ze základních pilířů nové generace obchodních smluv, které vycházejí z Dohody z Cotonou. Ze strany EU se jedná o reakci na požadavky WTO. Cílem je také podpořit integrační proces v zemích ACP a uzpůsobit obchodní dohody specifikům jednotlivých integračních bloků. Při reálném formování vyjednávacích bloků se však tato podmínka stala velkým problémem zejména pro africkou část skupiny ACP. Jedním z neduhů, se kterým je možné se v africkém prostředí setkat, je překrývající se členství států v několika (většinou 2 až 3) integračních uskupení zároveň. Při zahájení vyjednávání o EPA dostaly státy určitý prostor rozhodnout se, v rámci kterého uskupení chtějí vyjednávat. Bohužel s tímto rozhodnutím se již nepojil závazek, že se vzdají svého členství v dalších integračních blocích⁸. Od vyjednávání o EPA se očekávalo, že by mohlo přinést jistou „racionalizaci“ do sítě současných integračních regionálních vazeb.

8

The German Marshall Fund of the United States: *Economic Partnership Agreements and African Regional Integration: Have negotiations helped or hindered regional intergation?* [online]. Srpen 2011 [cit. 20.10.2012]. Dostupné z <http://www.acp-eu-trade.org/library/files/GMF_EN_010811_GMF_EPAs%20and%20African%20Regional%20Integration%20.pdf>.

Na své naplnění však stále čeká.

Mapa regionální integrační příslušnosti je v jihoafrickém regionu obzvláště pestrá. Samotnou skupinu SADC tvoří 15 států⁹. Účastníky vyjednávání o hospodářských dohodách EPA tvoří pouze sedm z nich - těmito sedmi členy je: Angola, Botswana, Lesotho, Mozambik, Namibie, Svazijsko a Jihoafrická republika. Tyto země tak tvoří skupinu označovanou jako SADC EPA. V rámci tohoto uskupení se nachází ještě nejstarší fungující celní unie na světě, označovaná jako SACU. Jmenovitě je tvořena Jihoafrickou republikou, Lesothem, Svazijskem, Botswanou a Namibií. Skupinu SADC EPA můžeme tedy označit jako země SACU + Angola a Mozambik – poslední dvě jmenované spadají do skupiny nejchudších zemí světa, označované jako LDCs¹⁰. Tato informace je důležitá zejména proto, že země spadající do skupiny LDCs mohou využívat při obchodování s EU režimu *Everything But Arms (EBA)*¹¹ a tedy ani při nepodepsání Dohod o hospodářském partnerství s EU (EPA) jim nehrozí ztráta preferenčního přístupu na evropský trh, neboť program EBA jim zaručí bezcelní a bezkvótový přístup na trh EU.

Jihoafrická republika zpočátku vystupovala při jednání o EPA v pozici pozorovatele a podporující síly (*supportive capacity*), ale nakonec se do vyjednávání formálně zapojila v roce 2007.¹² Tanzánie se rozhodla vyjednávat v rámci skupiny EAC EPA. Zatímco Demokratická republika Kongo si zvolila platformu CEMAC EPA. Další členové skupiny SADC vyjednávají podmínky hospodářské spolupráce s EU pod záštitou skupiny COMESA EPA.

---

⁹ Angola, Botswana, Demokratická republika Kongo, Lesotho, Malawi, Mauricius, Namibie, Svazijsko, Tanzánie, Zambie, Zimbabwe, Jihoafrická republika, Seychelles, (+ Madagaskar). Členství Madagaskaru je však od roku 2009 pozastaveno [online text]. Datum neuvedeno. [cit. 3.10.1012]. Dostupné na: <<http://www.au.int/en/recs/sadc>>.

¹⁰ Více informací o LDCs a aktuální seznam zemí na: <<http://www.unohrlls.org/en/ldc/25/>>.

¹¹ EC. EUROPA.EU. *Everything but Arms (EBA) – Who benefits? Everything but Arms* [online text]. 02.09.2013 [cit. 15.09.2013]. Dostupné na: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151704.%2013-07%20EBA%20Factsheet%20Update%20Final.pdf>.

¹² EC.EUROPA.EU. Sadc EPA Group. *Fact sheet on the interim Economic Partnership Agreements* [online text]. Říjen 2011 [cit. 12.10.2012]. Dostupný na: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/january/tradoc_142189.pdf>.

Tab.: 1 Přehled integračních uskupení v jihoafrickém regionu

	SADC	SACU	COMESA	EAC	IOR-ARC
Angola	*		*		
Botswana	*	*			
Lesotho	*	*			
Mozambik	*				*
JAR	*	*			*
Namibie	*	*	*		
Svazijsko	*	*	*		

Zdroj: FABER, G.: Economic Partnership Agreements and Regional Integration Among ACP Countries in *The European Union and the developing countries: the Cotonou Agreement* [online]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, ©2005 [cit. 2013-05-21]. Dostupné na: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10171719>>.

3. Teoretická východiska

3.1. Teorie interdependence

„Společenství má zásadní zájem na existenci stabilního, dobře regulovaného, předvídatelného systému mezinárodních vztahů... ... přirozeně je zainteresováno do podporování systému, který hovoří spíše řečí vzájemné závislosti nežli konfliktu.“¹⁴

Edgard Pisani

Teoretická východiska představují určitý rámec, jehož prizmatem budeme vnímat popisovanou realitu. Z hlediska teoretického uchopení vztahů mezi EU a ACP se nabízí hned několik koncepcí – autorka se v předkládané práci rozhodla k využití tzv. *velkých integračních*

¹³

Schéma s kompletní vyobrazením překrývajícího se členství v regionálních organizacích na africkém kontinentu se nachází v seznamu příloh

¹⁴

Grilli, E.: *The European Community and the Developing Countries*, s. 103

teorií. V jejich rámci se následně přiklonila k *teorii interdependence*, která podle jejího soudu nejlépe odráží realitu vztahu mezi EU a ACP.

S teorií interdependence přicházejí koncem 70. let autoři Robert O. Keohane a Joseph S. Nye. Tato teorie se vynořila v reakci na mezinárodní události v první polovině 70. let 20. století (OPEC, ropné šoky, pokles vlivu USA, atd.).¹⁵ Při definování teorie interdependence dochází k interakci mezi realistickými a liberálními proudy.¹⁶ Waissová ve svém příspěvku připomíná, že zatímco realisté nazírají na mezinárodní systém optikou anarchisticko-soutěživou, což je hlavní důvod proč státy nemohou spolupracovat, liberalisté se více orientují na vnitrostátní politiku a na moc států, které dle jejich názoru naopak spolupráci podporují. Realisté ve svém přístupu k mezinárodním vztahům akcentují moc a bezpečnost, jako základní podmínky pro přežití státu, který je základní jednotkou mezinárodních vztahů. Liberalismus naproti tomu zdůrazňuje důležitost ekonomických otázek. Hospodářské záležitosti dle tohoto směru nejsou méně důležité než bezpečnost¹⁷.

Pro správné pochopení začneme s definicí některých používaných termínů.¹⁸ *Závislost (dependence)* chápe Keohane jako stav bytí, který je určován nebo významně ovlivňován externími silami.¹⁹ *Vzájemnou závislost (Interdependence)* poté pojímá jednoduše jako závislost jednoho aktéra na druhém a sobě navzájem. Interdependence ovlivňuje světovou politiku a jednání států; naopak dění ve světové politice a jednání států působí na zákonitosti interdependence.²⁰ Vzájemná závislost je podle něj vždy spojena s náklady a jistým omezením autonomie. Jako příklad uvádí situaci, že země, která dováží ropu

---

15

V poválečném vývoji teorie mezinárodních vztahů se tak odráží porozování prohlubující se vzájemné závislosti mezi státy. Zajímavé je ovšem také sledovat vývoj událostí. Zatímco 70. léta se nesou v duchu rostoucí vzájemné závislosti – reakce na válku ve Vietnamu, klesající soutěžení ve výrobě nukleárních zbraní či kolaps Bretton Wood systému, situace v letech 80. vypadá výrazně odlišně. V 80. letech jsme svědky naopak „přiklonu“ k realistickým hodnotám – jako důraz na otázku vojenské síly a záležitosti bezpečnosti – nálada v USA se mění pod vlivem světových událostí jako: Sovětská okupace Afgánistánu, zajetí rukojmí v Iránu či pokračující budování sovětských strategických pozic.

16

Waissová, Š.: *Teorie mezinárodních režimů*, s. 51

17

Keohane, Robert O.; Nye, Joseph S.: *Power and Interdependence Revisited*, s. 728

18

Některé kritické postřehy k vymezení termínů: Baldwin, D. A.: *Independence and Power: A Conceptual Analysis*. *International Organization*. [online text]. Srpen 1980. Dostupné online:

<<http://www.jstor.org/stable/2706510>>

19

Keohane, Robert O.; Nye, Joseph S.: *Power and Interdependence*, s.6

20

Waissová, Š.: *Teorie mezinárodních režimů. Mezinárodní vztahy*, s. 52

od druhé země je na ní daleko více závislá než země, která dováží luxusní zboží – ačkoli objem dováženého zboží/surovin může být podobný. Z uvedeného příkladu vyplývá i další pravidlo – nikde není stanoveno, že vztah těchto dvou zemí musí být vyrovnaný. Naopak i při vzájemné závislosti se může a také se vyskytuje asymetrie. Méně závislý partner poté může využít své silnější pozice ke snadnějšímu prosazování svých požadavků a jejich realizaci. Je to dáno tím, že případná změna v jejich vztahu / statutu quo bude pro něj méně nákladná než pro druhou stranu. Jiný autor, Harrison Wagner, částečně oponuje, když tvrdí, že „*býti méně závislý partner není ani nezbytná ani dostatečná podmínka pro využití vlivu v bilaterálním vztahu. Není to nezbytné kvůli tomu, že slabší aktér se silnými prioritami v jedné oblasti, může udělat velké ústupky v ostatních oblastech, aby dosáhl svého. Není to dostačující, protože v bodě rovnováhy, s podmínkami dohody plně odrážejícími vyjednávací moc, ani mocnější aktér neuplatní svůj vliv v jistých oblastech, pakliže tyto vyžadují takové ústupky v dalších oblastech, které převáží nad výhodami, kterých by tímto dosáhl.*“ Navzdory tomu Keohane svoji teorii brání, když říká, že asymetrická vzájemná závislost může být zdrojem moci v bilaterálním vztahu. Neboť méně závislý partner bude schopen učinit ústupky za nižších nákladů než více závislí aktéři. Méně závislý aktér má výrazné politické zdroje, protože změna v jejich vzájemném vztahu bude pro tohoto partnera méně nákladná než pro stranu druhou. Tato výhoda však neposkytuje záruku, že méně závislý aktér (tedy silnější strana) bude schopen také kontrolovat výstupy takového vztahu.

Keohane dále věnuje pozornost dvěma pojmům – *citlivost (sensitivity)* a *zranitelnost (vulnerability)*. Citlivost či zranitelnost jsou dány rychlostí a nákladností přizpůsobení se nové situaci. Má-li země možnost dostupné alternativní volby, posiluje to její pozici. Jinými slovy jde o to, jak nákladné budou tyto dopady pro danou zemi do té doby, než se země pokusí změnit svoji politiku, aby odvrátila nepříznivou situaci a náklady s ní spojené.²¹

Keohane se ve své knize věnuje také způsobům, jak je politická moc v prostředí komplexní interdependence transformována do konkrétních výstupů, tedy procesem vyjednávání. Jednou z variant jak prosadit své priority je *strategie vazeb (linkage strategies)* –

21

Jako příklad například uvádí 2 země, jež obě dovážejí 35 % své naftové spotřeby, tudíž se mohou zdát stejně citlivé na růst ceny. Jedna z nich se však mohla začít odebírat od svých domácích producentů – stále však za mírnou cenu. Druhá země neměla podobnou alternativu, to znamená, že druhá země je více citlivá než země první. Zranitelnost je tedy za situace vzájemné závislosti dána dostupností a nákladností alternativy ke stávající situaci. Více informací na: Keohane, Robert O.; Nye, Joseph S.: *Power and Interdependence*, s. 11

předpokládá se, že ekonomicky i vojensky silné státy budou dominovat řadě organizací a řadě témat. Slabé státy jsou v horší pozici, protože nemohou spojovat nepopulární témata s jinou agendou z části i proto, že jejich domácí politika není dostatečně komplexní (chybí jí onen rozsah). Další zajímavou variantou je i navrhování *agendy spolupráce (agenda setting)*.

3.2. Aplikace teorie interdependence na vztahy mezi EU a ACP

„Rozvojové přidružení dřívějších evropských kolonií k evropskému hospodářskému trhu takovým způsobem, který byl předveden v případě Dohody z Lomé, představuje užitečnou případovou studii pro kapacitu malých / slabých států jako tvůrců a vykonavatelů mezinárodní politiky v současném systému.“

Pro účely této práce je stěžejní Dohoda z Lomé, neboť země skupiny SADC EPA vstupovaly do vztahu s ES/EU až od 70. let 20. století. Navzdory tomu by zřejmě bylo chybou vynechat zmínku o Dohodách z Yaoundé. Bude jim věnována pouze okrajová pozornost, navzdory tomu však pomohou k vytvoření komplexnějšího pohledu na vztahy mezi ES / EU a zeměmi ACP.

Podíváme-li se na evropsko-afričké vztahy z pohledu teorie vzájemné závislosti, je potřeba zdůraznit, že se původně jednalo o závislá území koloniálních mocností. Dá se tedy předpokládat, že byly vybudovány silné hospodářské, mocenské i institucionální vazby mezi koloniemi a mateřskými zeměmi.²² Výchozí pozice evropských zemí byla tedy poměrně silná. Například Gruhn upozorňuje, že „...obě Dohody z Yaoundé byly navrženy ES a prezentovány Africe na principu „*ber nebo nech být*“.“²³ Zodpovědní afričtí lídři si byli vědomi, že pokračující vztahy s ES jsou pro jejich budoucnost zásadní. Neměli tehdy ani politický ani hospodářský vliv na to, aby zásadním způsobem pozměnili obsah Dohody z Yaoundé. S tímto názorem souhlasí i

---

22

Viz články č. 131 a č. 136 SES o přidružení neevropských států a území + zřízení EDF na základě IV. části Římské smlouvy z roku 1958

23

Gruhn, I.: The Lomé Convention: Inching Towards Interdependence, s. 247

Adamcová²⁴ když tvrdí, že celkové nastavení dohod hovořilo spíše pro EHS. Hospodářská spolupráce s rozvojovými zeměmi probíhala „*zcela podle zájmu a pravidel, které uplatňovali západoevropští partneři.*“²⁵

Výše uvedené naznačuje, že vztahy mezi „evropskou šestkou“ a bývalými koloniemi byl víceméně založen na vztahu vzájemné závislosti. Vzájemné vazby byly v 60. letech navíc podpořeny mezinárodní situací – neboť Evropa si uvědomovala svoji závislost / zranitelnost v oblasti dovozu nerostných surovin (nejen). Africké země si na druhou stranu byly vědomy toho, že dobré vztahy s ES jsou pro jejich budoucí existenci zásadní. Jako důkaz tohoto uvědomění je možné považovat samotnou žádost o pokračování privilegovaných vztahů s ES i po získání nezávislosti.

Je však namístě zdůraznit i asymetrii v tomto vztahu. S odkazem na výše uvedené teoretické vymezení je možné jako důkaz asymetrie vztahu spatřovat právě v samotné Dohodě z Yaoundé – respektive návržení jejího obsahu (viz *tzv. Agenda setting*), který byl postaven na liberalizačních opatřeních (zóně volného obchodu). Spolupráce mezi ACP a ES byla ve svých počátcích výrazně určována evropskými partnery jako přeměna politické moci v konkrétní výstupy. Africké země se v tomto období nacházely na samotném počátku své „samostatné a nezávislé“ existence, není tedy divu, že neměly ani politickou ani hospodářskou moc k prosazení svých záměrů. Ačkoli je nutné konstatovat, že mnohé z nich naplněny byly.

Naopak vyjednávání Dohod z Lomé se odehrávalo v odlišné atmosféře a bylo na ní nahlíženo jako na doklad o zásadní změně vztahu mezi severem a jihem. Onu zásadní proměnu představovala schopnost zemí třetího světa (v tomto případě tedy ACP) semknout se, spolupracovat a společnými silami dosáhnout svých vytyčených cílů na mezinárodní scéně.²⁶

---

²⁴

Adamcová, L.; Holub, A.; Sýkorová, S.: *Rozvojová ekonomika: vybrané problémy*, s. 75

²⁵

Zajímavé je srovnání s názorem Jelínka, který upozorňuje, že spolupráce měla 2 pilíře: vzájemný obchod a rozvojovou pomoc. Právě grantová podoba rozvojové pomoci je podle něj neúspěšnější částí Dohody z Yaoundé. Vzhledem k tomu, že členské státy nesnížily po přijetí svých finančních závazků k EDF objem pomoci zprostředkovaný bilaterálními programy, došlo k celkovému nárůstu pomoci.

Zdroj: Jelínek, P.: *Rozvojová politika EU*, s. 24

²⁶

Silnou roli sehrála Nigérie – která se zasadila o to, že vyjednávání se neodehrávalo pod taktovnou ECA (The Economic Commission for Africa, UN, ECA), nýbrž pod záštitou sekretariátu East African Community. Tyto manévry naznačovaly, že jen úprava Yaoundé nebude stačit pro dosažení dohody a že toto vyjednávání

Zatímco země ACP byly schopny demonstrovat svoji sílu, evropské země byly oslabené – zajímaly se primárně o hospodářskou situaci a domácí otázky.

ES bylo nadále závislé na dovozech primárních surovin. Podobně jako Afrika na svých vývozech.²⁷ Pozici Afriky umocňovala i panující studená válka a s ní spojené rozdělení světa. Významnou roli sehrálo i načasování. Západní státy byly otřeseny ropnými šoky, zatímco země třetího světa viděly v postupech organizace OPEC inspiraci.²⁸ Mimoto například Gruhn přičítá úspěch třetích zemí také skutečnosti, že na africkém kontinentu se začínaly v období předcházejícím vyjednávání o Lomé formovat kontinentální a subkontinentální africké institucionální struktury. Během vyjednávání o Dohodách z Lomé tak africkou stranu reprezentovali zkušenější vyjednavací, než tomu bylo u dřívější Dohody z Yaoundé.

ACP se tehdy nacházely v poměrně silné pozici a podařilo se jim vyjednat zrušení vzájemných obchodních preferencí. Africké produkty budou mít napříště volný (bezcelní) přístup na trh ES a nebudou předmětem ani kvót a kvantitativních omezení.²⁹ Zásadní byla také úprava související s pravidly země původu, financování exportu či protokol o importu cukru.

Jsme tedy svědky prosazování politické moci v praxi. Původní asymetrický vztah je narovnan ve prospěch zemí ACP, což je důkazem, že i relativně slabé státy mohou mít při vyjednávání silnou pozici, jedná-li se o témata, která mají pro druhou stranu zásadní význam.(viz výše). Je možné tu opět zmínit vzájemnou závislost i výše uvedené pojmy citlivosti a zranitelnosti, které souvisely s možností alternativní volby. Ta ovšem v tomto případě chybí. Obě skupiny zemí jsou si vědomy, že nevyjednají-li novou dohodu o spolupráci, budou trazit.

V průběhu vyjednávání Dohod z Cotonou jsme svědky nové asymetrie. Evropa si

---

bude tentokrát jiné.

Více informací: Gruhn, I.: *The Lomé Convention: Inching Towards Interdependence*, s. 44

27

Závislost ES na dovozech zemědělských produktů v roce 1977 byla následující: 96 % kakaová hmota, 78 % podzemnicový olej, 76% kakaové boby, 47 % sisal. Ještě závažnější je situaci v oblasti nerostných surovin: v roce 1978: 96,2 % uran, 90,4 % kobalt, 57,4 % fosfáty, 30,7 % měď. Africká naleziště uranu byla velice významná pro plánovanou rozvoj evropského jaderného průmyslu. Více informací: *The Courier*. Č. 87 Zářij Říjen 1984 [cit. 23.11.2012]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/37198/1/A2037.pdf>>.

28

WTO záhy po těchto incidentech také zaznamenalo rapidní nárůst vzniku regionálních uskupení.

29

Až na výjimky, které souvisely se společnou zem. politikou (kromě cukru, na nějž existoval zvláštní protokol)

je vědoma svého silnějšího postavení, a tak vyjednávání o Dohodách z Cotonou či Dohod o hospodářském partnerství má opět jiný charakter. Můžeme hovořit o asymetrii ve prospěch EU – Evropa navrhuje agendu jednání a do nového obchodního rámce zavádí kondicionality, kterýmiž z hlediska teorie interdependence ještě upevňuje svoji pozici. Zajímavé by bylo v tomto případě hovořit o termínech *zranitelnosti a citlivosti*, které jsou do velké míry určovány existencí alternativní volby. EU vidí v Africe potencionální nenasycené trhy, a tak je pro ni ze strategického hlediska účelné vytvořit rámec vzájemné spolupráce. Na stranu druhou Afrika se mnohdy staví kriticky ke stylu vyjednávání EU, a nebrání se proto i spolupráci s dalšími dynamicky se rozvíjejícími zeměmi – jako např. BRICS. Jistá africká váhavost vůči pokračující spolupráci mezi EU a SADC se zrcadlí například v délce vyjednávání o Dohodách o hospodářském partnerství, která trvají již bezmála 12 let. Je tedy patrné, že existence další alternativy snižuje míru závislosti.

4. Vývoj vztahů EU – ACP

4.1. Počátky rozvojové spolupráce a Dohody z Yaoundé (1958 – 1974)

První zmínky o rozvojové kooperaci se objevují již ve Smlouvě o EHS z roku 1957.

Tím byl vytvořen základ pro budoucí spolupráci.³⁰ Velkou roli zde sehrála Francie³¹. Dle právní úpravy bylo hlavním cílem „přispět k ekonomickému a sociálnímu rozvoji přidružených území a vytvořit užší hospodářské vztahy mezi nimi a celým Společenstvím“.³² Zde založená spolupráce byla vystavěna na liberalizační metodě, dle které mělo postupně docházet ke snižování cel a dalších netarifních překážek. Dle odst. 1 čl. 132 Smlouvy o EHS „*Clu na zboží pocházející z těchto zemí a území budou při dovozu do členských států zcela odstraněna tak, jak budou postupně odstraňována cla mezi členskými státy v souladu s ustanovením této smlouvy.*“ Je možné zobecnit, že smlouva se soustředila na 3 hlavní oblasti: volný pohyb zboží, pracovních sil a kapitálu.³³

Společenství zřídilo za tímto účelem také nástroje v podobě finanční a technické pomoci, které byly určeny zámořským územím k podpoření jejich ekonomického rozvoje. Vyjma této iniciativy byl také v roce 1959 zřízen tzv: *Fond pro rozvoj zámořských zemí a území*, později známý spíše jako *Evropský rozvojový fond (EDF)*. Tento fond byl postaven mimo standardní rozpočtový rámec a byl založen na principu dobrovolných příspěvků členských zemí Společenství.

Dekolonizační vlna, která v 2. polovině 50 let zasáhla Afriku, po sobě zanechala nové africké suverénní státy. Z hlediska ekonomického měly jedno společné - slabou a zranitelnou hospodářskou strukturu. Společenství na tyto nové události zareagovalo

---

30

Viz *Smlouva o EHS*, část čtvrtá Přidružení zámořských zemí a území

31

Francie v té době potřebovala upravit vztahy mezi nově vznikajícím uskupením v Evropě a svými zámořskými územími v Africe. Již za několik let však přichází silná dekolonizační vlna, která výrazně zasáhne především Afriku.

32

čl. 132 Smlouvy o EHS

33

Dle článku 132 smlouvy o EHS: např. snižování celního zatížení, stejné zacházení při obchodních stycích, rovné podmínky účasti na veřejných zakázkách na projekty financované ze zdrojů ES či svoboda pohybu osob

vytvořením tzv. Dohody z Yaoundé, která byla podepsána v roce 1963 v hlavním městě Kamerunu. Dohodu podepsalo 6 zemí tehdejšího Společenství a 18 afrických zemí + Madagaskar. Tato dohoda již přesněji definovala podobu spolupráce a stanovila si za cíl upevnit vztahy mezi zeměmi EHS a jejich africkými partnery. Dala také vzniknout institucionálnímu zázemí mezi EU a zeměmi ACP. Na jejím základě vznikla: Rada přidružení, Výbor poslanců, Parlamentní konference a Rozhodčí soud. Bohužel těmto orgánům nebylo³⁴ naděleno mnoho pravomocí a jejich praktický význam tak bohužel zůstal spíše nevýrazný.

Němečková uvádí, že hlavním rysem první fáze spolupráce bylo navázání ekonomické integrace mezi EHS a africkými zeměmi. Fakticky však k výraznějšímu prohloubení ekonomické integrace nedošlo, neboť realizace ekonomických svobod měla své mantinely. Země EHS se obávaly africké imigrace a africké země měly pro změnu strach z přílivu evropského zboží, který by mohl poškodit jejich chatrné národní hospodářství. Z africké strany zaznívalo volání po revizi této dohody – nespokojenost vyvolávalo především nastavení Společné zemědělské politiky, které mělo výrazně ochranný charakter. S odstupem času statistiky prokázaly, že eliminace celní povinnosti neměla žádný výrazný³⁵ dopad na tok obchodu.

4.2 Druhá etapa přidružení (1975 - 2000)

4.2.1. V předvečer uzavření Dohod z Lomé

V obecné rovině bylo období 60. a 70. let bylo pro rozvojové země relativně úspěšné. Ze začátku tohoto období byl hospodářský růst tažen zejména rekonstrukcí poválečné Evropy, která odebírala velké množství nerostných surovin. V letech 70. rostly^{36 37} ceny primárních komodit, což bylo pro rozvojové země zpočátku výhodné. Nic to ale

---

³⁴ Němečková, T.: *Rozvojová politika – nové přístupy a směry*, s. 14

³⁵ Schiffmann, Ch.: *A negotiation and a Convention*, s. 4

³⁶ Světové hospodářství 70. let se neslo ve znamení hospodářských krizí. Adamcová například uvádí, že průměrné tempo růstu rozvojových zemí zpočátku převyšovalo celosvětový průměr, což bylo dáno především

neměnilo na tom, že jejich hospodářství zůstávalo zranitelné. Bylo to dáno jednak dlouhodobě klesající tendencí cen primárních komodit na světových trzích a z velké části také nízkou diverzifikací struktury vývozu rozvojových zemích.³⁸

Grilli uvádí, že právě výše uvedené bylo cílem většiny rozvojových zemí – tedy získat opatření ke stabilizaci cen primárních komodit a obchodní preference pro svůj zpracovatelský průmysl.³⁹ Dlouhodobým cílem rozvojových zemí bylo zmírňovat svou závislost na vývozu primárních komodit.⁴⁰ Aby tohoto cíle mohly dosáhnout, musely v první řadě získat přístup na relevantní trhy.

Podle Grilliho formovaly podobu 1. generace Dohod z Lomé dva hlavní faktory: 1. obava Evropy o ztrátu přístupu k levným surovinám, 2. první vlna přidružení. Podívejme se nyní blíže na první z uvedených faktorů. USA i Evropa pocítily v 70. letech tlak nedostatku ropy, který ovlivnil ceny všech produktů. Tato zkušenost vedla Evropské společenství k uvědomění si, jak moc je Evropa v této oblasti zranitelná, neboť je závislá nejen na dovozu ropy, ale i dalších nerostných surovin. Poměrně levný přístup k nerostným surovinám poskytovaly rozvojové země.⁴¹ Evropa se obávala, aby tato skupina zemí nevyužila svého vyděračského potenciálu a nesnížila objem dodávaných surovin s cílem prosadit své priority.⁴²

Hlavním faktorem, který ovlivnil podobu vnějších vztahů Společenství v 70. letech

---

růstem cen primárních komodit i zemědělských produktů. Ceny komodit se však odrazily i v cenách hotových výrobků, které rozvojové země dovážely, čímž se začaly koncem 70. let dostávat do platebních obtíží, které se v průběhu 80. let ještě zhoršily.

37

Podíl zemí ACP na světovém obchodu se mezi lety 1972 – 1977 pohyboval kolem 3 % . Nebudou-li zahrnuty exporty ropy z Nigerie, Gabonu a Baham, vyjde najevo, že export zbylých zemí ACP v podstatě poklesl z 2 % v roce 1973 na 1,7 v roce 1974. Více informací: Analysis of EEC – ACP Trade 1972 – 1977. *The Courier*. [online text.], s. 45

38

Adamcová, L.; Němečková, T.: *Rozvojová ekonomika*, s. 54

39

Grilli, E.: *The European Community and the Developing Countries*, s. 22

40

Primární komodity byly v krátkodobém horizontu nestabilní a v dlouhodobém horizontu klesaly. Více informací: Adamcová, L.; Němečková, T.: *Rozvojová ekonomika*, s. 54

41

A to zejména africké rozvojové země. Přátelství mezi Evropským společenstvím a Latinskou Amerikou výrazně ochladlo poté, co ES zavedlo Společnou zemědělskou politiku, čímž byl výrazně ovlivněn dovoz latinskoamerických zemědělských komodit na trh EHS

42

Grilli, E.: *The European Community and the Developing Countries*, s. 18

však byla první vlna přidružení. Jednalo se především o vstup Velké Británie, která již s předstihem deklarovala, že se nehodlá vzdát svých zvláštních vztahů s zeměmi Commonwealthu. Vstup Velké Británie znamenal nejen radikální rozšíření rozvojové politiky, ale i jejich kvalitativní změnu, což bylo zapříčiněno také mezinárodně politickou situací. Společenství mělo na výběr několik variant, jak upravit vztahy s bývalými britskými koloniemi. První variantou bylo rozšíření dohod z Yaoundé – proti této možnosti však hovořilo panující zklamání nad výsledky, které dohody z Yaoundé přinesly. Druhou možností bylo uzavření bilaterálních dohod s jednotlivými státy a konečně možností třetí bylo uzavření preferenční obchodní dohody s celou skupinou daných států.⁴³

Nově vyjednávaná dohoda měla zohlednit jednak obavy bývalých francouzských kolonií týkajících se jejich budoucího postavení ve vztahu vůči ES, tak i nově zemí oblasti Commonwealthu. Potíží bylo, že země Commonwealthu byly vůči vyjednávání dohody s EU poměrně zdrženlivé. Uvádí se, že Dohody z Yaoundé byly v rozvojových zemích často kritizovány.⁴⁴ K řešení určitě nepřispěl ani fakt, že ES naznačilo, že by budoucí obchodní dohoda s ACP měla být reciproční. Přitom některé z evropských zemí a téměř všechny anglicky hovořící africké země považovaly požadavek reciprocity za neobhajitelný. Odvolávaly se na všeobecné preference, které měly původ v UNCTAD, a v nichž nebyla žádná reciprocita stanovena.⁴⁵ Podobně se tak i v mezinárodních orgánech šířil názor, že rozvojové země nemusí poskytovat obchodní výhody zemím, které jim poskytují pomoc. Ne všechny země ES s touto interpretací však souhlasily. Trvalo proto téměř rok, než ES předložilo ACP návrh nové úmluvy.

Formální vyjednávání mezi Společenstvím a jednotlivými rozvojovými zeměmi započalo v polovině července 1973 – 18 měsíců před vypršením Dohody z Yaoundé I. Mezi hlavní problematiku patřil francouzský nesouhlas se zavedením nerekipročního režimu, otázka zemědělství a německý požadavek na zavedení stropu finanční pomoci. Všechny tato

---

⁴³ Holland, M.: *The European Union and the Third World*, s. 33

⁴⁴ Schiffmann, Ch.: *A negotiation and a convention*, s. 4

⁴⁵ EHS zavedlo GPS v reakci na konferenci o obchodě a rozvoji UNCTAD 1971. Ze strany GATT byla udělena výjimka, která umožňovala poskytování nerekipročních preferencí pro výrobky z rozvojových zemí. Systém zaváděl zvláštní pravidla pro průmyslové, textilní a zemědělské produkty a stanovoval kvóty pro jednotlivé země. Zdroj: Holland, M.: *The European Union and the Third World*, s. 35

oblasti se podařilo vyřešit. Posledním problematickým bodem zůstala otázka dovozu cukru, která byla na poslední chvíli vyřešena stanovením dovozních kvót.⁴⁶ Dohody bylo dosaženo, a tak v roce 1975 byla podepsána nová generace obchodních dohod, tzv. Dohod z Lomé. Tato ujednání rozšířila a reformovala rozvojovou iniciativu, neregistrovaný režim se stal základním principem těchto dohod a byl zaveden nový systém stabilizace příjmů z exportu základních surovin.

4.2.2. První dekáda - Dohoda z Lomé I. a Dohoda z Lomé II.

Koncem února 1975 byla v hlavním městě Toga podepsána první Dohoda z Lomé (tzv. *Lomé I.*). Za Evropské společenství se pod dohodu podepsalo 9 států. Protistranou bylo 46 zemí z Afriky, Karibiku a Pacifiku – což je považováno za oficiální počátek vztahu EU – ACP. Podle Hollanda je možné Dohodu z Lomé považovat za nový typ vztahu – dle jeho názoru se jednalo o opuštění paternalistických vztahů, které chovala Francie ke svým bývalým koloniím a vytvoření nového typu vztahu, který byl založen na partnerství zúčastněných stran EU a ACP.⁴⁷

Dohoda z Lomé I v mnohém navázala na předchozí Dohody z Yaoundé. Nově přijatý rámec spolupráce však například zcela opouští ekonomické svobody – volný pohyb pracovních sil a volný pohyb kapitálu.⁴⁸ I podoba vzájemného obchodu se výrazně změnila. Dle článku 1 Dohody z Lomé jsou stanoveny následující cíle: „...*na poli obchodu je cílem této dohody podpořit obchod mezi smluvními stranami a zejména zajistit zvláštní obchodní podmínky pro země ACP s cílem navýšit objem jejich obchodu a zlepšit podmínky pro přístup jejich výrobků na evropský trh.*“⁴⁹ Tyto mnohostranné dohody kladou důraz na rozvoj průmyslu, podtrhují rovnost a partnerství ve vzájemných vztazích a obsahují také příslib

46

Producentům cukru byla udělena kvóta 1,4 milionů tun za garantovanou cenu, stejně tak bylo dovoleno navýšit i domácí produkci cukru, ačkoli trh Společenství potýkal s nadprodukcí.

47

Holland, M.: *The European Union and the Third World*, s. 42

48

Schiffmann, Ch.: *A negotiation and a convention*, 6.

49

Dohoda z Lomé I, článek 1.

rozvojové pomoci – která se měla realizovat především prostřednictvím EDF.

Podívejme se nyní na některé charakteristické znaky nově uzavřených dohod z Lomé: pro oblast obchodní spolupráce byly charakteristické následující principy: *princip nereziprocita* – je jedním z hlavních principů nové úmluvy. Nereziprocita je obhajována rozdílnou úrovní rozvoje zmíněných 2 bloků. Může být však v rozporu s některými dalšími mezinárodními závazky⁵⁰; dalším principem je *přístup na trh ES* – Úmluva stanovuje, že zboží ACP bude mít bezcelní a bezkvótvový přístup na trh ES. Členové skupiny ACP musí požívat stejného zacházení jako členové ES – určité výjimky však existují v oblasti Společné zemědělské politiky i zde však musí mít země ACP výhodnější postavení než ostatní třetí země; *pravidla země původu* – zásadně ovlivňují otázku možnosti vstupu na evropský trh. Evropské společenství učinilo v této oblasti dva hlavní ústupky: a) ACP bude z jejich pohledu vystupovat jako 1 celní unie. b) ES je připraveno přistoupit na dočasné odstranění těchto požadavků a to z důvodů souvisejících s průmyslovým rozvojem dotčených zemí, dalším principem je *přístup produktů na trh ACP* – s ohledem na stupeň rozvoje zemí ACP po nich není vyžadováno, aby přijaly opatření týkající se dovozu zboží ze Společenství. Představuje tak samotné naplnění principu nereziprocita. Na druhou stranu se státy ACP musí zavázat, že nebudou jakýmkoli způsobem zvýhodňovat jednoho člena ES na úkor člena druhého. Státy ACP se také musely zavázat, že nebudou ES poskytovat horší režim než jaký nabízejí v rámci doložky nejvyšších výhod. *Konzultační a informační procedura* – v případě přijetí úprav v obchodní politice, je zavedena konzultační a informační procedura, která je platformou pro komunikaci mezi dotčenými státy.

Výše uvedené je vnímáno jako velký úspěch zemí ACP, které si tento typ vztahu dokázaly prosadit. Ostatní rozvojové země byly tímto režimem poměrně znevýhodněny, neboť ony musely obchodovat v režimu tzv. Všeobecného systému preferencí stanového dle GATT, který byl méně výhodný než evropské asociační dohody.

Neméně podstatným rysem Dohod z Lomé je i stabilizace příjmů z exportu. Nástrojem spolupráce mezi EU a ACP byl nově zavedený systém STABEX, který představoval stabilizační fond na podporu vývozu vybraných zemědělských komodit ze zemí

50

Nereziproční režim se vztahoval na 99 % výrobků ACP – s omezením v oblasti zemědělských produktů a potravin. Více informací: Schiffmann, Ch.: A negotiation and a convention, s. 5.

⁵¹ ACP. Jeho hlavním cílem bylo poskytnout zemím ACP finanční záruku, která by pokryla výkyvy v tržbách způsobené cenovou fluktuací vybraných primárních (převážně zemědělských) komodit nebo ztrátou produkce ⁵². Tento systém byl pro země ACP velmi důležitý, neboť mnohé z nich byly závislé na exportu omezeného počtu zemědělských produktů. ⁵³ Jeho velkou výhodou bylo, že se cenová fluktuace odvozovala od jednotlivých položek, klesl-li tedy příjem některé z uvedených položek, mohla tato země zažádat o kompenzaci příjmu ⁵⁴. Od tohoto nástroje se očekávalo, že sníží závislost zemí na exportu ⁵⁵ jednoho produktu.

Němečková jako další nástroj uvádí sepsání zvláštních protokolů týkajících se obchodu s cukrem, banány a rumem. Protokoly stanovovaly určitý kvantitativní limit, do kterého země ACP mohly vyvážet na evropský trh s nulovým celním zatížením ⁵⁶.

V roce 1979 byla podepsána druhá dohoda z Lomé – tzv. Lomé II. Tato dohoda v mnohém navázala na předchozí Lomé. Došlo však k rozšíření sektorové spolupráce o oblast

---

⁵¹ Při definování seznamů produktů, jejichž výtěžky STABEX garantoval, se vycházelo z těchto kritérií: 1. důležitost produktu pro udržení zaměstnanosti v exportující zemi; 2. výnosy z exportu daného produktu jsou nestabilní a exportující ACP země je na vývozu tohoto produktu závislá - většinou 7,5 % z celkového objemu vývozu. Více informací: Holland, M.: *The European Union and the Third World*, s. 47

⁵² 29 produktů bylo pokryto dohodou z Lomé I., navýšeno na 44 v Lomé II

⁵³ Hospodářství rozvojových zemí je velice zranitelné. Rigidní hospodářská struktura nedovolí plně využít náhlého zvýšení výnosů z exportu – když poté tyto příjmy náhle poklesnou, vláda ruší nebo oddaluje plánované investice. Prostředkem jak zachovat úroveň příjmů je poté zvýšené zdanění nebo vydání státních obligací. Více informací: tamtéž

⁵⁴ Mezinárodní měnový fond disponoval podobným nástrojem – *The Compensatory Financing Facility (CFF)*. Jeho princip však nebyl založen na hodnocení jednotlivých položek, proto byl pro rozvojové státy v porovnání se systémem STABEX hůře dostupný.

⁵⁵ Srov. Např.: Aiello, F.: *Effects of STABEX on ACPs' Economic Growth: further evidence*, s. 1036.... který uvádí, že 30 % všech plateb v období let 1975 – 1995 směřovalo do dvou zemí: Pobřeží Slonoviny a Kamerun, hlavním exportérům kávy a kaka. Káva a kakao dohromady tvořily 56 % všech plateb v daném období. Další práce: Ravenhill, J.: *What is to be done for Third World Community Exporters? An Evaluation of the Stabex Scheme*, s. 548 ...pro změnu upozorňuje, že většina produktů, které Stabex pokrýval byla v nezpracovaném stavu (raw state). Částečně zpracovaných produktů bylo jen pár: arašídový olej, řezivo (sawn wood) a kakaová pasta, které dohromady tvořily asi 18 % z celkových transferů v rámci Lomé I, v období Lomé II jen 3,8 %.

⁵⁶ ES uznalo zvláštní význam vývozu cukru pro země ACP, a ačkoli konkurovalo produkci cukru Společenství, bylo vpuštěno na trh EHS a byla jim na základě protokolů garantována cena, která byla stanovena vždy s platností na 1 rok dle předem daného cenového rámce.

zemědělství s velkým důrazem na podpoření potravinové soběstačnosti ACP. Byl také zaveden druhý stabilizační mechanismus SYSMIN, který byl orientován na vývoz nerostných surovin ze zemí ACP. Zatímco však STABEX byl nastaven tak, aby podporoval produkci, SYSMIN naopak měl stávající produkční kapacitu udržet⁵⁷, případně reagovat na cenu na trhu. Produkční kapacita může být ovlivněna událostmi jako: katastrofy, vnější nebo vnitřní politické nepokoje, nebo přechodnou hospodářskou recesí („*temporary economic depression*“). V takových případech může SYSMIN zasáhnout, musela však být vždy provedena analýza, která zdokumentovala, jakým způsobem tento zásah ovlivní trh. Na SYSMIN nedosáhly země automaticky – vztahoval se jen na vybrané nerostné suroviny⁵⁸ a ty navíc musely tvořit minimálně 15 % z celkového exportu dané země.⁵⁹ I přímo v Dohodě Lomé II byla zdůrazňována spolupráce mezi zeměmi ACP a Společenstvím. Společenství mělo poskytovat technickou asistenci a rizikový kapitál (*risk capital*) a ACP země měly alokovat části svých indikativních programů do těžebního průmyslu případně do produkce ropy. Například Grilli v této souvislosti uvádí, že spíše než rozšiřování rozvojové spolupráce, je nutné na zavedení systému SYSMIN pohlížet jako na prostředek, který měl zajistit dodávky nerostných surovin pro evropský trh.⁶⁰ V 70. a 80. letech na rozvojové státy dolehla ve velké míře hospodářská krize – tato skutečnost vyvolala volání po větší finanční pomoci i přehodnocení vzájemných ekonomických vztahů.⁶¹

57

Zvyšování produkce by jen zvyšovalo nerovnosti na trhu a snižovalo by cenu. Více informací: Sysmin. *The Courier*; Květen – Červen 1983, č. 79, s. 7-8

58

Měď a kobalt, fosfáty, cín, mangan, bauxit a hliník, železná ruda. V Lomé IV přidány také zlato a uran.

59

10 % v případě vnitrozemských států

60

Grilli, E.: *The European Community and the Developing countries*, s. 37

61

Němečková, T.: *Rozvojová politika – nové přístupy*, s. 18

Tab.: 2 Oblasti spolupráce v rámci Lomé I a Lomé I

Dohoda z Lomé I.	Dohoda z Lomé II.
<i>Spolupráce v oblasti obchodu</i>	<i>Spolupráce v oblasti obchodu</i>
<i>Spolupráce v oblasti průmyslu</i>	<i>Spolupráce v oblasti průmyslu</i>
<i>Finanční a technická spolupráce</i>	<i>Spolupráce v oblasti zemědělství</i>
	<i>Finanční a technická spolupráce</i>

Zdroj: Němečková, T.: *Rozvojová politika EU- nové přístupy a směry*, disertační práce, s. 19

4.2.3. Dohoda z Lomé III. a Dohoda z Lomé IV.

V době vyjednávání třetí Dohody z Lomé už bylo jasné, že pokles hospodářského výkonu Afriky nebude jen dočasným jevem. V 80. letech na rozvojové země silně dolehly doznívající následky ropných šoků a hospodářská krize. Zadluženost afrických rozvojových zemí (nejen) v této době rychle narůstala. V kontrastu s vývojem v Africe zažily v 80. letech rozvojové země jihovýchodní Asie nebývalý ekonomický růst, kterému výrazně napomohla liberální ekonomická opatření. Světová banka a Mezinárodní měnový fond přicházejí v tomto období s balíkem hospodářsko-politických opatření, která jsou postavena na neoliberálním modelu rozvoje a na uplatnění principu tržního hospodářství. Pro tato opatření se vneslo označení *programy strukturálního přizpůsobení*.^{62 63} I Lomé III tedy musela na tento vývoj reagovat a pozměnit rámec spolupráce, chtěla-li na této věci něco změnit.

V roce 1985 byl rámec spolupráce proto znovu revidován a tentokrát již s 10 státy a 66 zeměmi ACP a byla podepsána tzv. Dohoda z Lomé III. Dohoda opět z velké části převzala ujednání dohod předchozích, avšak s tím rozdílem, že jako nový cíl stanovila *podporu ekonomického, kulturního a sociálního rozvoje zemí ACP a diverzifikaci vzájemných*

62

Brown, W.: From uniqueness to uniformity? An assessment of EU development aid policies, s. 19, in Arts, K.; Dickson, A. K.: *EU development cooperation. From model to symbol*.

63

Zajímavé na tomto vývoji je, že ačkoli se Evropská komise nejdříve chtěla přidržet více „evropského modelu“ rozvoje (tedy pokračovat víceméně v aplikaci nástrojů, které nabízela Lomé), začala se postupně evropská podoba rozvojové spolupráce přibližovat přístupu tzv. Brettonwoodských institucí a začala vyhledávat jejich ekonomickou asistenci. Blíže: Holland, M.: *The European Union...*, s. 39

vztahů na základě solidarity a vzájemného zájmu.⁶⁴ Němečková dále uvádí, že z této definice je jasné další rozšíření oblastí vzájemné kooperace – tedy začátek tzv. *Rozvojové spolupráce*.

Lomé IV byla podepsána v roce 1989, podepsalo ji 68 zemí ACP a 12 zemí ES.⁶⁵ Vyjednávání čtvrté revize Lomé se odehrávalo ve druhé polovině 80. let, kdy svět čelil hospodářské recesi, která výrazně dolehla především na rozvojové země. Lomé IV byla uzavřena na 10 let⁶⁶ a měla vypršet v roce 2000. Uzavření dohody ovlivnila hospodářská situace 80. let i události na mezinárodní scéně. V oblasti hospodářství byl pro 80. léta charakteristický propad komoditních cen, který dramaticky dopadl zejména na země ACP, jejichž hlavním zdrojem příjmu byl vývoz komodit. Ze strany ES byl vyvíjen větší tlak na obsah a směřování rozvojové a obchodní politiky, což bylo ovlivněno neúspěšností dosavadního modelu. Cílem bylo zvýšit konkurenceschopnost zboží ACP na evropském trhu. Snahou jak ze strany ACP (alespoň deklaratorní), tak i ES bylo změnit strukturu exportu s důrazem na zpracování komodit na území zemí ACP.⁶⁷ Obě strany také kladně hodnotily zavedení *služby rozvoje obchodu (trade development service)*, která by měla podporovat a propagovat ACP obchod na evropském trhu.⁶⁸ V oblasti Stabexu také došlo k opuštění povinnosti doplňovat Stabex. Navzdory tomu převažovalo u zemí ACP zklamání nad podobou dohody Lomé IV.

Zásadní změnou v Lomé IV bylo zavedení důrazu na politické a ekonomické kondicionality. Evropská komise zpočátku zaujímala k zavádění kondicionalit opatrný přístup, ve kterém se odrážela jednak snaha zachovat „tradiční formu“ vztahů se zeměmi ACP a jednak reakce na kritiku, která první vlnu zavádění programů strukturálního přizpůsobení

64

Třetí Dohoda z Lomé, kapitola 1, článek 2

65

Oyowe, A.: A Convention for a changing world. Lomé IV signed. *The Courier* [online text], s. 3

66

Finanční protokol uzavřen znovu na pět let. Navíc v nové dohodě byly podmínky pomoci dále vylepšeny ustoupením od speciálních půjček a od požadavku na doplňování Stabexu a přeměnou Sysminu na dotační nástroj. Zdroj: tamtéž.

67

Sefali, M.: President of the ACP Council of Ministers. A significant contribution to human understanding and development. *The Courier* [online text], s. 6.

68

tamtéž

⁶⁹ doprovázela. Politické kondicionality představovaly zejména kategorie *dobrého vládnutí, lidských práv a demokracie*.

V roce 1994 byla uskutečněna povinná čtvrté dohody z Lomé. Očekávalo se, že se bude týkat jen otázky financování. Měníci se geopolitická situace si však žádala výraznější změny, které se týkaly těchto oblastí: institucionálních a politických otázek, obchodních a sektorových oblastí a financování rozvoje. Hlavní důraz v oblasti obchodu představoval odklon od tradičního „lomé principu“ preferenčního přístupu k více komplexnímu přístupu spočívajícím ve vytvoření lepšího obchodního prostředí – důvody byly jak ekonomické tak i politické a jistým způsobem se v nich zrcadlilo i probíhající jednání GATT. Dohoda nově začlenila dva odstavce týkající se obchodu pro rozvoj – *vybízely k rozvoji, diverzifikaci a růstu obchodu zemí ACP a ke zlepšení jejich konkurenceschopnosti na domácím i světovém*

⁷⁰ *trhu*. V oblasti politických kondicionalit revidovaná Lomé IV. *Bis* stanovila, že Úmluva může být pozastavena z části nebo zcela, pakliže daná rozvojová země hrubým způsobem porušuje základní lidská práva. Nedodržování ekonomických kondicionalit nemělo mít na rozdíl od politických tak dalekosáhlý dopad, omezení by se týkala jen určitých oblastí.⁷¹

V tomto období je již zcela znatelné ochladnutí vztahu k zemím ACP a přesunutí pozornosti do regionu střední a východní Evropy. Dostavilo také zklamání „dárců“ nad výsledky, které Lomé za dobu svého fungování přinesla. Bylo zřejmé, že model vztahů EU/ACP musí projít zásadní revizí. Navzdory tomu byla v roce 1995 podepsána revidovaná Smlouva z Lomé IVbis, jejíž platnost měla vypršet v roce 2000. Tímto byla ukončena druhá pomyslná etapa přidružení zemí ACP k ES/EU.

Tab.: 3 Oblasti spolupráce v rámci Lomé III., Lomé IV.

Lomé III & Lomé IV (nové oblasti spolupráce vyznačeny v závorkách)	
<i>Životní prostředí (Lomé IV)</i>	<i>Rozvoj soukromého sektoru (Lomé IV)</i>

⁶⁹

především se jednalo o zavádění neoliberálních hospodářských reforem z pera IMF a SB, které byly později kritizovány, že nezohledňují dostatečně specifika jednotlivých zemí. Pro tento přístup se vžilo označení „one size fits all“. Více informací o Brettonwoodských institucích a evropské rozvojové politice v Brown, W.: From uniqueness to uniformity? An assessment of EU development aid policies....

⁷⁰

Dohoda z Lomé IV, kapitola 2, článek 18

⁷¹

Brown, W.: From uniqueness to uniformity? An assessment of EU development aid policies..., s. 21

<i>Spolupráce v oblasti zemědělství a rozvoje venkova</i>	<i>Rozvoj služeb a obchodu</i>
<i>Rozvoj rybolovu (Lomé IV.)</i>	<i>Kulturní a sociální spolupráce</i>
<i>Spolupráce v oblasti komodit (Lomé IV)</i>	<i>Finanční a technická spolupráce</i>
<i>Rozvoj v oblasti průmyslu</i>	
<i>Rozvoj těžebního průmyslu</i>	
<i>Regionální spolupráce</i>	

(Zdroj: Němečková, T.: *Rozvojová politika EU- nové přístupy a směry*, disertační práce, s. 19-20)

4.2.4. Shrnutí

Při pohledu na období dohod z Lomé je patrný posun ve vztahu mezi zeměmi ACP a ES/EU. Zatímco Dohoda z Lomé I je postavena na vzájemném partnerství obou bloků, Lomé IV zavádí policko-ekonomické kondicionality, revidovaná Lomé IV. stanovuje možnost přerušení jakékoli pomoci v rámci Lomé IV, pakliže daný stát nebude respektovat ochranu základních lidských práv.

Třemi nejdůležitějšími oblastmi, kterými se Lomé odlišovala od své předchůdkyně Yaoundé byl preferenční přístup na základě n reciprocit na evropské trhy pro většinu zboží zemí ACP. Druhou velmi důležitou inovací byly kompenzační mechanismy na primární komodity zemí ACP, v případě že výtěžky z těchto produktů v krátkém časovém horizontu poklesly: jednalo se o STABEX (zemědělské komodity) a SYSMIN (nerostné suroviny). Třetí neméně důležitou novinkou bylo rozšíření Evropského rozvojového fondu (EDF).

Odezva na Dohody z Lomé byla velmi silná. Měla velkou řadu podporovatelů, ale také významné množství kritiků – například Martin⁷² uvádí, že hlavním cílem Evropy bylo zajistit si prostřednictvím Lomé bezpečný a stabilní přístup k africkým strategickým surovinám – navíc evropské státy teoreticky získaly přístup na další trhy, které mohly být schopny

⁷²

Guy Martin: African-European Economic Relations Under the Lomé Convention: Commodities and the Scheme of Stabilization of Export Earnings. *African Studies Review* [online text], s. 44

absorbovat jejich průmyslové přebytky. Jinými slovy bylo na Afriku pohlíženo jako na nástroj k zabezpečení evropského průmyslového rozvoje. Mezi další kritiky patří i Parfitt⁷³, který s výše uvedeným tvrzením souhlasí a dodává, že nedostatky ujednání z Lomé obzvláště jako pravidla země původu, bezpečnostní opatření a finanční pomoc. Dle jeho názoru bylo zřejmé, že se státům ACP nepodaří navýšit své exporty do Evropy. Toto selhání je dle jeho názoru zaviněno z velké části velmi přísným nastavením pravidel země původu. Ta stanovovala, že až 50 % přidané hodnoty musí být vyprodukováno v rámci ACP zemí nebo zemí ES, aby získalo přístup na trh Společenství. V podstatě také jakékoli dovozy do ACP zemí, které by měly představovat významné přispění k jejich průmyslovému rozvoji muselo pocházet ze zemí Společenství. Další kapitolou jsou bezpečnostní opatření, která dále komplikují export ACP do zemí Evropy. Autor vysvětluje, že z tohoto důvodu byly také zavedeny půjčky a granty, aby uchovaly alespoň nějaký zájem ze strany afrických států. STABEX a SYSMIN byly podle jeho názoru ustaveny jen proto, aby zajistily ES levný přístup k primárním komoditám.

73

Parfitt, T.W: Equals, Clients, or Dependents? A.C.P. Relations with the E.E.C. under the Lome Conventions. Recenze Collective Clientelism: The Lome Conventions and North-South Relations by John Ravenhill *The Journal of Modern African Studies* [online text], s. 720

5. Mapování vývoje ve vybrané skupině SADC EPA

Následující kapitola se zabývá ekonomickými výsledky zemí skupiny SADC EPA. Je zde však zapotřebí dodat, že ne všechny země této skupiny byly na stejné startovací čáře. Spuštění Lomé I se přihlížely jen 3 země: Botswana, Lesotho a Svazijsko. Angola a Mosambik se připojily k třetí generaci Dohod z Lomé. Angola však o něco později - v okamžiku, kdy již Dohoda byla ostatními signatáři podepsána.⁷⁴ Namíbie se přidala záhy po získání nezávislosti na Jihoafrické republice v roce 1990 a rozšířila tak řady signatářů Lomé IV. V našem výčtu již zbývá pouze Jihoafrická republika. Jak již bylo uvedeno výše, Jihoafrická republika se zbavila vlády apartheidu v roce 1994 a stala se vzorem demokracie pro celý jihoafrický region. S EU začala vyjednávat již krátce po těchto událostech, protože EU představuje důležitého obchodního partnera. JAR se nestala plnohodnotným signatářem

---

⁷⁴

Oyowe, A.: A Convention for a changing world. Lomé IV signed..., s. 3

75

Dohody z Lomé, protože nebyla považována na „typickou“ zemi skupiny ACP. Jakkoli na základě protokolu z roku 1997 získala částečné členství. V roce 1999 byla dohodnuta Dohoda o obchodní a rozvojové spolupráci (*Trade, Development and Cooperation Agreement, TDCA*), která vstoupila v platnost v roce 2000. Platnost této dohody vyprší v okamžiku, kdy vstoupí v platnost *Dohody o hospodářské spolupráci (Economic Partnership Agreement, EPA)*.

V následujících odstavcích bude nastíněno, jakým hospodářským vývojem prošly země skupiny SADC EPA. Budou rozebrány některé ekonomické ukazatele, včetně struktury exportu. Na tomto místě by bylo vhodné poznamenat, že ačkoli některé ukazatele nebudou hovořit ve prospěch africko-evropské rozvojové a obchodní spolupráce, není možné všechny negativní aspekty přisuzovat jen této spolupráci. Svoji úlohu hraje také domácí politická situace a zodpovědnost jednotlivých vlád.

5.1. Analýza výsledků období Lomé I a II (1975 -1985)

Jak již bylo uvedeno výše ze skupiny sledovaných zemí SADC EPA se spuštění Lomé I účastnily jen 3 země: Botswana, Svazijsko a Lesotho. Vyjma regionální spřízněnosti mají země společné i to, že všechny tři získaly nezávislost na Velké Británii v 2. polovině 60. let. V následujících odstavcích se na jednotlivé země podíváme podrobněji.

Botswana

V období po získání nezávislosti byla země považována za jeden z nejchudších

---

75

Sudworth, E., and K. Van Hove: *European Union-South Africa Trade Negotiations: Insights into an ACP-EU Negotiating Process. (Working Paper No. 57)* [online text]. Maastricht: ECDPM . 1998 [cit. 3.10.2012].

Dostupné na :

<http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Navigation.nsf/index2?readform&http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Content.nsf/0/22fca781fecdc24bc1256c87004bfd78?OpenDocument>.

států na světě. Její hospodářství bylo založeno převážně na zemědělství.⁷⁶ V 70. letech se chovem dobytka živilo cca 80 % populace. Prodej masných výrobků byl pro zemi zásadní – většina hovězího masa směřovala do UK - to se však vstupem UK do ES mělo změnit.⁷⁷ Po uzavření Lomé byla stanovena kvóta na dovoz hovězího masa.⁷⁸ Jako určitá reakce na nejistý vývoj v oblasti prodeje hovězího masa a zemědělství obecně, se v 70. letech začíná rozvíjet těžební průmysl – a to zejména těžba diamantů a drahých kamenů. Podstatné je, že těžební průmysl postupně nabýval na významu a podíl zemědělského sektoru začal postupně klesat.⁷⁹

Podíváme-li se na statistické informace⁸⁰ zjistíme, že po uzavření Dohody z Lomé došlo k nárůstu exportů do ES (zejména do VB).⁸¹ Hlavními exportními artikly bylo maso a masné výrobky, které mezi léty 1971 - 1973 tvořily až 51,4 % exportů (těžba diamantů se v této době pohybovala na cca 36 %). Již v roce 1979 však jádro exportu tvoří nerostné suroviny, které se na celkovém objemu podílí ze 70 %. Vidíme zde tedy výrazný posun ve prospěch těžebního průmyslu. Objem exportu či obchodu obecně narůstal i během 80. let. Struktura exportu se však v následujících letech již nijak výrazně nemění.

76

MOGAPE, Sydney: *Trade Performance Review 2005: Botswana* [online text]. 2005 [cit. 02.11. 2012]. Dostupné na: <<http://www.sadctrade.org/files/TPR%20Botswana.pdf>>.

77

V souvislosti se vstupem VB do ES, čelila Botswana 2 hlavním problémům bezprostředně se dotýkajících exportu hovězího masa do této země: 1. překážky celní a kvantitativní, 2. splnění požadavků na kvalitu masa. Více info: MULALE, K.: *The Challenges to sustainable beef production in Botswana: Implications on rangeland management*. [online text]. Nedatováno. [cit. 2.9.2013]. Dostupné na: <conference.ifas.ufl.edu/ifsa/posters/Mulale.doc>.

78

následně však ES dovoz hovězího blokovala kvůli svým vlastním problémům. Pro Botswanu by však zákaz dovozu představoval totální ekonomický kolaps, tudíž Botswana získala oprávnění nadále hovězí vyvážet, ale zpočátku na něj bylo uvaleno 100 % zatížení (levy), což prakticky však dovoz znemožnilo, případně se farmářům nazpět nevrátil skoro žádný zisk. Zatížení tedy bylo sníženo na 90 %. Dle slov Madam E. Mathe, tehdejší velvyslankyně Botswany v Bruselu, nemá Botswana jinou možnost než hovězí prodávat, poněvadž jeho prodej je jediným zdrojem příjmu venkovského obyvatelstva. Je to vážný problém, který ohrožuje zahraniční rezervy země a vyvolává sociální problémy. Více informací: Three southern African countries. *The Courier* [online text]. 1976, č. 39, s. 21

79

Za poznámku stojí, že zemědělstvím se živila většina obyvatelstva. Těžební průmysl sice začínal generovat větší a větší příjmy, ale nemohl nabídnout tolik pracovních míst, aby zemědělství nahradil. Zemědělství proto nadále zůstává velice důležitým sektorem.

80

Viz příloha

81

V roce 1979 tvořil obchod s UK 91 % celkového obchodu s ES. Více informací: Analysis of EEC – ACP Trade 1972 – 1977. *The Courier* [online text]. 1978, č. 52, s. 62

Za zmínku však určitě stojí, že Botswana dosahovala v 70. a 80. letech v obchodu s ES pozitivní obchodní bilance.⁸² To zřejmě také přispělo k hospodářskému růstu, kterému se Botswana v této době těšila. Průměrný roční růst hospodářství v tomto období dosahoval 8 %.

V případě Botswany je určitě ještě zajímavé doplnit, že její hodnocení organizací *the Freedom House*, které ji po celé období přiděluje status *svobodné země (free status)* se stabilně vysoce hodnoceným stavem ochrany politických i občanských práv.

Svazijsko

Svazijsko je malou zemí, která se na africké poměry se vyznačuje poměrně stabilním politickým prostředím. Pro zemi je důležitý vztah k Jihoafrické republice, který, jakkoli se v průběhu času vyvíjí, má silný vliv na ekonomiku i politiku tohoto malého státu.

Součástí rozvojových snah na počátku 70. let byl především přechod od tradičního zemědělství na intenzivní komerční zemědělství.⁸³ Od 50. let také začala produkce cukru postupně nahrazovat příjmy z exportu železné rudy, jejíž zásoby se postupně tenčily. V 70. letech se prodej cukru stal hlavním artiklem zahraničního obchodu a největším

zaměstnavatelem v soukromém sektoru.⁸⁴ Je však nutné dodat, že 90 % prodeje cukru

záviselo na zahraničních trzích.⁸⁵ Cukerný sektor byl ve Svazijsku vystaven na kvótě

udělené ES/EU v rámci Dohody z Lomé.⁸⁶ Země získala i kvótu na dovoz hovězího masa.

82

Viz příloha

83

Three southern African countries. *The Courier* [online text], s. 22

84

Zpočátku období byl cukerný průmysl silně státem regulovaný, později dochází k otevření sektoru i pro malé producenty této komodity.

85

Zejména ES, dále poté Kanada, USA, ale i jihoafrický region. Část produkce byla spotřebována i na domácím trhu – a to především konzervářský průmysl (zavařované ovoce) a výroba sladkých limonád. Více informací: Svaziland. At the crossroads. *The Courier* [online text]. 1994, Č. 147, s. 25

86

Kvóta a s ní související garantovaná výkupní cena ze strany ES /EU umožňovala Svazijsku prodávat cukr na vyšší cenu než byla trhem stanovená cena na světovém trhu. Mnohdy byla garantovaná cena až 3x vyšší než cena na světovém trhu.

Export této komodita se však příliš nedařil.

Z hlediska exportu je ještě dobré zmínit buničinu, která byla až do konce 80. let druhou největší exportní komoditou. A i z dlouhodobého hlediska se jí daří udržet si místo významného vývozního artiklu – což je dáno příhodnými přírodními podmínkami.⁸⁷ Z produkce je ještě dobré zmínit citrusy a bavlnu, která byla zdrojem příjmu pro notnou část svazijských farmářů.

V 80. letech země těžila z uvalení sankcí na režim apartheidu v Jihoafrické republice, kdy docházelo k přesunu zahraničních investic z JAR do Svazijska.⁸⁸ I během tohoto období se zemi hospodářsky daří. Hospodářský růst se pohybuje kolem 5 % ročně.

V období Lomé I. a Lomé II. dochází k růstu exportu, který se za období prvních 5ti let více než zdvojnásobil. Růst svazijského hospodářství je rozpačitý - zatímco v roce 1975 došlo až k 20% růstu, v následujících letech roste ekonomika daleko pomaleji – a to až tempem 1 až 2 %.

Mezi jednoznačné úspěchy tohoto období lze považovat maximální využití cukerné kvóty a produkci cukru obecně. Dále by zajisté měla být zmíněna politická stabilita, která zaručila zemi přitažlivost ze strany investorů.⁸⁹ Exportní komodity jsou veskrze primární s nízkou přidanou hodnotou. Bylo by však naivní očekávat během 10 let nějaký dramatický posun v této oblasti.

Lesotho

Lesotho je malá hornatá vnitrozemská země, jejímž jediným sousedním státem je Jihoafrická republika. Se svým sousedem udržuje proto výjimečné vztahy. Země spadá do skupiny zemí LDCs. Její hospodářství je nevýrazné, což je z velké míry dáno i přírodními

---

87

Cyklus vypěstování stromů trvá ve Svazijsku 17 let na rozdíl např. od Skandinávie, kde trvá 40 let.

88

Svazijsko má dobře vybudovanou infrastrukturu – spojení do JAR i Mozambiku. Navzdory tomu administrativní postupy a jednání se státní správou zůstává těžkostí. Viz: Svaziland. At the crossroads. *The Courier...*, s. 28

89

Zejména v 80. letech, kdy byly uvaleny sankce na režim apartheidu v JAR

podmínkami, které nepřejí ani zemědělství. V 70. letech byla potravinová pomoc a peníze obyvatelstva pracujícího v zahraničí důležitou součástí lesothského hospodářství. Chov dobytka představoval 2/3 příjmů z exportu. Těžba diamantů také přispívala k výsledku národního hospodářství, a to přibližně 10 %.

Tempo růstu lesothského hospodářství v druhé polovině 70. let bylo značně kolísané – zaznamenalo jak růst o 16 % tak i následný propad růstu o 11 %. Celkový průměrný hospodářský růst v 70. letech byl 8,5 %. Souvisí to s objemem exportu, který se v tomto období výrazně zvýšil – a to už od roku 1974, tudíž není možné vše přikládat pouze Dohodám z Lomé, které vstoupily v platnost v roce 1975. Dle údajů z roku 1976 zůstává otevřenost ekonomiky relativně nízká – pohybuje se kolem 8 %. Obchodní bilance s ES zůstává v 70. letech pozitivní.

Z hlediska prostředků z ES země ani jednou v průběhu Lomé nevyužila nástroje STABEX. A jak naznačuje i míra otevřenosti ekonomiky, nebylo lesothské hospodářství v tomto období orientováno exportně. Bohužel podrobnější informace o obchodu z tohoto období jsou těžko dostupné. Mezi hlavními exportními surovinami na počátku 70. let byly: bavlna a mohér (45,4 %), živá zvířata (18,2 %) a diamanty (9,1 %).

Na okraj je dobré podotknout, že Lesotho je čistým příjemcem potravin. Má také jedno smutné prvenství – drží se na špičce zemí s největší mírou osob nakažených HIV/AIDS, což s sebou přináší řadu negativních sociálních dopadů.

5.2. Analýza výsledků Lomé III. a IV. (1986 – 2000)

Na základě Dohod z Lomé III. a Dohod z Lomé IV. byly stanoveny následující cíle:

Lomé III: podpora ekonomického, kulturního a sociálního rozvoje zemí ACP a diverzifikaci vzájemných vztahů na základě solidarity a vzájemného zájmu;

90

Three southern African countries. *The Courier*, s. 27

91

Tamtéž, s. 28

Lomé IV: výše uvedené cíle byly rozšířeny o ekonomické a politické kondicionality + výzva k rozvoji, diverzifikaci a růstu obchodu mezi ACP a ES/EU a ke zlepšení jejich konkurenceschopnosti na domácím i světovém trhu.

Botswana

Zajímavým poznatkem je vývoj struktury exportu: dle statistických údajů je patrné, že botswanský export je nadále poměrně koncentrovaný. V roce 1975 byly hlavními exportními položkami: diamanty, s velkým odstupem poté měď a hovězí maso. V roce 1995 je situace obdobná. Žebříčku nadále vévodí export diamantů – následován s velkým odstupem vývozem mědi a následně produkcí hovězího masa. Hlavní příjmovou položkou je prodej surových diamantů. Botswana jedním z předních producentů diamantů na světě. Tato skutečnost se také výrazně odráží na podílu na HDP, který v letech 1995 až 2000 osciloval mezi 45 % až 72 % HDP⁹². Je tedy patrné, že tato položka má výjimečné postavení ve struktuře botswanského mezinárodního obchodu.

Nejvýznamnějším evropským obchodním partnerem je Velká Británie. Je důležitou destinací nejen kvůli vývozu surových diamantů, ale v posledním desetiletí sílí opět vývoz hovězího masa do Velké Británie. V oblasti importu je nejdůležitějším partnerem Jihoafrická republika. Drtivá většina celkových dovozů pochází z Jihoafrické republiky. Roste také obchodní výměna v rámci SADC – zejména Svazijsko, Mozambik a Angola. Nejrychleji rostoucí položkou exportu při obchodování s Jihoafrickou republikou se staly oděvy a textilie. Nejrychleji rostoucí položkou exportu v obchodování se zbytkem světa je cín. Je také dobré zmínit i program AGOA - americký program na podporu produkce a dovozu textilií na americký trh.

Z uvedeného vyplývá, že země se nadále spoléhá na vývoz primárních komodit. Vysoká koncentrace exportu pak znovu potvrzuje zranitelnost tohoto hospodářství, neboť je závislé na vývozu položek, které citlivě reagují na mezinárodní dění a neobsahují přidanou hodnotu. Dle údajů IMF se růst HDP v období let 1975 – 2000 pohyboval průměrně kolem hodnoty 8 % ročního růstu. Začátkem tohoto období dosahovaly hodnoty i vyšších čísel. V

92

Viz příloha Botswana. Struktura exportu. (Vlastní zpracování. Zdroj dat: Unctad)

90.letech následuje mírné oslabení. Na přelomu tisíciletí se však růst HDP pohybuje opět kolem 9 % ročně.⁹³

Dle organizace Freedom House, dle níž si Botswana dlouhodobě udržuje vysokou úroveň ochrany politických i občanských práv a je také touto považována za svobodnou zemi.

Svazijsko

Nahlédneme-li do statistik mezinárodního obchodu z roku 1977, vyčteme z nich, že v té době byly nejvýznamnějším vývozním artiklem Svazijska zemědělské produkty a potraviny obecně. Na celkovém objemu vývozu se podílely z 52 %.⁹⁴ Druhou zásadní kapitolou je vývoz nerostných surovin, která přispívala celkem 31,7 %.⁹⁵ V průběhu následujících 20 let se struktura obchodu příliš výrazně nemění. V roce 1995 byl nejvýznamnější položkou vývozu cukr, který byl v těsném závěru následován prodejem esenciálních olejů a parfémů. V posledních letech je však patrný růst textilního průmyslu – jak již bylo uvedeno výše, je to dáno především spuštěním programu AGOA.

Zajímavý může být poznatek z hlediska koncentrace exportu, neboť zatímco v roce 1977 tvořily 2 zmíněné položky téměř 80 % hodnoty celkového exportu, v roce 1995 tvořilo pět nejprodávanějších produktů 55,6 % ročního vývozu.⁹⁶ Je tedy patrné, že Svazijsko usiluje o diverzifikaci exportu a patrně se mu to i daří. Data mezinárodního obchodu z roku 2000 potvrzují výsledky dosažené v roce 1995. Dá se tedy předpokládat, že se jedná o zavedený trend a Svazijsko bude v tomto duchu pokračovat i nadále.⁹⁷

93

Viz příloha Vývoj HDP. Zdroj UNCTAD

94

EUROSTAT: *Foreign Trade : Third countries. Statistical yearbook 1977 – 1983*, s. 553

95

Tamtéž, s. 554

96

Viz příloha – *Struktura exportu Svazijska*. Mezi pěti nejprodávanějšími produkty je cukr, esenciální oleje a parfémy, potraviny, oděvní zboží a papír a buničina.

97

Což navíc potvrzují i data z roku 2005, 2010 a 2011, kdy koncentrace obchodu postupně nabývala hodnot 50,9 %, 51,6 %, 46,4 % . Viz příloha.

Růst reálného HDP není pro Svazijsko doprovázejí velké výkyvy. Vyšších hodnot hospodářský růst dosahuje v 2. polovině 80. let až do počátku let devadesátých, kdy opět dochází k poklesu. Hodnota se ustálila na průměrném růstu 3 % ročně, ve kterém se Svazijsku daří již několik let setrvávat.

Obecně je možné shrnout, že vazby Svazijska na země SADC je poměrně vysoká. Je nutné vzít v potaz velikost země a její exportní možnosti. Nepřekvapí, že se tedy snaží orientovat na své sousedy, zejména Jihoafrickou republiku. Mezi významnými položkami importu jsou nerostné suroviny, chemické produkty, obuv a vědecké vybavení. Vrátime-li se k programu AGOA – před jeho přijetím bylo Svazijsko orientováno především na sektor zemědělství. Spuštění této iniciativy se však odrazilo ve struktuře dovozu i vývozu. Významnými obchodními partnery jsou v této oblasti zejména Čína a Tchaj-wan.

Lesotho

Strategickým partnerem v oblasti zahraničního obchodu je Jihoafrická republika. Ta představuje hlavního partnera při dovozu zboží. Jihoafrická republika však také dováží některé nedokončené zboží z Lesotha, následně je finalizuje a prodává s vyšší přidanou hodnotou. Vývoz Lesotha je dán zejména produkcí cukru – který na základě přijatých protokolů směřuje do Evropy. Druhým nezanedbatelným vývozním artiklem jsou již zmíněné textilie a oděvní průmysl, který na základě programu AGOA směřují z převážné většiny na americký trh.

Země se dlouhodobě orientuje na oděvní průmysl, který tedy tvoří jádro exportu a odráží se také v charakteru importu, neboť dováží materiál a zařízení potřebné v textilním průmyslu. Strategickým partnerem Lesotha je v případě dovozu již tradičně Jihoafrická republika, jako dominantní hráč v celém jihoafrickém regionu. Dováží se zejména potraviny a spotřební zboží. Z hlediska exportu je v posledních cca 10 – 12 letech důležité USA a spuštění jeho programu AGOA. Tento je pro Lesotho stěžejní a dalo by se i říci, že je na něm závislé. S vlivem textilního průmyslu také souvisí silící vazby na oblast Asie, a to především Číny a Tchaj-wanu, které také v Lesotho vlastní několik významných textilních dílen a mají s tímto oborem bohaté zkušenosti.

Struktura exportu v 90. letech svědčí o výjimečném postavení textilního průmyslu.

Čtyři z pěti nejvyváženějších položek byly „textilního“ charakteru. V roce 2000 to bylo všech 5 položek. Dalo by se tedy očekávat, že koncentrace exportu bude dosahovat 90 a více procent, ale není tomu tak. V 90. letech se tato pohybuje mezi 60 – 70 procenty. Národní hospodářství tak není soustředěno pouze na jeden zpracovatelský sektor, jak by se mohlo na první pohled zdát.⁹⁸

Vývoj HDP je od poloviny 70. let až do poloviny 80. let doprovázen velkými výkyvy. Poté se však jeho vývoj poněkud ustálí a Lesothu se daří dlouhodobě růst HDP udržovat ve výši přibližně 4 - 5 %.

Mozambik

Země získala nezávislost na Portugalsku až v roce 1975. Po získání nezávislosti následovalo období 16-tileté občanské války. Navzdory skutečnosti, že Mozambik podepsal třetí generaci Dohod z Lomé v roce 1984, uzavření míru mezi znesvářenými stranami došlo až v roce 1992. Spolupráce s EU však byla navázána již záhy po získání nezávislosti – převážně se orientovala na poskytování urgentní pomoci, která souvisela s občanskou válkou. Po roce 1992 země vykročila směrem k nastolení demokracii.

Nahlédneme-li tedy do statistik z 80. let zjistíme, že nezanedbatelnou pozici v exportu země mělo zemědělství, které tvořilo základ exportu země. Vyvážely se hlavně ryby a mořské plody, dále pak ořechy a nezpracovaná bavlna.⁹⁹ Situace v 90. letech je velice podobná - velký význam zemědělství – všech pět nejdůležitějších položek exportu bylo zemědělského charakteru – koryši a měkkýši, cukr, bavlna, ovoce a ořechy, olejnatá semena. Toto dokládají i číselné údaje – na základě třetí dohody Lomé bylo v rámci programu Stabex alokováno 21,5 mil. ECU (s důrazem na ořechy kešu, bavlnu a čaj).¹⁰⁰ Spolupráce mezi ES a Mozambikem v tomto období se zaměřovala na stimulaci exportu - cílem tedy bylo podpořit

---

98

V posledních letech 2010 a 2011 dominuje export diamantů a druhých kovů. Jedná se sice o vývoz primárních komodit, ale mělo by to být s ohledem na možnosti této malé země hodnoceno pozitivně – čím větší je rozsah národní ekonomiky, tím menší je hospodářská zranitelnost.

99

UNITED NATIONS: 1992 *International Trade Statistics Yearbook*, s. 453

100

Export Earning Stabilization System. Press release database. Europa.eu [online text]. Prosinec 1986. [cit. 13.08.2013]. Dostupné na: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-86-603_en.htm>.

místní zemědělce a podpořit i průmyslovou výrobu. V rámci Lomé IV bylo prostřednictvím programu Stabex alokováno 1,3 mil. ECU¹⁰¹ a úsilí bylo vynakládáno na posílení produkčních kapacit země – zejména s ohledem na ambici exportovat nerostné suroviny.

Z hlediska výkonu hospodářství závisí Mozambik v 90. letech silně na mezinárodním obchodu a preferenčnímu přístupu na trh, který poskytuje Lomé. V roce 1991 celkově 28 % jeho exportu směřovalo do ES a naopak 29 % importu pocházelo z ES.¹⁰² Koncentrace exportu, zmíněných 5 nejdůležitějších položek, tvořila zpočátku tohoto období cca 80 % celkového objemu, během let tato koncentrace postupně slábne.¹⁰³ V roce 2000 dosahuje koncentrace cca 60 % z celkového objemu.¹⁰⁴

Vývoj HDP je v první polovině 80. let značně kolísavý. Od druhé poloviny 80. let se jeho vývoj opět stabilizuje a roste víceméně stabilně o cca 5 % ročně. Na přelomu tisíciletí růst DPH dramaticky roste a v průběhu 3 let dosahuje 11 až 14 % ročního růstu.

Národní indikativní program se v tomto období soustředí zejména na rozvoj venkova, potravinovou soběstačnost, sociální rozvoj, finanční politiku země, dopravu a síť komunikací. Dopravní otázka je přizpůsobena širší strategii budování dopravních sítí v regionu jižní Afriky.

Namibie

Namibie získala nezávislost až v roce 1990. Ve stejném roce také nový namibijský

101

Celkově bylo během Lomé III. a Lomé IV. alokováno 530 mil. ECU. Jednalo se zejména projekty vymezené v rámci Národního indikativního programu. Více info: Calzuola, G.: EEC-Mozambique Cooperation. *The Courier*. [online text]. 1993, č. 140., s. 41

102

Calzuola, G.: EEC-Mozambique Cooperation..., s. 42

103

Po roce 2000 jsme opět svědky snahy o změnu orientace národního hospodářství. Kromě zemědělství se Mozambik orientuje také na těžbu nerostných surovin – významná je např. těžba hliníku, která se postupně od roku 2000 stává dominantní položkou exportu – tím také roste koncentrace exportu se vrací ke své původní hodnotě z 80. let a dosahuje cca 80 %. V této souvislosti je dobré zmínit stavbu velkého projektu nazvaného Mozal Aluminium Smelter, který samozřejmě s exportem hliníku souvisí. Dále pak můžeme pozorovat růst exportu elektrického proudu, ropných olejů a zemního plynu.

104

V následujících letech však koncentrace exportu opět roste. Struktura exportu se také postupně mění a zemědělské produkty jsou postupně nahrazovány nerostnými surovinami : jako hliník, zemní plyn či ropné oleje. S tím souvisí také strmý nárůst objemu exportu z hlediska finančního.

105
premiér podepsal přístupovou dohodu (*Accession agreement*) ke čtvrté Dohodě z Lomé. Podepsání Dohody z Lomé znamenalo pro Namibii vykročení do nové etapy – nejednalo se jen o finanční pomoc, ale zejména o přístup na nové trhy a možnost částečně se vymanit z vlivů Jihoafrické republiky.

Před získáním nezávislosti bylo hospodářství Namíbie orientováno především jako doplněk k jihoafrickému hospodářství.^{106 107} V 90. letech hrál v rámci namibijského hospodářství velkou roli zejména těžební průmysl. Namíbie exportuje velké objemy např. diamantů, uranu, mědi, zinku, atd... Těžební průmysl je zdaleka největším sektorem, ale z hlediska zaměstnanosti má jasné prvenství zemědělství. 70 % populace přímo nebo nepřímo závisí na zemědělství, ačkoli sektor se na celkovém HDP podílí jen z 10 %.¹⁰⁸ Pro tamní hospodářství bylo proto velice důležité udělení kvóty na dovoz hovězího masa. Důvodů bylo hned několik: venkovské obyvatelstvo záviselo na zemědělství a chov skotu patřil k jeho neoddelitelným součástem, ceny na evropském trhu byly vyšší než ceny na trhu světovém. Bylo by zajisté chybou v souvislosti s Namíbií nezmínit rybolov. Země má pro rybolov výborné podmínky a vývoz mražených ryb či mořských produktů je jednou ze stěžejních exportních položek. Pozitivně bylo hodnoceno i rozšíření Stabexu o karakulské kůže, jehož světové výkupní ceny byly v té době velice nízké. Navíc se očekávalo, že příjmy ze Stabexu pomohou toto odvětví restrukturalizovat a rozvinout v určitých oblastech země. Neméně důležitým nástroje byl i Sysmin – zejména s ohledem na nucené uzavření měděných dolů.

Po 10tiletém období Lomé bohužel země i nadále spoléhá na vývoz primárních surovin – a to jak nerostného, tak i zemědělského původu. Hlavní roli hrají diamanty, mražené ryby a mořské produkty, radioaktivní látky a měď. Jako většina subsaharských zemí exportuje primární produkty a dováží zpracované výrobky, a to zejména tedy z Jihoafrické republiky. Snahou je v dlouhodobém horizontu tento kurz samozřejmě zvrátit. Jihoafrická republika

---

105

Země získala v rámci úmluvy statut nejméně rozvinuté země (LDC) a s tím spojené zvláštní zacházení.

106

Manning P.: Namibia and the European Community. *The Courier*. Č. 127. Květen – Červen 1991 [16.10.2013]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/39173/1/Courier.127.pdf>>.

107

V zemi panují propastné rozdíly jak ve vyspělosti některých regionů, tak i v životní úrovni určitých sociálních skupin. V roce 1988 dosahovalo HDP Namíbie na osobu 1.273 dolarů, což bylo druhé nejvyšší v subsaharské Africe, navzdory tomu 70 % obyvatelstva žije v chudobě. Zdroj: *tamtéž*

108

tamtéž

obecně hraje nadále veledůležitou roli. V Namibii se nachází řada firem, které mají jsou mateřskou základnu v JAR. Důležitým obchodním partnerem je také Angola. Do Angoly poté vyváží především maso, pivo a potraviny.¹⁰⁹

Dle statistických dat UNCTAD celkový objem exportu v tomto období také spíše stagnuje. Je však zapotřebí mít na paměti, že se jedná o první desetiletí po získání nezávislosti, kdy se řada opatření teprve etabluje. Evropské prostředky v rámci národního indikativního programu směřují do zemědělství, vzdělávání a zdravotnictví. V prvním období Lomé IV byla vynaložena částka 21 mil. ECU do infrastruktury a v rámci Sysminu bylo uvolněno 40 mil. Ecu. Celkově tedy bylo v rámci EDF 7 utraceno 161,37 mil. ECU a v 2. období 126 mil. ECU. Hospodářský růst v 90. letech je kolísavý – s rozpačitým průměrným růstem kolem 1 – 2 % ročně.

Hodnocení účinnosti nástrojů v tomto případě by mělo být mírnější. Je zapotřebí mít na paměti, že se jedná o nově vzniknuvší zemi a bude tedy zapotřebí čas, aby se všechna přijatá opatření naplno projevila. Pro pořádek je dobré uvést, že potravinové soběstačnosti dosaženo nebylo a nepodařilo se dosáhnout ani diversifikace exportu – ačkoli namibijský export není tak koncentrovaný jako export jiných zemí v námi srovnávané skupině. Navzdory tomu je však vhodné dodat, že do Namibie jsou rovněž vkládány velké naděje. Zemi se daří udržovat si relativně stabilní politické i ekonomické prostředí a jsou přijímána opatření k podpoření přílivu zahraničních investic.

Angola

Angola, země, která byla dlouhá léta sužována občanskou válkou. Míru bylo dosaženo až v roce 2000. K Dohodám z Lomé se však Angola připojila již v roce 1980. Nemá tedy v tomto případě valný smysl pokoušet se mapovat hospodářské úspěchy dohod z Lomé. Za poznámku stojí, že ES/EU s Angolou spolupracovala a poskytovala jí po dobu občanské války humanitární a potravinovou pomoc.

Národní hospodářství se zaměřuje především na těžbu ropy a zpracování souvisejících ropných produktů. V roce 1995 byla těžba ropy hlavním vývozním artiklem, následovaná těžbou diamantů a drahých kamenů. Prodej ropy představuje zdaleka

---

109

Namibia. *SADC*. Sadc.int. 2012. [cit. 20.11.2013]. Dostupné na: <<http://www.sadc.int/member-states/namibia/>>.

nejvýznamnější zdroj příjmů, proto ani nepřekvapí, když se koncentrace exportu pohybuje běžně kolem 98 či dokonce 99 %. Hospodářský růst Angoly je velmi nevyrovnaný a kolísá od růstu kolem 5 % až k propadům k záporným hodnotám.

5.3. Dílčí závěr

Bohužel z výše uvedeného plyne, že se nepodařilo sledované země začlenit do mezinárodního obchodu, diverzifikovat export ani vyvolat výraznější hospodářský růst. Ten se ve sledovaných zemích se různí. Relativně vyššího růstu dosáhla Botswana a Mozambik. Ostatní země zaznamenávají průměrný hospodářský růst kolem 3 % ročně. Země pojí i několik dalších společných rysů: všechny země vyvážely primární produkty nebo nerostné suroviny. Jedinou výjimkou je Lesotho, jehož hlavním vývozním artiklem v tomto období jsou textilie. Podpora textilního průmyslu v jihoafrickém regionu byla dána spuštěním amerického programu AGOA, který umožňoval bezcelní přístup na americký textilní trh. V případě Svazijska a Botswany se podoba exportu za 20 let období Lomé příliš nezměnila. Svazijskému exportu dominuje cukr a Botswaně prodej diamantů, následován vývozem hovězího masa. Podobný výsledek je možné nalézt i v případě Mozambiku, tedy v podstatě nezměněnou strukturu exportu. Od roku 1985 až do roku 2000 tvoří hlavní exportní položky korýši, měkkýši, cukr, bavlna a olejnaté plody. Posunem však je, že na začátku období tvoří prvních 5 položek exportu cca 80 %, na přelomu tisíciletí je koncentrace nižší – cca 60 %. V případě dalších zemí zůstává koncentrace exportu poměrně vysoká. V případě Botswany činí i v roce 2000 87 %. Změna však nastala u Svazijska, kde prvních pět položek v roce 2000 činí 55,6 % na rozdíl od roku 1977, kdy export 2 položek činil 80 %.

Bez zajímavosti není ani pohled na hodnoty HDI indexu. Jak bylo zmíněno v úvodu této práce, rozvoj by neměl být hodnocen jen na základě ekonomických ukazatelů, neboť rozvoj představuje komplexní kategorií, která zahrnuje řadu dalších aspektů. HDI tedy odráží očekávanou délku dožití, přístup ke vzdělání a příjem. V níže uvedené tabulce je uveden vývoj hodnot indexu HDI ve sledované skupině zemí.

Tab.: 4 Vývoj HDI indexu ve vybraných zemích skupiny SADC EPA, I.

	1975	1980	1985

Svazijsko	0,512	0,543	0,569
Bostwana	0,484	0,556	0,613
Lesotho	0,478	0,518	0,547

Zdroj: UNDP. *Human Development Report 2002*. Dostupné na:
http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/263/hdr_2002_en_complete.pdf.

Tab.: 5 Vývoj HDI indexu ve vybraných zemích skupiny SADC EPA , II.

	1985	1990	1995	2000
Namibie	N/A	N/A	0,629	0,610
Svazijsko	0,569	0,615	0,620	0,577
Botswana	0,613	0,653	0,620	0,572
Lesotho	0,547	0,574	0,572	0,535
Mozambik	0,290	0,310	0,313	0,322
Angola	N/A	N/A	N/A	0,403

Zdroj: tamtéž

Dle výše uvedených dat je patrné, že úroveň lidského rozvoje ve vybraných zemích během období 1975 – 2000 víceméně stagnuje. V některých případech jsme svědky i poklesu úrovně lidského života. Například Svazijsko v roce 1975 dosahovalo úrovně 0,512 a v roce 2000 činila hodnota opět pouze 0,577. Ještě zajímavější by bylo sledovat, na kolikátém místě

110
ve světovém žebříčku se země umístily. Například zmíněné Svazijsko se v roce 1992 umístilo na 124. místě (z celkových 174 zemí), v roce 2000 obsadilo 125. pozici (z celkových

111
173 zemí). K výraznému propadu došlo v případě Botswany, která se v roce 1992 umístila na 79. místě a v roce 2000 to již bylo místo 126. Tyto hodnoty jen dokládají, že životní úroveň obyvatel tohoto regionu se během období 1975 – 2000 výrazně nezměnila.

Evropská komise tehdy byla první institucí, která otevřeně přiznala, že preferenční systém selhal a Lomé konvence se musí změnit, neboť nedokázala dosáhnout svých

110

Země jsou řazeny od nejvyspělejší země (číslo 1 – dlouhodobě Norsko) až po zemi nejméně vyspělou.

111

UNDP. *Global Development Report 2002. Deeping democracy in a framgmented world*. [online text]. 2002 [cit. 13.10.2013]. Dostupné na:

http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/263/hdr_2002_en_complete.pdf.

UNDP. *Global Development Report 1995* [online text]. 1995 [cit. 13.10.2013]. Dostupné na:

http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/256/hdr_1995_en_complete_nostats.pdf

stanovených cílů.¹¹² Nebylo pochyb o tom, že režim Lomé neodkázat začlenit země ACP do světové ekonomiky. Navíc země ACP selhaly i v diversifikaci svého vývozu, kdy se očekávalo větší zapojení produktů s přidanou hodnotou.

Na tomto místě by bylo vhodné podívat se na některé hlavní prvky Dohod z Lomé. Například udělení jednostranné obchodní preference poskytovalo zemím ACP bezcelní a bezkvótový přístup na evropský trh pro většinu svých exportů. Zároveň měl tento režim umožňovat zemím ACP chránit své vlastní trhy. Nutné dodat, že výrobky rozvojových zemí mohou jen nesnadno konkurovat výrobkům evropským. Ojiambo však uvádí, že hlavním nedostatkem preferenčního přístupu na evropské trhy bylo jeho postupné rozměňování¹¹³. Evropské společenství začalo uzavírat bilaterální obchodní dohody s dalšími regionálními bloky jako jsou země Magrebu či Masherqu, s několika zeměmi Latinské Ameriky či jihovýchodní Asie. Výsledkem bylo zvýšení konkurence a snížení atraktivity původně uděleného preferenčního režimu. Uváděný důvod může být jednou z příčin, proč se ani skupině zemí SADC EPA nepodařilo zavést nové sektory hospodářství a expandovat na evropský trh. Dalším důvodem může být i výše uvedený nedostatečný hospodářský růst, který by vznik nových sektorů umožňoval. Vesměs všechny státy sledované skupiny zůstaly u svých tradičních sektorů.

Jiný autor, Parfitt¹¹⁴, pro změnu kritizuje nastavení pravidel země původu, dle kterých musela přidaná hodnota tvořit minimálně 50 % hodnoty přidané v zemích ACP či ES/EU. Dle jeho názoru byla tato pravidla nesmírně přísná a nenapomáhala rozvoji obchodní výměny mezi ACP a ES/EU. Naopak přispěla k tomu, aby země ACP zůstaly exportéry primárních komodit.

Neméně zajímavý je i kritický pohled na stabilizační mechanismus Stabex. Například Ravenhill¹¹⁵ vidí jako jeho hlavní nedostatky, že nezahrnuje nerostné suroviny,

---

¹¹²

Ojiambo, C.: EU-ACP Economic Agreements and WTO / GATT Compatibility: Options for ACP countries under Cotonou Agreement, disertační práce, s. 33

¹¹³

Tamtéž, s. 34

¹¹⁴

PARFITT, T.W: Equals, Clients, or Dependents? A.C.P. Relations with the E.E.C. under the Lome Conventions.

Recenze Collective Clientelism: The Lome Conventions and North-South Relations by John Ravenhill
The Journal of Modern African Studies [online text], s. 721

¹¹⁵

RAVENHILL, J.: *What is to be done for Third World Community Exporters? An Evaluation of the Stabex Scheme* [online text], s. 550

dále produkty nacházející se v evropské společné zemědělské politice, že nepokrývá zpracované produkty nebo že vyčlenil položky jako cukr, tabák a hovězí maso, které byly klíčové mj. i pro Botswanu a Svazijsko. V období 1975 – 2000 z tohoto fondu získal prostředky Mozambik (0,57 % z celkové částky), Lesotho (0,2 %), Svazijsko (0,19 %).¹¹⁶ Ačkoli se jistě jednalo o nemalé částky, autorka se domnívá, že Stabex neměl zásadnější vliv na hospodářský rozvoj v tomto regionu.

Určitě výraznější dopad mělo udělení kvót na dovoz hovězího masa a cukru. Vývoz hovězího masa a jeho zpracování je jedním z hlavních sektorů zejména Namíbie a Botswany. Kvóta udělená těmto zemím zaručovala, že určitý objem bude odkoupen za evropskou garantovanou cenu. Totéž platí v případě výkupu cukru ze Svazijska. V jistém slova smyslu měly kvóty také stabilizační efekt – poskytovaly zemím jistotu, že při produkci daného objemu exportu, se jim dostane předem očekávaný objem finančních prostředků. V tomto směru mohly mít kvóty pozitivní dopad na hospodářství daných zemí. Jejich slabinou je, že patřičně nemotivovaly země k tomu, aby si udržovaly konkureschopnost v daném sektoru, případně aby se snažily zavést sektory nové.

Dohody z Lomé se neprokázaly jako dostatečně účinné. Tento fakt a nekompatibilita s obchodními principy GATT/WTO byly hlavními motivy pro jejich nahrazení novou generací dohod, Dohodami z Cotonou.

116

AIELLO, F.: Financial Stabilization Systems, Economic Growth of Developing Countries and EU's Stabex [online text]. 2000. [cit. 20.12.2013]. Dostupné na : http://www.ecostat.unical.it/aiello/WB_Aiello_STABEX.PDF., s. 13

6. Dohoda z Cotonou : nová forma rozvojové spolupráce

6.1. Hlavní motivy přijetí Dohody z Cotonou

Vztahy mezi EU a ACP se v průběhu jejich spolupráce výrazně změnily. Z EU se v průběhu 2. pol. 20. století stal globální aktér a jako takový uzavřel sérii dvoustranných či vícestranných vztahů s různými částmi světa. I to je jeden z hlavních důvodů, proč vztahy mezi ACP a EU musely být revidovány a nově nastaveny takovým způsobem, který by korespondoval i se vztahy EU k ostatním třetím zemím, a přitom i nadále zemím ACP umožnil podílet na zdrojích, které by z EU mohly plynout.¹¹⁷

Babarinde identifikuje několik hlavních důvodů, které se na změně charakteru jejich vztahů podílely. Za příčiny globálního charakteru označuje především konec studené války, díky kterému ES/EU musela redefinovat své vztahy ke střední a východní Evropě. Toto se těšilo zvláštní nelibosti ze strany zemí ACP, které se tímto cítily ohroženy. Celou situaci vnímaly tak, že prostředky, které byly původně určeny jim, byly přeměrovány do východní Evropy a ACP nyní budou muset o pozornost EU soupeřit se zeměmi bývalého sovětského bloku.¹¹⁸

Možná však nejvýznamnějším důvodem, proč nebyla Konvence z Lomé znovuproloužena, bylo uzavření Uruguayského kola GATT a nástupnictví WTO v roce 1995.

---

¹¹⁷

Babarinde, O. ; Faber, G.: From Lomé to Cotonou....

¹¹⁸

Fakt, že zvítězila západní filosofie hlasící se k demokracii a k volnému trhu, navíc podpořená úsilím zemí SVE se těmto ideálům pod heslem „zpátky do Evropy“ rychle přiblížit, podnítily EU k prosazování *dobré vlády* v zemích ACP. Napříště se kritérium dobrého vládnutí a zkušenosti s danou zemí v minulosti (*performance-oriented attitude*) stávají hlavními podmínkami při jednání se zeměmi ACP – což se později ukázalo i v Dohodě z Cotonou.

Jednání na půdě WTO se odehrávalo v době, kdy Lomé IV. měla projít svou střednědobou revizí. V té době však bylo hlavním cílem GATT podpořit využívání „*doložky nejvyšších výhod*“ jako principu, který se stane základem pro novou úroveň obchodních vztahů mezi státy založeným na nediskriminaci a rovném zacházení. Lomé byla postavena na nerekipročním obchodním režimu, který nebyl s pravidly WTO slučitelný, protože se vztahoval pouze a jenom na země ACP bez ohledu na úroveň jejich vyspělosti. Jako odpověď na tlak ze strany ostatních států a WTO navrhla EU sérii zón volného obchodu (*free trade areas, FTAs*), jejichž podoba má být zakotvena v tzv. *Dohodách o hospodářském partnerství* (EPAs). Tyto dohody by měly být uzavřeny s jednotlivými státy nebo bloky ACP zemí jakožto základ pro příští spolupráci mezi EU a ACP.¹¹⁹ Ve snaze narovnat vztah mezi EU-ACP a WTO, bylo proto nutné přistoupit k reformě celého dosavadního systému vztahů.

Panovalo také všeobecné zklamání z výsledků rozvojové spolupráce se zeměmi ACP. Jejich podíl na celkovém importu do EU klesal – zatímco u ostatních rozvojových zemí (*non-ACP*) rostl. Také nedošlo ani ke kýžené diverzifikaci exportu, a proto byla většina afrických zemí stále závislá na exportu jedné či dvou hlavních komodit. Situace se tedy od počátku 70.let příliš nezměnila. Velmi podstatnou změnou byl i nárůst počtu zemí v rámci skupiny ACP – ze 45 zemí v roce 1975 na 77 v roce 2000. Bylo tedy nutné opustit premisu, že jeden program je stejně vhodný pro všechny. Nové uspořádání tak umožní zaměřit se na individuální potřeby a příležitosti jednotlivých zemí. Jejich podpora poté nebude odporovat WTO pravidlům. Spolupráce tak bude stimulem i k vytváření vazeb jih-jih nikoli jen sever-jih. Za zmínku stojí také měnící se socio-politická situace v mnoha ACP zemích, kde je již kladen větší důraz na soukromý sektor, dobrou vládu, roste povědomí o lidských právech a právech minoritních skupin, právní stát. Politické a ekonomické reformy v ACP zemích – v 90. letech se vlivem událostí na světové politické scéně dostaly opět do ústřední pozornosti otázky demokracie a tržního hospodářství. EU tedy, ale i jiné světové instituce, začaly významně akcentovat výše uvedené hodnoty a spolupráci se zeměmi ACP podmiňovaly přijetím některých demokratizačních reforem.

Členské státy i Evropská komise si proto byly velmi dobře vědomy nevyhnutelnosti úpravy vztahů mezi EU a ACP. V roce 1997 proto Komise vydává tzv. *Zelenou knihu o vztazích mezi EU a zeměmi ACP na konci 20. století*, která demonstrovala vizi Evropské

119

S možnou výjimkou pro země LDCs

komise, jakým směrem by se měla budoucí podoba vztahu mezi EU – ACP ubírat. Pozornost se soustředila na tři hlavní oblasti: důraz na politickou spolupráci, nový obchodní režim se zeměmi ACP (GSP nebo REPA) a důraz na decentralizovanou a efektivní rozvojovou pomoc.

6.2 Dohoda z Cotonou – cíle a základní pilíře spolupráce

Po 18 měsících dlouhého a složitého vyjednávání byla dne 23. července 2000 v Cotonou (Benin) podepsána tzv. Dohoda z Cotonou, která stanovila rámec spolupráce mezi ACP a EU na dalších 20 let. Svým podpisem smlouvu stvrdilo 15 států EU a 77 států ACP. Dohoda vstoupila v platnost 1.4.2003¹²⁰ s účinností na 20 let a možností smlouvu revidovat každých pět let. Smlouva ve svém článku 1 definuje základní cíle, kterých by mělo být touto dohodou dosaženo:¹²¹

- *Podpořit a urychlit hospodářský, kulturní a sociální rozvoj států ACP, s cílem přispět k míru a bezpečnosti a podpořit stabilní a demokratické politické prostředí.*
- *Partnerství se zaměří na cíl omezení a případného vymýcení chudoby v souladu s cíli udržitelného rozvoje a postupné integrace států ACP do světové ekonomiky*
- *tyto cíle a mezinárodní závazky stran jsou zdrojem všech rozvojových strategií a dosahuje se jich prostřednictvím integrovaného přístupu, současně s ohledem na současné politické, hospodářské, sociální, kulturní a environmentální aspekty rozvoje*

Co se týče základních principů, Babarinde shrnuje, že Dohoda z Cotonou znovupotvrzuje tzv. *Principy spolupráce zakotvené v Dohodách z Lomé*, jimiž jsou rovnost

---

¹²⁰

Obchodní ustanovení však vstoupily v platnost již 1.3.2000, aby nebyly narušeny obchodní vazby mezi EU a zeměmi ACP

¹²¹

Dohoda z Cotonou, článek 1

partnerů, právo na sebeurčení a bezpečnost vztahu ACP-EU. Nově je však stanoveno, že určování rozvojových priorit musí být v souladu s tzv. *základními zásadami*, které představují respekt k demokratickým principům, zásadě právního státu a úcty k lidským právům.¹²² Dohoda z Cotonou však zavádí také 3 nové principy, kterými jsou: širší *zapojení veřejnosti* (tedy komunikace se soukromým sektorem a nevládními organizacemi, které by se napříště měly zapojit kupříkladu do politického dialogu či do formulování rozvojových programů), *dialog a plnění vzájemných závazků* (princip by měl sloužit k posílení vzájemné důvěry) a *diferenciace a regionalizace* (upuštění principu „one size fits all“ a možnost stanovit priority s ohledem na úroveň rozvoje partnera).¹²³

Určitě jednou z největších novinek, které Dohoda z Cotonou přináší, je zavedení *reciprocity v obchodních vztazích*. Jak již bylo uvedeno výše, hlavními důvody, které k tomuto rozhodnutí vedly, byly neefektivita předchozího modelu spolupráce a neslučitelnost předchozího režimu s pravidly WTO. Je však namístě upozornit, že představa zavedení recipročního obchodního vztahu nebyla zeměmi ACP přijata s nadšením.¹²⁴ Pro skupinu SADC EPA je však EU významným obchodním partnerem. Nechtějí-li tedy státy čelit vážnému narušení obchodních vztahů, jsou nuceny s EU o nových dohodách vyjednávat.

Dohoda z Cotonou tedy změnila systém obchodních preferencí a k předcházejícím dvěma pilířům spolupráce přidala další. V současné době tedy: Finanční pomoc, obchodní pomoc a politický dialog.

6.2.1. Finanční (rozvojový) pilíř

Finanční dimenze obsahuje nástroje, které mají napomoci dosažení cílů stanovených na základě Dohody z Cotonou. Má podobu poskytování finančních prostředků a

---

122

Dohoda z Cotonou, článek 9

123

Babarinde, O. ; Faber, G.: From Lomé to Cotonou...

124

McMahon uvádí, že ACP požadovaly zachování nerekipročního obchodního režimu alespoň po tu dobu, než se jejich ekonomiky stanou konkurenceschopnějšími. Jako minimální dobu navrhovaly 10 let. Rovněž tak bylo požadováno zachování některých soudobých protokolů o importu zboží: jako hovězí, cukr.. atd. Více informací: McMahon, Joseph A.: The negotiations of the Cotonou Agreement: Negotiating continuity or change?: in Babarinde, O.: *The European Union and the developing countries: the Cotonou Agreement* [online]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, ©2005, s. 51-63. [cit. 2012-12-07]. <Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10171719>>

technické spolupráce. Stejně tak jako i v minulosti je ústředním nástrojem Evropský rozvojový fond (EDF). Ačkoli samotná Dohoda z Cotonou byla uzavřena na 20 let, finanční rámce jsou nadále připravovány na 5 let. Každých pět let tedy bude docházet k revizi a bude znovu určován objem prostředků, které budou zemím ACP přiděleny k dispozici.¹²⁵

V porovnání s předchozí úpravou obsahuje některé nové prvky – například je kladen důraz na zapojení i těch nejchudších zemí do procesu globalizace. Při realizaci rozvojové politiky zdůrazňuje potřebu vycházet z individuálních potřeb a zároveň dbát na předchozí zkušenosti s předkladatelem projektu. Zároveň byl nový režim pomoci centralizován a racionalizován – nově má tedy každá ACP země přidělenou paušální částku na 5ti leté období. Dohoda z Cotonou akcentuje také zapojení široké veřejnosti – včetně nestátních aktérů – tento fakt zohledňuje i nová pružnější podoba Evropského rozvojového fondu. Se souhlasem vlády tedy mohou z EDF čerpat i nevládní organizace a občanská společnost. Nová úprava také redukuje počet používaných nástrojů – nově jsou tedy pověřeny jen EDF a Nástroj na podporu investic (*the Investment Facility*), který má být řízen Evropskou investiční bankou.¹²⁶ Jeho charakter je tzv. zvuobnovovací, to znamená, že půjčky, které budou průběžně spláceny mohou být zase užity k financování jiných projektů. Tento nástroj by měl sloužit zejména k financování soukromých investic.¹²⁷ Nicméně přístup k těmto fondům nebude automatický, ale bude záviset na potřebě¹²⁸ této pomoci a na zkušenostech z minulých let (*tzv.: past performance*).

6.2.2. Politický pilíř

125

European Centre for Development Policy Management: *The Cotonou Agreement in a Nutshell* [online]. Datum nevedeno. [cit. 10.09.2012]. Dostupné na: <[http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/5ABF7285089030DBC1256F70004C10E2/\\$FILE/NSA%20Users%20Guide%20%28E%29%20Chapter_2_Cotonou%20Agreement%20in%20a%20 nutshell_version%205_CTA.pdf](http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/5ABF7285089030DBC1256F70004C10E2/$FILE/NSA%20Users%20Guide%20%28E%29%20Chapter_2_Cotonou%20Agreement%20in%20a%20 nutshell_version%205_CTA.pdf)>.

126

European Development Fund. In a few words [online]. Evropská komise. Únor 2002. [cit. 7.7.2012]. Dostupné na: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-l/gdd/02/fed_en.pdf>.

127

Do fondu bylo přiděleno EUR 2,2 bilionu + dodatečných EUR 1,7 bilionu

128

Dohoda z Cotonou stanovuje kritéria : např. příjem na obyvatele, velikost populace,...

Během vyjednávání mezi EU a ACP bylo dosažení dohody ohledně politických kondicionalit velmi citlivým tématem. Navzdory tomu, že již Lomé IV s politickými kondicionalitami operovala. V případě Dohod z Cotonou však došlo k rozšíření politického dialogu – byly stanoveny *tzv. základní otázky* jako byl respekt k lidským právům, povinnost ctít demokratické principy a právní stát jsou všechny strany povinny respektovat. Pakliže by došlo k porušení těchto principů, konala by se následně společná konzultace, během níž by mělo dojít k vysvětlení vzniklé situace a narovnání problematických oblastí. Pakliže by ovšem ani po výzvách k nápravě nedošlo, bylo by možné přistoupit k částečnému nebo úplnému pozastavení dohody.

Signatáři dohod se také zavázali usilovat o podporu procesů demokratizace a dobré vlády za účelem dosažení efektivního hospodaření s přidělenými prostředky a s odkazem na hledisko udržitelného rozvoje. Zmínka o dobrém vládnutí přitom vyvolala v řadách zemí ACP odmítavé reakce, a stala se tak jednou z nejsložitějších kapitol vyjednávání. Je zde položen základ pravidelného dialogu mezi EU a skupinou ACP. Má být vytvořena jistá platforma pro řešení problémů nestability, principy demokratického vládnutí atd. Zajímavé je, že otázka dobrého vládnutí byla přesunuta z kategorie „základní ustanovení“ (*essential elements*) do kategorie „podstatné a pozitivní ustanovení“ (*fundamental and positive elements*) – což jinými slovy znamená, že ačkoli strany uznají nezbytnost dobrého vládnutí, jeho narušení nemusí nutně vést k finančním sankcím. Zde je vidět jistý ústupek, který byl ze strany EU rozvojovým zemím udělen.

6.2.3. Ekonomický a obchodní pilíř

Jak již bylo uvedeno výše, zavedení recipročního režimu patří mezi hlavní body, které nová Dohoda z Cotonou přináší. Dosavadní systém spolupráce musel být reformován, a to jak již z důvodu nedostatečné efektivnosti, tak i z hlediska neslučitelnosti s pravidly WTO. Nové obchodní vztahy mají být dány *tzv.: Dohodami o hospodářském partnerství* (EPA), které mají reciproční charakter, což znamená, že země ACP budou muset postupně otevírat své trhy evropským produktům. Liberalizace se přitom nevztahuje jen na zboží, ale i na zemědělské komodity, služby, investice, veřejné zakázky, produktové standardy, atd. Je však potřeba doplnit, že tato liberalizace bude ze strany EU doprovázena rozvojovou spoluprací, jejímž hlavním účelem bude podporovat a usnadnit proces transformace.

EPAs se vyjednávají mezi EU a integračními celky, ke kterým se rozvojové země přihlásily.¹²⁹ Takové vyjednávání však předpokládá existenci funkčních regionálních bloků, v rámci kterých budou tedy země ACP vyjednávat. Tato uskupení by měla mít podobu minimálně zón volného obchodu. Z pohledu EU je tedy časová linie daná: nejdříve vytvořit integrační celky, a poté s nimi vyjednávat o Dohodách o hospodářském partnerství. Faber v této souvislosti upozorňuje na překrývající se členství mnoha afrických zemí v několika integračních uskupení současně. Navrhuje tedy, že by EU mohla být v této záležitosti více iniciativní a přimět africké země k jisté racionalizaci jejich integračních vazeb.¹³⁰

Nová podoba obchodních vztahů rozlišuje mezi dvěma hlavními skupinami zemí – a to země ACP nejméně rozvinuté (LDCs) a ostatní země ACP. Státy spadající do první skupiny se mohou rozhodnout, že nechtějí uzavřít dohody EPA, a to z toho důvodu, že na tento typ spolupráce nejsou dostatečně hospodářsky připravené. Mají v tomto případě alternativu obchodovat v EU v režimu „vše kromě zbraní“ (*Everything but Arms, EBA*)¹³¹. V rámci této formy spolupráce jim zůstane preferenční vstup na trhy EU zachován – ovšem pouze do doby, pokud splňují kritéria LDC.¹³² Ostatní země by měly přistoupit na vyjednávání EPA, nebo také mohou využít všeobecného rámce WTO a obchodovat v režimu GSP¹³³, který ovšem může být méně výhodný než EPAs.

129

Vyjednávání o Dohodách o ekonomickém partnerství má několik fází. První fáze byla zahájena v roce 2002 a byly vyjednávány hlavní zásady a cíle EPA s celou skupinou zemí ACP jednotně. V rámci druhé fáze se již předpokládalo, že EU bude jednat s jednotlivými integračními bloky separátně.

130

Faber, G.: Economic Partnership Agreements and Regional Integration Among ACP Countries. : in Babarinde, O.: *The European Union and the developing countries: the Cotonou Agreement* [online]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, ©2005, s. 85-109. [cit.2012-12-07]. Dostupné na: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10171719>>

131

EBA mohou využít všechny země skupiny LDCs bez ohledu na to, jestli jsou členy ACP či nikoli. EBA přiznává bezcelní a neomezený přístup na evropský trh – s výjimkou zbraní (a dalších několika komodit, jejichž kvóty postupně zaniknou)

132

Seznam zemí LCD a kritéria určení: UN. OHRLLS. *Least Developed Countries. About LDCs* [online]. Datum neuvedeno. [cit. 23.10.2012]. Dostupné na: <<http://www.unohrls.org/en/ldc/25/>>.

133

Nový režim, nadále orientující se na rozvojové země, přináší jistá vylepšení. Země klasifikované Světovou bankou jako země s nízkým příjmem na obyvatele (*low income per capita*) nebo země s nižším středním příjmem na obyvatele (*low middle income per capita*), si od roku 2014 mohou vybrat ze 2 režimů obchodování (po splnění jistých kritérií). LDCs mohou nadále obchodovat v EBA. Evropa. Více informací: Press Releases Rapid. *The EU publishes revised preferential import scheme for developing countries* [online]

6.3. Vyjednávání Dohod o hospodářském partnerství

6.3.1 Proces vyjednávání

V září roku 2002 byla oficiálně zahájena vyjednávání mezi EU a ACP. O dva roky později začala již vyjednávání mezi EU a jednotlivými bloky skupiny ACP. Zopakujme, že z patnácti zemí SADC se jen sedm rozhodlo vyjednat v rámci skupiny SADC EPA: Angola, Botswana, Lesotho, Mozambik, Namibie, Svazijsko a Tanzanie, která se však později rozhodla přestoupit do skupiny EAC EPA. Jižní Afrika se ze začátku vyjednávání účastnila jen jako pozorovatel, ale v roce 2007 se oficiálně připojila ke skupině SADC EPA.

Během prvních let se vyjednávání zabývala zejména vícestrannými obchodními ujednáními a několikanásobným členstvím v jihoafrických regionálních uskupení s cílem nalézt rámec pro vyjednávání. Součástí požadavků, které skupina zemí SADC EPA v roce 2006 představila bylo i zařazení Jihoafrické republiky jako formální člena vyjednávací skupiny EPA. V únoru roku 2006 představila skupina SADC EPA tzv.: *Rámec pro jednání o Dohodách o hospodářském partnerství mezi SADC a EU*, v němž definovala základní okruhy

¹³⁴
pro vyjednávání:

- přístup na trh bude stanoven na základě ujednání TDCA - s potřebnými modifikacemi, aby finální úprava byla v souladu s požadavky zemí BLNS týkajících se kapitoly tzv.: *citlivých produktů (sensitive products)*
- speciální kompenzace pro země BNLS za ztrátu příjmů (z cel a tarifů)
- Mozambik, Angola, Tanzanie (LDCs) nebudou mít žádnou povinnost nabídnout otevření svých trhů EU

---

text]. 31. 10. 2012. [cit. 6.1.2013]. Dostupné na: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1168_en.htm>. Více informací také na: Europa. European Commission. Trade. *Generalised Scheme of Preferences (GSP). European Union adopts new Generalised Scheme of Preferences* [online text]. 18.12.2012 [cit. 6.1.2013]. Dostupné na: <<http://ec.europa.eu/trade/wider-agenda/development/generalised-system-of-preferences/>>.

¹³⁴

McCarthy, C.L., Kruger, P., Fourie, J. : *Benchmarking EPA negotiations between EU and SADC* [online]. Červenec 2007. [cit. 28.12.2012]. Dostupné na: <<http://www.hubrural.org/IMG/pdf/benchmark-epa.pdf>>.

- všechny země SADC EPA budou usilovat o přístup na trh EU, který bude podobný režimu nabízenému v rámci EBA
- zavedení liberálních a jednoduchých pravidel původu zboží pro export zemí SADC EPA - s cílem usnadnit přístup na evropský trh
- podpora EK za účelem podpoření rozvoje obchodu
- vyloučení závazků týkajících se tzv.: *obchodních záležitostí nové generace (next generation trade issues)*

EU na tento rámec reagovala odpovědí uveřejněnou v dubnu 2007.¹³⁵ Tento návrh několik požadavků zohlednil – například, že základem pro vyjednávání je dohoda TDCA uzavřená mezi JAR a EU nebo že JAR byl zařazen jako člen skupiny EPA. Zde je však možné konstatovat, že vyslyšení této žádosti bylo i krokem proti dalšímu štěpení regionální integrace v rámci jihoafrického regionu, nemluvě o úzkých vazbách okolních zemí na JAR. Vrátime-li se však k návrhu, který EU v roce 2007 předložila, nebyl prost jistých kontroverzí. Například mu bylo vytýkáno, že vůbec neobsahoval úpravu pravidel země původu, ačkoli mají mimořádný význam, nebo například nezahrnoval přechodná období pro prodej cukru, který je důležitým vývozním artiklem některých zemí - Svazijsko, Lesotho. Dalším kontroverzním příkladem jsou i tzv. *obchodní otázky třetí (nové) generace*, které se týkají zmíněného obchodu se službami, otázky průmyslového a duševního vlastnictví nebo také zadávání veřejných zakázek. V této oblasti skupina SADC dala jasně najevo, že žádná závazná opatření v této oblasti přijmout nechce, jakkoli je ochotna o nich diskutovat a je otevřena asistenci ze strany EU ve věci jejich formování či zavádění. Z pozice zemí SADC jsou však v současné době jakékoli závazné dohody v této oblasti vyloučeny. EU na tento požadavek vesměs nereagovala a prakticky zopakovala, že dosažení dohody v této oblasti je součástí balíku EPA.¹³⁶

¹³⁵

▲ Economic Partnership Agreement between the SADC Group of States, of the one part, and the European Community and its member states of the other part. [online text]. Zář 2007. [cit. 13.08.2013]. Dostupný na: <<http://www.bilaterals.org/spip.php?article9719&lang=en>>.

¹³⁶

ACP-EU-TRADE. *Reviewing the Progress of the SADC-EU EPA Negotiations. Commitment on Trade Related Areas, Services and Investment Regulations. Part 3*. [online text]. Červen 2006. [cit. 25.12.2012]. Dostupné na: <http://www.acp-eu-trade.org/library/files/ERO_EN_0607_ERO_Reviewing-the-progress-od-SADC-EU-EPA-negotiations-part3.pdf>.

Jedním z dalších kontroverzních bodů byla i definice výkladu termínů, které souvisejí s kompatibilitou dohod EPA s pravidly WTO. Na základě článku XXIV GATT musí regionální obchodní dohody pokrývat „*téměř veškerý obchod*“ (*substantially all trade*) a tato opatření se musí provést v „*rozumném časovém úseku*“ (*reasonable length of time*). Ani jeden z pojmů však není ze strany WTO jasně definován. EU přišla proto se svým vlastním výkladem, který předpokládal 80 % odstranění tarifů během horizontu 10 – 12 let. Ze své strany EU nabídla zrušit všechny tarify a kvóty od 1.1.2008 s delším přechodným obdobím pro rýži a cukr. Otázka přechodného období se následně stala jádrem celého vyjednávání. V této době už také bylo jasné, že se do konce roku 2007 jednání uzavřít nepodaří.¹³⁷

Počátkem roku 2007 Evropská Komise tedy rozhodla, že dojde k rozdělení procesu vyjednávání na 2 proudy – první z nich se zaměří na uzavření *Předběžné dohody o hospodářské spolupráci* (*interim Economic Partnership Agreement, iEPA*), která se uzavře do konce roku 2007, tedy před vypršením vyjednané výjimky¹³⁸ a bude se týkat výhradně obchodu se zbožím. Po odlišné ose budou pokračovat další jednání na cestě k dosažení plné dohody EPA budou pokračovat i po roce 2007. EU tedy nabídla bezcelní a bezkvótový přístup na své trhy všem zemím, které tuto předběžnou dohodu podepsaly.

Na konci roku 2007 Botswana, Lesotho, Mozambik, Namibie, Svazijsko zahájily vyjednávání o Předběžné dohodě o hospodářském partnerství (*iEPA*). Namibie tak učinila pouze po ujištění, že některé nevyřešené body budou moci být znovu otevřeny během roku 2008. JAR se rozhodla neúčastnit se iEPA kvůli některým ustanovením v textu, Angola se také neúčastnila. Botswana, Lesotho, Svazijsko podepsaly konečnou dohodu iEPA 4. června 2009, Mozambik následoval 15. června.¹³⁹ JAR pokračoval v obchodování na základě TDCA a Angola získala EBA preferenční přístup. Hlavními oblastmi iEPA byl obchod se zbožím,

---

137

Dohoda o hospodářském partnerství byla uzavřena pouze se skupinou CARIFORUM

138

Výjimka se vztahovala na období 2000 – 2007. Cílem bylo zajistit, aby země po vypršení platnosti Dohod z Lomé v roce 2000 neztratily preferenční nerekiproční přístup na evropské trhy. Výjimka následně byla prodloužena do roku 2014.

139

Dle iEPA měly Botswana, Lesotho a Svazijsko liberalizovat 86 % evropských importů během následujících 10 let. Mozambik by měl liberalizovat 81 %. Více informací : BILAL, S.; RAMBOO, I.; PRIMACK, D.: *Which way forward in EPA negotiations? Seeking political leaderships to address bottlenecks*, s. 11 [online text]. Říjen 2010. [cit. 26.12.2012]. Dostupné na:

<[http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Content.nsf/0/321BA7B752DB51F9C12577CA0036A6E7?OpenDocument](http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Navigation.nsf/index2?readform&http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Content.nsf/0/321BA7B752DB51F9C12577CA0036A6E7?OpenDocument)>.

závazek pokračovat ve vyjednávání plné EPA v roce 2008 a v kapitole o rozvojové spolupráci.

Jednání tedy nadále pokračovala a vlastně stále pokračují. V rámci zachování soudržnosti SACU se tato jednání týkala zejména vyrovnání tarifů EPA s TDCA, dále postavení Namíbie, která zahájila jednání o iEPA, ale dohodu nepodepsala. V roce 2009 se také konal summit v Namibii, na kterém se podařilo dosáhnout dohody v několika oblastech: potravinová bezpečnost iEPA, volný pohyb zboží bude zajištěn pomocí národní legislativy, dále velmi výrazný ústupek – a to že země SADC EPA (kromě JAR) budou moci uvalit jednostranně cla, aby ochránily své rozvíjející se sektory (*infant industry*). Na tomto summitu se však nepodařilo vyřešit dvě zásadní záležitosti: ujednání o doložce nejvyšších výhod a definování stran, které se týkalo otázky, zda-li budou státy na jednání vystupovat samostatně nebo jako jeden celek.

Nečekaný zvrat v jednáních nastal v roce 2010, kdy země BLS zaslaly EK své stanovisko, že nebudou iEPA ratifikovat ani implementovat do té doby, než se podaří uzavřít všechny doposud otevřené body. Dopis také obsahoval informaci o změně pozice zemí SADC EPA k otázce definice stran, když EK ujistil, že napříště již budou při jednáních vystupovat jednotně jako jeden celek.

V průběhu roku 2011 mělo dojít k uzavření celého jednání. To se však do konce roku 2010 nepodařilo. Obě strany však hlásily, že se během jednání dosáhlo značných úspěchů. Spornými oblastmi byly zejména: rybolov a pravidla původu pro Namibii a Mozambik, odlišný režim pro exporty Jihoafrické republiky, služby, investice a další obchodní záležitosti. JAR výrazně volal po liberalizaci trhu se zemědělskou produkcí, jelikož EU je významným odbytištěm zemědělských produktů.¹⁴⁰

V roce 2012 nadále probíhala jednání týkající se přístupu na trh. Členové skupiny SADC se v tomto roce soustředily zejména na redefinování svých pozic ohledně přístupu na trhy zemědělských produktů, přístup na trh nezemědělských produktů (*non-agriculture market*

140

V polovině září jihoafrický ministr obchodu Rob Davis řekl, že v rámci TDCA je okolo 95 % evropských agroproduktů vyváženo do JAR bezcelně, zatímco jen 70 % produktů JARu požívá stejně výhodný režim při exportu na evropské trhy. Data uveřejněná Eurostatem v září roku 2012 ukazují pokles jihoafrických exportů o 18,6 % od roku 2008, a rostoucí obchodní přebytek EU od roku 2010. Více informací na:

AgriTrade. *Fruitful EU-South Africa summit but agriculture issues in EPA remain unsolved* [online text]. 21.10. 2012 [cit.7.1.2013]. Dostupné na:

<<http://agriTrade.cta.int/en/layout/set/print/Agriculture/Topics/EPAs/Fruitful-EU-South-Africa-summit-but-agricultural-trade-issues-in-EPA-remain-unresolved>>.

access, NAMA), obchodní otázky 3. generace, zeměpisná označení. Velmi malý pokrok se uskutečnil také v otázce doložky nejvyšších výhod a pravidel země původu.

Jednání pokračovala i v průběhu roku 2013. Podařilo se dosáhnout dohody ve většině sporných bodů. Jednání sice nejsou zatím uzavřena, ale očekává se, že se tak stane začátkem roku 2014.

Je vhodné na tomto místě také doplnit, že preferenční přístup na evropský trh založený na *Market Access Regulation (MAR)* vyprší 1. října 2014. Od tohoto data přestává platit bezcelní a bezkvóťový přístup zemí ACP na evropský trh. Nabízejí se tedy 4 varianty obchodního režimu: první je samozřejmě EPA (musí být ovšem do této doby uzavřena, ratifikována a v procesu implementace); další možností je režim EBA „vše kromě zbraní“, který je přípustný však pouze pro LDCs země; další možností je standardní GSP, který ovšem také prošel reformou a od 1.1.2014 jej už nemohou využít země, které dosáhly vyššího středního příjmu dle klasifikace Světové banky¹⁴¹ - což by za stávající situace mohla být varianta zajímavá pouze pro Svazijsko. Poslední možností je využít klasickou MFN doložku.

6.3.2. Sporné body jednání

Autoři Bilal a Romdoo indentifikovali několik hlavních sporných bodů¹⁴², které se vyskytly během vyjednávání o budoucí formě Dohody o hospodářském partnerství. Těmito problematickými oblastmi mimo jiné jsou:

- definice pojmů
- obchodní otázky nové generace
- doložka nejvyšších výhod

¹⁴¹

Dle reformy GSP z roku 2012 na schéma od roku 2014 nedosáhnou země, které dle klasifikace Světové banky dosáhly statutu vysokého příjmu či vyššího středního příjmu na obyvatele. Klasifikace pozorovaných zemí je uvedena v příloze. Více informací: EC. EUROPA.EU. *Generalised Scheme of Preferences* [online text]. 2.12.2013 [cit. 5.12.2013]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/index_en.htm>.

¹⁴²

BILAL, S. & RAMDOO, I. : 2010. *Which way forward in EPA negotiations? Seeking political leadership to address bottlenecks* [online text]. 2010. ECDPM Discussion Paper 100. Produced in cooperation with International Lawyers and Economists Against Poverty (iLEAP). Maastricht: European Centre for Development Policy Management. [cit. 03.01.2013]. Dostupné na: <www.ecdpm.org/dp100>.

- pravidla země původu
- přístup na evropský zemědělský trh

Definice pojmů

Vyjednávání o zpřístupnění trhů sobě navzájem je dáno požadavkem WTO na vytváření zón volného obchodu, které se musí týkat *téměř veškerého obchodu* a musí být *provedeny v přiměřeném čase*. Neexistuje však žádná přesná definice, proto si EU vykládá tyto termíny jako liberalizaci 80 % zboží, ke kterému bylo mělo dojít v průběhu cca 10 – 15 let. Toto kritérium se následně prolíná celým vyjednáváním... Paradoxně rozsah liberalizace nebyl ani takový problém jako časový horizont. Doba 10 – 15 let se zdála zemím SADC EPA velmi krátká a nereálná pro přijetí a implementaci opravdových změn v obchodní politice.¹⁴³

Obchodní otázky nové generace

Pro EU je tato oblast stěžejního významu. Země skupiny SADC EPA nechtěly zpočátku o této otázce vůbec vyjednat, neboť se necítily připraveny jednat o natolik složitých záležitostech. Byly ochotny s EU nezávazně spolupracovat. Nechtěly však přijmout žádná závazná opatření, a to jak již s ohledem na své omezené institucionální i lidské kapacity, tak i po zohlednění faktu, že tato oblast je v zemích SADC EPA upravena velmi rozdílně. EU tuto argumentaci odmítala přijmout.¹⁴⁴

143

The Southern Times. The Elusive EPA [online text]. Nedatováno [cit. 12.12.2013]. Dostupné na: http://www.southerntimesafrica.com/news_article.php?id=7137&title=The%20elusive%20EPA&type=69.

144

Například Bilal uvádí, že postoj EU je do jisté míry dán i dokumentem z roku 2007 nazvaným *tzv.: Evropa ve světě: Posílené partnerství v zájmu lepšího přístupu na trh pro evropské výrobce*, který vyzývá ke komplexnějším přístupům při liberalizaci mezinárodního obchodu a odstraňování netarifních překážek. Za Základem je odbourat bariéry ve světovém obchodu, neboť i značná část malých a středních podnikatelů má zájem exportovat do zahraničí. Dokument doporučuje nespoléhat se čistě na WTO, ale mít vypracovanou i svou vlastní politiku. Právě za toto je EK kritizována nejvíce – neboť se snaží prosadit otázky (dohody o službách, investicích, a další otázky, které se nepodařilo vyjednat v rámci Více informací: WTO. EUROPA. Summaries of EU legislation. External Trade. *A stronger partnership to deliver market access* [online text]. Publ. 16.04.2008 [cit. 7.1.2013]. Dostupné na:

<http://europa.eu/legislation_summaries/external_trade/r11021_en.htm>. Samotný dokument *Evropa ve světě: Posílené partnerství v zájmu lepšího přístupu na trh pro evropské výrobce*. Dostupný na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0183:FIN:CS:PDF>>. BILAL, S.; RAMBOO, I.; PRIMACK, D.: *Which way forward in EPA negotiations? Seeking political leaderships to address bottlenecks* [online text].

Na druhou stranu jak upozorňuje i zpráva¹⁴⁵ o hodnocení pokroku v jednání mezi SADC a EU, EU se zavázala, že nebude po svých obchodních partnerech vyžadovat více, než co umožní stupeň jejich rozvinutosti a že nebude požadovat po zemích ACP, aby odstranily překážky svého obchodu. Stojí i za upozornění, že JAR je považována na rozvinutou zemi a jako taková do cílové skupiny pro odstranění obchodních překážek spadá.¹⁴⁶

Mezi hlavní argumenty zemí SADC patřilo, že zajištění slučitelnosti s pravidly WTO nevyžaduje zahrnutí této oblasti do obchodní dohody. V oblasti služeb se musí týkat téměř veškerého obchodu, aby splňovala podmínky slučitelnosti s WTO. Navíc logickým argumentem bylo také scházející institucionální a regulační zázemí, které by se tedy muselo vybudovat. Navíc země skupiny SADC EPA neměly v těchto otázkách nové generace sjednocený přístup. Jedná se totiž o poměrně komplexní agendu, která pokrývá oblast od finančních služeb, přes veřejné zakázky, až po námořní úpravu.

Podíváme-li se však detailně jen na oblast služeb, zjistíme, že podle zprávy o stavu služeb v jihoafrickém region, není sektor služeb vůbec zanedbatelný. Na celkovém HDP se podílí cca 43 %¹⁴⁷ na celkovém HDP regionu. Finanční sektor, doprava a telekomunikace jsou oblasti, které mohou mít stěžejní význam pro rozvoj celé oblasti. Rozvoj oblasti služeb může přispět k diverzifikaci hospodářství a tedy potažmo také exportu. Předražené služby lokálních poskytovatelů by mohly být nahrazeny levnějšími službami zahraničních firem, což by opět mohlo podpořit určité lokální podnikatele či živnostníky. Evropští i afričtí aktéři si potenciál sektoru služeb velmi dobře uvědomují.

Silné prosazování této kapitoly má však i své kladné stránky. Byl by například vytvořen jednotný standard pro obchodování se službami a byla by zavedena legislativní úprava, která v mnohých rozvojových zemích chybí – např. oblast ochrany duševního vlastnictví. Nejenže by tedy byl vytvořen jednotný rámec vycházející z legislativní úpravy v

145

EUROPEAN RESEARCH OFFICE. *Reviewing the Progress of the SADC – EU EPA Negotiations. The EU Market Access Offer*. 2007. [cit. 10.02.2013]. Dostupné na: <www.acp-eu-trade.org/library/files/ERO_EN_0607_ERO_Reviewing-the-progress-od-SADC-EU-EPA-negotiations-part1.pdf>.

146

ACP-EU-TRADE. *Reviewing the Progress of the SADC-EU EPA Negotiations. Commitment on Trade Related Areas, Services and Investment Regulations. Part 3*. [online text]. Červen 2006. [cit. 29.12.2012]. Dostupné na: <http://www.acp-eu-trade.org/library/files/ERO_EN_0607_ERO_Reviewing-the-progress-od-SADC-EU-EPA-negotiations-part3.pdf>.

147

Údaje z roku 2005

EU, ale navíc by bylo zřízeno i institucionální zázemí, které by dohlíželo na provádění těchto opatření. Takové prostředí by poté disponovalo srozumitelným a vymahatelným právem a mohlo by posloužit jako stimul pro přilákání zahraničních investic.

V roce 2012 Botswana, Lesotho, Svazijsko a Mozambik projevíly vůli jednat o úpravě služeb. Bylo dohodnuto, že země skupiny SADC EPA nemají povinnost o této oblasti jednat. Mají-li však zájem, mohou s EU vyjednávat individuálně či jako skupina. Také bylo dohodnuto, že otázky vztahující se k ochraně hospodářské soutěže, investic, práva duševního vlastnictví a úprava veřejných zakázek budou řešeny až v okamžiku, kdy země budou mít vybudovány dostatečné kapacity.¹⁴⁸

Doložka nejvyšších výhod

Důvodem velkého znepokojení ze strany zemí ANSA (Angola, Namibie, JAR) byl článek 28 IEPA, který říkal, že „země skupiny SADC EPA udělí po podpisu této dohody EK jakoukoli vyšší výhodu, která vznikne tím, že se skupina SADC nebo člen této skupiny stane členem zóny volného obchodu uzavřené s jakoukoli větší hospodářskou oblastí.“¹⁴⁹

Tento článek je označován jako doložka nejvyšších výhod. Vhodné je doplnit, že tento článek platí recipročně – tedy pakliže by EU uzavřela jakoukoli dohodu o volném obchodu, která by třetí straně nabízela výhodnější režim než ten, uzavřený mezi EU a SADC EPA, musí EU nabídnout stejně výhodné podmínky i těmto africkým zemím. V současné době by se vztahovalo pouze na obchod se zbožím.

Oficiální stanovisko JARu bylo, že tato doložka limituje obchodní politiku a prostor k uzavírání budoucích obchodních dohod – zejména regionálních – SACU – s velkými ekonomikami jako je Čína či Indie. SADC EPA by poté nemohla nabídnout žádnou vyšší obchodní výhodu než jakou udělila EU. Uzavírání obchodních dohod s rostoucími

¹⁴⁸

ACP – EU – TRADE. *EPA negotiations: Where do we stand?* [online text]. Červenec 2011. [cit. 12.01.2013]. Dostupné na: <<http://www.acp-eu-trade.org/index.php?loc=epa/SADC.php>>.

¹⁴⁹

Článek 28 IEPA. Draft EU-SADC EPA. Červen 2007. Dostupný na: <<http://www.bilaterals.org/spip.php?article9719&lang=en>>. Pro účely této dohody se „větší hospodářskou oblastí“ míní rozvinutá země, nebo jakákoli země, jejíž podíl na světovém obchodu se zbožím činí alespoň 1 % , nebo jakákoli skupina zemí jednajících individuálně nebo kolektivně, jejíž podíl na světovém obchodu je rok před uzavřením dohody alespoň 1,5 % . Podle statistických dat z roku 2010 toto kritérium splňovala například Čína, Japonsko, Korea, Hong Kong, Kanada, Singapur, Mexiko, z regionálních bloků ASEAN, MERCOSUR. Více informací: *WTO. International Trade Statistics 2011* [online]. rev. 2013 [cit. 2.1.2013]. Dostupné na: <http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_charts_e.htm>.

ekonomikami rozvojového jihu se zdá být bodem, kam bude obchodní politika JARu v následujících letech směřovat.

Nicméně otázkou zůstává, jestli doložka nejvyšších výhod by opravdu měla tak podstatný a omezující vliv na schopnost SACU uzavírat v budoucnosti obchodní dohody, když iEPA i TDCA již poskytují značně liberalizovaný přístup. Sektory, které jsou před evropskými dovozy chráněny vysokými cly – jako automobilový průmysl, textil a jisté zemědělské produkty pravděpodobně nepodlehnu liberalizaci ani při spolupráci s dalšími zeměmi – jako Čína, Indie, Mercosur, a to už jen proto, že si v těchto oblastech výrazně konkurují. Je tedy možné logicky předpokládat, že liberalizované tarify, ať již na základě TDCA či IEPA jsou dostatečně nízké, než aby bránily nabízení výhodné ekonomické spolupráce s dalšími rozvojovými zeměmi.

Pravidla země původů v SACU_EU obchodu

150
Otázkou zůstávají pravidla země původu. San Bilal ve své práci¹⁵⁰ přirovnává *pravidla země původu (Rules of Origin, RoO)* k určení národnosti zboží. Původní režim pravidel země původu byl velmi přísný. Z rozvojových zemí se proto ozývaly hlasy volající po reformě tohoto systému, který by měl přispět k ekonomickému rozvoji těchto zemí. Po několika komplikovaných jednání jsou bohužel pravidla země původu velmi podobná těm, který byly stanoveny Dohodou z Cotonou – ovšem s jistým vylepšením v oblasti textilního průmyslu a zemědělství. Byly předloženy různé návrhy, jak pravidla země původu uvolnit. Vyjednávání se odehrálo pod časovým tlakem – pokroku se tedy dosáhlo jen v oblasti textilního průmyslu a zemědělství.

Země požadovaly, aby byl celý proces uzvávání *pravidel země původu* zjednodušen. Obzvláště komplikovaná je situace a úprava této problematiky s Jihoafrickou republikou. Četná kritika směřovala zejména k oblasti tzv.: *kumulace*. Mohou se uplatnit mezi danou skupinou zemí (dvě a více). Umožňuje to skupině zemí mít stejná pravidla původu a tím tedy i stejný přístup na některé zahraniční trhy, a tím potažmo předcházet překládce zboží za účelem změny země původu a získání lepších obchodních podmínek.

150

LUI, D.; BILAL, S.: *Contentious Issues in the Interim EPAs. Potential Flexibility in the negotiations.* (Discussion Paper No. 89) [online text]. Březen 2009. [cit. 16.02.2013]. Dostupné na: [http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/CA0600DFC1F8D539C125757C00491727/\\$FILE/09-89-e_content_issues%20EPAs_def.pdf](http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/CA0600DFC1F8D539C125757C00491727/$FILE/09-89-e_content_issues%20EPAs_def.pdf).

IEPA nepřinesla v této oblasti žádné výrazné zlepšení, neboť navázala využívání tohoto konceptu jen na země, které podepsaly IEPA. Celý systém je vlastně značně komplikovaný. Odlišná pravidla země původu jsou uplatňována na Jihoafrickou republiku, jakožto hospodářsky silnější země, a odlišná pro země SADC EPA, resp. SACU.¹⁵¹ Obchod s Jihoafrickou republikou je omezen, neboť jej lze zahrnout jen tehdy, pakliže přidaná hodnota vyrobená v některé ACP zemi daleko převyšuje původní hodnotu výrobku vyrobeného v JAR. Dále je také stanoven seznam zboží pocházejícího z JAR, na které se princip kumulace nevztahuje. Tato opatření vyvolávají v jihoafrickém regionu velké zklamání, neboť země Dohody EPA mají jako jeden ze svých hlavních cílů stanoveny podpoření regionálního obchodu a hospodářského rozvoje. Tato opatření mají bohužel opačný dopad, neboť obchod mezi zeměmi regionu do značné míry limitují. Zajímavá je také reflexe dopadů pravidel země původu (v původní podobě) na textilní průmysl v tomto regionu. Cílem bylo zapojit země do světového obchodu, ale díky přísnému pravidlům (že kompletně celý produkt musí pocházet z daného regionu) se tohoto dosáhnout nepodařilo, neboť sektor nebyl schopen konkurovat výrobcům z jiných částí světa.¹⁵²

Přístup na evropský zemědělský trh

Obchodní vztah s JARem je založen na dohodě TDCA, která prošla rozsáhlou revizí, aby byla sladěna s regionální EPA. JAR v rámci této revize usiloval o rozšířený přístup na

---

151

V některých oblastech se úprava RoO stanovená v TDCA a IEPA liší. Například oblečení a textilní produkty exportované do EU musely procházet dvěma stupni transformace v rámci zemí ACP, proto aby byl tento export kvalifikován jako mající původ v exportní zemi. Například oděv vyrobený v Lesothu musel být z velké části vyroben z materiálů vyrobených v Lesothu. Tyto dvě fáze byly nahrazeny jednou fází v novém EPAs – v tom smyslu, že oděv vyrobený v Lesothu z materiálů pocházejících z Číny, by byl kvalifikován jako pocházející z Lesothu a měl by být exportován do EU v rámci IEPA. Totéž platí i opačně při dovozech z EU. Zatímco tedy IEPA je volnější v oblasti textilií a oblečení a lépe tak odráží realitu mezinárodního obchodu, v je rozporu s pravidly země původu v rámci TDCA. V tomto režimu se nadále uplatňují 2 fáze – tedy oděv musí být vyroben v Jižní Africe a musí být zároveň vyroben i z materiálů pocházejících z Jižní Afriky. Totéž je poté uplatňováno i pro exporty z EU. Problémem je, že tato rozdílná opatření jsou uplatňována v rámci celní unie, kde by se zboží mělo pohybovat volně. Tomu by tedy měla být věnována pozornost, protože v současné podobě je tato úprava nekonzistentní a neposiluje regionální integraci v rámci regionu. Více informací: Naumann, E.: *Rules of Origin. What has been agreed? What does it mean? What next?* [online]. Březen 2008 [cit. 13.01.2013]. Dostupné na:

<http://www.bilaterals.org/IMG/pdf/Naumann_Rules_of_Origin_and_EPAs.pdf>

152

Naumann, E.: *Rules of Origin. What has been agreed? What does it mean? What next?* [online]. Březen 2008 [cit. 13.01.2013]. Dostupné na: <http://www.bilaterals.org/IMG/pdf/Naumann_Rules_of_Origin_and_EPAs.pdf>.

evropský trh. Podmínky nastavené v rámci dohody TDCA nebyly pro export jihoafrických zemědělských produktů moc výhodné. Například jihoafrické konzervované ovoce vstupovalo na evropský trh jen s mírným snížením dovozních cel, zatímco většina evropských zemědělských produktů požívala/ požívá bezcelního a bezkvótového přístupu na trhy Jihoafrické republiky (evropské produkty jsou navíc EU dotovanou, JARu nikoli). Vhodné dodat, že se jednalo o jistou výměnnou dohodu – Evropa si chránila svůj zemědělský trh, ale povolila jihoafrickým produktům plný přístup na svůj průmyslový trh. V případě JARu tomu bylo naopak.¹⁵³

Jihoafrická republika má rozvinutý průmysl konzervování ovoce a zeleniny. Právě tato rozvinutost dává dobré předpoklady pro vytvoření úspor z rozsahu a skýtá v sobě potenciál využívat dodavatelů v rámci celého SACU, a tím podporovat rozvoj regionální ekonomiky. V listopadu 2013 se podařilo dosáhnout jisté dohody v oblasti přístupu na trh. Místo konzervárenských produktů však EU nabídla JARu rozšířený přístup na svůj zemědělský trh v podobě bezcelní kvóty na cukr a poměrně velkorysou kvótu na dovoz jihoafrického vína.

153

South Centre. *EPA negotiations in Southern Africa: some issues of concern* [online text]. Říjen 2007. [cit. 14.01.2013]. Dostupné na: http://www.southcentre.org/index.php?option=com_content&view=article&id=296%3Aepa-negotiations-in-southern-africa-some-issues-of-concern&catid=101%3Aeconomic-partnership-agreements-epas&lang=en.

7. SWOT analýza nástroje EPA na případu skupiny SADC EPA

Skýtá EPAs větší rozvojový potenciál než dosavadní formy evropské rozvojové spolupráce v regionu?

Tab.: 6 SWOT Analýza

Silné stránky	Slabé stránky
- založena na regionálních blocích → slučitelnost s WTO - diferenciacie - reciprocita (může být i hrozba) - zachování rozvojových nástrojů - kondicionality - větší zapojení veřejnosti	- přetrvávající roztržitost integračních bloků - délka vyjednávání - postavení Angoly - odlišný režim pro SACU a odlišný pro Mozambik

Příležitosti	Hrozby
- vytvořit stabilní politické prostředí - vytvořit předvídatelné podnikatelské prostředí – stimulace hospodářského růstu – růst životní úrovně - diverzifikace exportu - vytvoření pevného integračního uskupení	- ztráta příjmů z cel a poplatků - ohrožena regionální integrace

7.1 Silné stránky EPA

Za jednu ze silných stránek nové generace obchodních dohod EU se zeměmi ACP, konkrétně tedy s blokem SADC EPA je možné považovat důraz na vytvoření regionálních bloků. Zcela zásadní je *slučitelnost s pravidly WTO*. Toto schéma napravuje nedostatky předchozí Lomé úmluvy. Nová forma spolupráce mezi EU a skupinou SADC EPA bude tedy kompatibilní s pravidly stanovenými na půdě Světové obchodní organizace. Vytváření regionálních bloků také lépe odráží realitu dnešního světového obchodu, který je propojenější než býval v minulosti. Na podporu pozitivních dopadů vytváření užšího regionálního uskupení mezi zeměmi SADC EPA je dobré zmínit i fakt, že skupina SADC EPA se sestává z celní unie (SACU) tvořené BLNS, poté státy Mozambik a Angola. Státy uvnitř SACU skupiny mají mezi sebou vybudované silné obchodní vazby. Jejich intraregionální obchod zesílil mimořádně v období let 2000 – 2008.¹⁵⁴ Silné jsou i vazby Mozambiku na

¹⁵⁴

KARINGI, .S. A kol. : *The Eu-SADC Economic Partnership Agreements: A Regional Perspective*. [online].

Jihoafrickou republiku. Ta hraje dominantní úlohu, protože je hlavním exportérem v daném bloku a její hospodářství může fungovat jako stimul pro ostatní země uskupení.¹⁵⁵ Za připomenutí určitě stojí i vyjednání mírnějších podmínek kumulace pro zemědělské a textilní produkty. Pro BLNS je JAR nejen klíčovým trhem, ale hraje i zásadní úlohu při přerozdělování příjmů z cel a poplatků. JAR bude nepochybně zajímavým partnerem i s ohledem na příliv zahraničních investic či prohlubující se spolupráci se státy skupiny BRICS.

V porovnání s předchozí Lomé úpravou je spatřována také výhoda v *diferenciaci uzavíraných dohod*¹⁵⁶. Tím je umožněno lépe reagovat na specifika jednotlivých bloků. Fáze vyjednávání i sporné body se mezi oblastmi liší. V případě námi sledovaného regionu jednání stále pokračují a nedořešenými oblastmi nadále zůstávají: vývozní zdanění (*export taxes*), přístup na zemědělský i nezemědělský trh SACU, pravidla kumulace s JAR, ochrana rozvíjejících se sektorů (*infant industry*).¹⁵⁷

Na podmínku *recipročního obchodního režimu* je možné nahlížet jako na silnou stránku, ale i jako na hrozbu. Optimističtější úhel pohledu nabízí perspektivu odbourání starých obchodních vzorců, které v minulém období k rozvoji regionu nepřispěly. Reciprocita může vést i k nahrazení drahých lokálních výrobků levnějším zbožím z dovozu. Hrozí tu sice nebezpečí, že import evropského zboží ohrozí domácí africké producenty. V delším časovém období však naopak může učinit výrobky, které by za původních podmínek byly nedostupné, dostupnými. Ještě ve větší míře by se daná úspora mohla týkat služeb. Země SADC EPA byly zpočátku k otázce vyjednávání o službách zdrženlivé. Jednání skončilo kompromisem. Služby budou součástí dohod EPA, ale nebudou závazné. Kategorie služeb však skýtá velký potenciál, protože služby jsou vesměs v celé Africe drahé, špatně dostupné a nekvalitní –

Prosinec 2005. [cit. 17.11.2013]. Economic Commission for Africa. Dostupné na:
<<http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/atpc28.pdf>>

155

Více informací např.: FABER, G.: *Economic Partnership Agreements and Regional Integration Among ACP Countries*. : in Babarinde, O.: *The European Union and the developing countries: the Cotonou Agreement* [online]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, ©2005 [cit.28.11.2013]. Dostupné také na:
<<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10171719>>.

156

Vyjednávání

157

RAMDOO, I.: *Economic Partnership Agreements: Where are we and what challenges for development?* (ECDPM Presentation) [online text]. 2013. [cit. 29.11.2013]. Dostupné na:
<<http://www.slideshare.net/e.cdpm/economic-partnership-agreements-where-are-we-and-what-challenges-for-development>>.

například levnější přeprava by se výrazně odrazila na objemu toku zboží mezi státy.

Pro dovysvětlení je dobré vrátit se na chvíli k předešlé úpravě na základě Dohody z Lomé. EU poskytovala zemím ACP jednostranně přístup na svůj trh v kombinaci s nástroji na podporu exportu primárních komodit. Charakter nastavení tohoto režimu odrážel skutečnost, že země ACP, rozvojové země, byly v té době závislé na exportu jedné či dvou primárních komodit. V mnoha případech se jednalo o nově vzniklé zranitelné státy. Lomé měla být jedinečnou příležitostí k hospodářskému rozvoji. To se bohužel nestalo. Kvóty i opatření ke stabilizaci exportu mnohdy působily protichůdně. Země místo investic do dalších sektorů se snažily maximalizovat produkci oné primární komodity či komodit, na kterou měly udělenou kvótu či kterou pokrýval stabilizační mechanismus exportu. Je-li řeč o Stabexu, první ani druhá Dohoda z Lomé neurčovaly jakým způsobem má být naloženo se získanými prostředky. Samozřejmě tyto neduhy by měly být primárně kladeny za vinu nezodpovědnému chování ze strany vlády. Z našeho pohledu je však důležité, že předchozí režim, tak jak byl nastaven, nevybízel státy k zodpovědné hospodářské politice, spíše posilovat původní paternalistické vazby na evropské centrum, které rozvoji příliš nepřály.

Pro podporu hospodářského rozvoje hovoří i další aspekty: například *zavedení politických kondicionalit, zachování rozvojového pilíře* či *větší zapojení veřejnosti a soukromého sektoru do rozvoje*.

7.2 Slabé stránky EPA

Mezi slabé stránky autorka řadí skutečnost, že vytváření integračních bloků *neprobíhalo po ose již vytvořených uskupení* (jakkoli se jejich členství překrývají). Vytvořil se útvar, který právně není nikde zakotven. Jeho jádrem je samozřejmě skupina SACU. Otázkou zůstávají vazby na ostatní členy skupiny SADC. Stejně tak jako případné členství Mosambiku v SACU, které by jistě jejich vzájemné vazby upevnilo. Součástí skupiny EPA je i Angola. Angola nepředložila EU žádnou nabídku přístupu na svůj trh a dá se tedy předpokládat, že se země rozhodla využívat režimu EBA, na který má plný nárok. Sílicí vazby Angoly na Portugalsko, Brazílii či Čínu napovídají, že integrační tendence Angoly vůči uskupení SADC

EPA jsou spíše odstředivé. Země je také velice opatrná v otázce zpřístupnění svého trhu JAR, neboť se obává jejich dovozů.

Rozpaky budí i další skutečnosti jako je *délka vyjednávání* (trvá již 10 let) nebo také vyjednaný přístup na trh SADC EPA. Zde je možné odlišit 3 režimy: pro JAR, pro ostatní země SACU a *odlišný režim pro Mosambik*. Zóna volného obchodu umožňuje takové nastavení. Pozitivním jevem může být právě ona flexibilita, která takovou úpravu umožňuje. V oblasti citlivých výrobků se však státy vzájemně liší: mezi JAR a BLNS není zásadních rozdílů. Větší problémy by mohl vyvolat Mozambik – pouze 1/5 ze seznamu citlivých produktů se překrývá,¹⁵⁸ čímž by teoreticky mohla být oslabena ochrana mosambického trhu.

7.3. Příležitosti

Dohody o hospodářském partnerství představují zásadní změnu v nastavení africko-evropské spolupráce. Mohou přispět k *vytvoření stabilního politického prostředí* v regionu. Ačkoli dle organizace Freedom House se země jako Lesotho či Botswana těší politické i občanské svobodě. Situace ve Svazijsku není z hlediska lidských práv optimální, ale na druhou stranu se režim vyznačuje vysokou politickou stabilitou. Angola se postupně vzpamatovává z otřesů, které způsobila dlouhotrvající občanská válka. Mozambik, poznamenaný podobnou minulostí, rovněž usiluje o obnovu země. Všechny země zdá se přistupují k zachování míru a k rozvoji občanské společnosti s velkým respektem. Autorka věří, že podmínka demokratického systému a dobré vlády by pro tyto země neměla být problém, ale je určitě vhodné, aby existovalo ustanovení, které bude tyto hodnoty striktně vyžadovat.

Cílem zemí by mělo být i vybudování *předvídatelného podnikatelského prostředí* a postupem času i přijetí legislativy, která bude upravovat výše uvedené obchodní otázky třetí generace – jednotný rámec pro oblast veřejných zakázek, ochrany investic a duševního vlastnictví by daný region učinil v očích zahraničních investorů atraktivní. Jedná se o velice

---

158

BILAL, S.; STEVENS, C.: The Interim Economic Partnership Agreements between the EU and African States: Contents, challenges and prospects, (Policy Management Report 17). Maastricht: ECDPM [online], s. 182

citlivou oblast, kterou Dohoda z Lomé neupravovala. Jistě existuje řada firem, které stále považují investování v Africe za vysoce rizikové. Není možné sice očekávat, že by byl takový legislativní rámec vytvořen v horizontu několika příštích let, ale jistě je pozitivní, že se země účastní dialogu s EU a i této oblasti jsou v budoucnu ochotni věnovat pozornost.

Samozřejmě největší očekávání se pojí s *hospodářským a sociálním rozvojem*, jak již bylo uvedeno výše. Autorka se domnívá, že Dohody o hospodářském partnerství skutečně více odpovídají současné světové realitě. Obchod mezi rozvinutým a rozvojovým světem je jistě namístě, stejně tak jako vzájemný obchod v rámci regionu. Předpoklad, že vlády budou podporovat hospodářský rozvoj, souvisí i se zvyšující se liberalizací vzájemného obchodu. Se snižujícími se příjmy z cel a celních poplatků roste tlak na zavádění daňového systému. Aby však příjmy z daní byly dostatečně vysoké, musí mít hospodářství patřičný rozsah, tedy musí existovat dostatek úspěšných podnikatelských subjektů, které budou daně odvádět.

Bohužel se nepodařilo vyjednat EPA v rámci již existujícího bloku SADC. Na druhou stranu by nebylo vhodné podceňovat ani SACU, kde je dominantním hráčem a správcem kasy Jihoafrická republika. Určitě zajímavou myšlenkou by bylo přistoupení Mozambiku k SACU. V současné době má Mozambik bezcelní přístup na trh zemí SACU, který je dán společným obchodním protokolem SADC. Přetrvávající překážkou však zůstávají pravidla země původu stanovená ze strany SACU. Přistoupení by jistě vyžadovalo řadu domácích reforem, ale byly by tímto odstraněny poslední obchodní překážky mezi Mozambikem a SACU.¹⁵⁹ Hovoří-li se v souvislosti s Afrikou o nízké intraregionální obchodní výměně, neplatí to o tomto bloku. Hlavní roli hraje samozřejmě export Jihoafrické republiky do BLNS. JAR je největším investorem v zemích BLNS a v SACU se vyskytuje řada firem s mateřskou centrálou v JAR.¹⁶⁰ Je patrné, že vazby zde existují. Největšími obchodními partnery JAR je EU, Čína a USA. Je tedy možné předpokládat, že bude-li se Jihoafrické republice ekonomicky dařit, podaří se tento úspěch přesunout i do okolních zemí.

159

Přistoupení Mozambiku k SACU je podporováno například ve zprávě: FLATTERS, F; KIRK, R; TRASK, K.: *Should Mozambique Join SACU? A Review of Key Policy Issues* [online text]. 2004 [22.11.2013]. Dostupné na: <http://qed.econ.queensu.ca/faculty/flatters/writings/moz_sacu_final_w-o_app_b.pdf>.

160

KARINGI, .S. A kol. : *The Eu-SADC Economic Partnership Agreements: A Regional Perspective*. [online]. Prosinec 2005. [cit. 17.11.2013]. Economic Commission for Africa. Dostupné na: <<http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/atpc28.pdf>>

7.4 Hrozby

Dohody o hospodářském partnerství mohou představovat i rizika, a to zejména v krátkém období. Za jednu z takových hrozeb je považována i možná fiskální nerovnováha způsobená výpadkem příjmů z cel a celních poplatků. V této souvislosti je dobré připomenout, že součástí bloku SADC EPA je i celní unie SACU. Ani v rámci SACU však situace není jednotná. Pro Botswanu, Lesotho a Svazijsko bude rozdíl v příjmu z cel a celních poplatků minimální – bude jej tvořit jen rozdíl mezi Dohodou o hospodářském partnerství (EPA) a Dohodou TDCA, která byla na samotném začátku jednání o EPA představena jako základ pro vyjednávání. Bilal uvádí, že do konce roku 2012¹⁶¹ bylo liberalizováno 87 % evropských dovozů. Jiná je situace v případě Namibie, která ačkoli je členem SACU, uplatňuje při dovozech odlišný režim, a to doložku nejvyšších výhod danou vnějším celním sazebníkem SACU¹⁶². Pro Namibii je rozsah liberalizace náročnější. I podíl z cel a celních poplatků v Namibii činil v roce 2002 téměř 40 % z celkových příjmů země.¹⁶³

Mozambik není vázán dohodou TDCA, což mu umožnilo relativně větší prostor pro vyjednávání. V případě Mozambiku však nečiní příjmy z cel tak vysoký podíl na celkových příjmech země – cca 19 %. Do roku 2009 bylo liberalizováno 70,5 % z celkových dovozů z EU.¹⁶⁴ Dalších 11 % z celkového importu z EU by mělo být liberalizováno do roku 2023 a zbývajících 18,5 % je z liberalizace zcela vyloučeno.¹⁶⁵

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že se liberalizace obchodu s EU dosahuje 90 % v

---

¹⁶¹

BILAL, S.; STEVENS, C.: The Interim Economic Partnership Agreements between the EU and African States: Contents, challenges and prospects, (Policy Management Report 17). Maastricht: ECDPM [online], s. 180

¹⁶²

Tamtéž, s. 167

¹⁶³

KARINGI, .S. A kol. : *The Eu-SADC Economic Partnership Agreements: A Regional Perspective*. [online]. Prosinec 2005. [cit. 17. 11. 2013]. Economic Commission for Africa. Dostupné na: <<http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/atpc28.pdf>>

¹⁶⁴

ve skutečnosti jen 54,5 %, protože 16 % z těchto položek již požívalo bezcelní přístup

¹⁶⁵

BILAL, S.; STEVENS, C.: The Interim Economic Partnership Agreements ..., s. 173

případě BLNS a v případě Mozambiku prozatím 70,5 %. Jedná se tedy o poměrně rozsáhlou liberalizaci. Níže uvedená tabulka uvádí, kolik procent činí příjmy z cel a celních poplatků a jaký je podíl ztráty z cel na veřejných příjmech.

Tab.: 7 Příjmy z cel v zemích SADC EPA

	Příjmy z cel jako podíl z celkových příjmů	Podíl ztráty z cel na veřejných příjmech
Mozambik	18,9	-1,50%
Botswana	18,1	-0,20%
Lesotho	58	-0,10%
Namibie	38	-0,50%
Svazijsko	55,2	-0,40%

Zdroj: Karingi, .S. A kol. : *The Eu-SADC Economic Partnership Agreements: A Regional Perspective*, s. 5. Rok neuveden. Pozměněno.

Jak vyplývá z výše uvedené tabulky neměly by mít ztráty z celních příjmů způsobené přijetím Dohod o hospodářském partnerství pro země SADC EPA zničující dopad. I tak se jedná o významnou částku, která bude zemím bojujícím se zadlužením a usilujícím o

166
zmírnění chudoby, chybět. V porovnání s jinými regiony by však ztráty byly nižší. Jedno z možných vysvětlení nabízí například Grünke, když vysvětluje, že po přijetí TDCA Jihoafrickou republikou *“byly země BNLS de facto součástí této obchodní dohody také, protože obchodní protokol SACU neumožňuje přijetí dohod s třetími zeměmi bez souhlasu zbylých zemí SACU a druhým důvodem byla existence společného vnějšího celního sazebníku. Tím pádem byly země BLNS také nuceny liberalizovat 86 % svých dovozů, což v některých*

167
zemích mělo za následek velké ztráty příjmu.“ Jinými slovy země BLNS jsou již z hlediska dovozní obchodní politiky poměrně otevřené. Notnou částí liberalizace svých dovozů již prošly a to i se všemi negativními dopady. Z tohoto důvodu pro ně uzavření EPA již nemělo představovat výraznou hrozbu.

Svoji roli může hrát i několik dalších faktorů: např.: EU není jediným obchodním

166

KARINGI, S. a kol. : *The Eu-SADC Economic Partnership Agreements...*

167

GRÜNKE, E.: *The Economic Partnership Agreements between SADC and EU. Regional Integration of SADC and Namibian interests within negotiation* [online text]. 2011. [cit. 18.11.2013]. Dostupné na: http://www.fesnam.org/pdf/2011/publications/SADC_EPA_fesnam.pdf.

partnerem uvedených zemí. Je vhodné zde doplnit, že většina zemí z bloku SADC EPA dováží zboží z Jihoafrické republiky. A naopak hlavními partnery Jihoafrické republiky na poli importu jsou: USA, Čína, Japonsko, ale samozřejmě také EU.¹⁶⁸ V případě Mozambiku je namístě dodat, že z hlediska importu jsou pro Mozambik zásadní tyto země: s velkým předstihem JAR, následována Čínou, Indií, USA a Austrálií.¹⁶⁹ Evropská země, Portugalsko, je až zemí šestou v pořadí. Nemělo by se tedy předpokládat, že ztráta příjmu z evropských dovozů Mozambik zásadněji zasáhne. Příjmy z cel z mimoevropských zemí nebudou Dohodami o hospodářském partnerství nijak dotčeny.

Dalším faktorem mohou být například příjmy z daní – např. daň z přidané hodnoty. Zpráva hodnotící ztráty příjmů¹⁷⁰ také uvádí, že by vlivem uzavření Dohod o hospodářském partnerství mělo dojít k růstu evropského podílu na trhu zemí SADC EPA - přibližně o 5 %. V případě JAR se očekává pokles exportů do zemí SADC EPA o 1,4 % právě díky nahrazení evropským zbožím. Autoři zprávy dále odhadují, že zdaní-li se tento navýšený objem obchodu s EU, bude tím částečně dorovnána ztráta z příjmů cel.¹⁷¹

Formule přerozdělení příjmů z cel SACU (*SACU Revenue Sharing Formula*) může být také argumentem, který zmírňuje rozsah hrozby v podobě ztráty příjmů z cel. Smyslem této formule je zmírnit dopady celní unie na menší a slabší státy v této unii se nacházející. Výstupem formule potom je, že státy prakticky dostávají více prostředků, než jaké by za normálních okolností získaly z celních poplatků.¹⁷²

168

SACU. *Southern African Customs Union Merchandise Trade Statistics 2010 (no. 2)* [online text]. 2010. [cit. 20.11.2013]. Dostupné na: http://www.sacu.int/publications/trade_statistics/2012/merchandise_trade_statistics.pdf.

169

OPEN DATA. -For Mozambique- Mozambique Imports, major trade partners [online]. 2013. [cit. 19.11.2013]. Dostupné na: <http://mozambique.opendataforafrica.org/lawcxae/mozambique-imports-major-trade-partners>.

170

KARINGI, .S. A kol. : *The Eu-SADC Economic Partnership Agreements: A Regional Perspective* [online text], s. 11

171

Tamtéž, s. 15

172

Formule stanovuje, že 80 % prostředků vybraných v rámci SACU případně JAR (ačkoli dle reálného podílu na vybraných clech by to bylo až 92 %), 15 % se odvádí do fondu regionální stability a zbylé prostředky se přerozdělí dle HDP. Zdroj: CAI. *Friends in high places: Benefits and costs of SACU members' economic ties*

Další možnou hrozbu, kterou je v souvislosti s uzavřením Dohod o hospodářském partnerství možné nalézt, je *ohrožení regionálního uskupení SADC*. Jak již bylo uvedeno výše, v rámci SADC EPA vyjednává sedm z patnácti členů SADC, což je méně než polovina. Zbylé země daly přednost jiným regionálním blokům. Je tedy důvodné se domnívat, že uzavření Dohod o hospodářském partnerství bude mít negativní dopad na celistvost SADC.

173

V této souvislosti je dobré zmínit názor několika autorů. Například Erasmus upozorňuje, že by bylo velkou chybou pohlížet na SADC jako na pevně konsolidované a funkční právní uskupení, které nyní bude narušeno uzavřením Dohody o hospodářském partnerství. SADC vyčítá především neexistenci pevných pravidel. Dle dalšího autora, Asche, by „na vyjednávání EPA nemělo být nahlíženo jako na faktor, který způsobil rozvrácení SADC. Faktická materiální existence SADC byla zpochybnitelná ještě před zahájením

174

vyjednání EPA.“ Jiní autoři vidí v uzavření Dohod o hospodářském partnerství naopak příležitost, jak racionalizovat regionální uskupení v regionu. Například Grünke si všímá, že naopak by EPA mohla být nástrojem, který by napravit existující překrývající se členství v několika uskupeních a vidí v této dohodě potenciál k vytvoření stabilního regionálního

175

integračního bloku.

---

with SA [online text]. 2013. [cit. 29.11.2013]. Dostupné na: http://www.consultancyafrica.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1303:friends-in-high-places-benefits-and-costs-of-sacu-members-economic-ties-with-south-africa&catid=57:africa-watch-discussion-papers&Itemid=263 >.

173

ERASMUS, G.: *Deeper Regional Integration in SADC: Do the EPAs undermine the process?* [online text]. 2011. [cit. 16.11.2013]. Dostupné na: http://www.givengain.com/cause_data/images/1694/S115B03_Do_EPAs_undermine_Reg_Integr_Erasmus_20110301_fin.pdf.

174

ASCHE, H.; ENGEL, U.: *Negotiating Regions: The EU, Africa, and the Economic Partnership Agreements*. 2008. Leipziger. Universitätsverlag in GRÜNKE, E.: *The Economic Partnership Agreements between SADC and EU. Regional Integration of SADC and Namibian interests within negotiation* [online text]. 2011. [cit. 18.11.2013]. Dostupné na: http://www.fesnam.org/pdf/2011/publications/SADC_EPA_fesnam.pdf.

175

GRÜNKE, E.: *The Economic Partnership Agreements between SADC and EU...*

8. Závěr

V předchozích kapitolách bylo uvedeno, že charakter vyjednávání Dohod z Lomé i po letech nepostrádá na zajímavosti. Jednání probíhala v neklidné době 70. let 20. století. Na výsledné podobě Dohody z Lomé se jistě odrazil právě i jednotný přístup zemí ACP v kombinaci s evropskou nejistotou a vědomím závislosti na primárních komoditách. Co se může jevit jako velice zajímavé z politického hlediska, nemusí být ideální v oblasti ekonomické.

Diplomová práce si kladla otázku, *zda-li skýtá EPAs skutečně větší rozvojový potenciál než dosavadní formy evropské rozvojové spolupráce v regionu?* Na základě této otázky poté byly stanoveny 2 hypotézy. První hypotéza zněla, *že dosavadní rozvojová spolupráce založená na Dohodách z Lomé nebyla nastavena takovým způsobem, aby podpořila hospodářský rozvoj vybraných zemí skupiny SADC.* Tato hypotéza byla potvrzena.

Navzdory tomu, že v období Dohod z Lomé docházelo v daném regionu k hospodářskému růstu, nebyl bohužel tak výrazný, aby se odrazil na vzniku nových hospodářských sektorů či na na zvýšení životní úrovně obyvatelstva, což smutně dokládají hodnoty indexu HDI. Kladně je hodnoceno udělení kvót, které zemím mohlo garantovat předvídatelnou výši příjmů, a potažmo tak mělo potenciál umožnit lepší investiční plánování. Stinnou stránku udělování kvót je to, že bohužel nemotivují země, aby se snažily udržet si konkurenceschopnost daného sektoru. Stabilizační mechanismus Stabex neměl na hospodářský rozvoj regionu výraznější vliv, neboť nepokrýval hlavní exportní položky

regionu jako je cukr či hovězí maso. Některé státy sice jeho prostředky čerpaly, pouze však v omezené míře. Možným negativním důsledkem na rozvoj vzájemného obchodu mezi SADC EPA a ES/EU mohlo být i postupné rozměňování preferenčního přístupu. Evropské společenství začalo uzavírat bilaterální obchodní dohody se zeměmi Latinské Ameriky či jihovýchodní Asie. Výsledkem bylo zvýšení konkurence a snížení výhodnosti původně uděleného preferenčního režimu.

V obecné rovině je možné shrnout, že se zemím nepodařilo rozšířit svoji exportní základnu. U některých zemí se struktura exportu za 20 let nezměnila, rozpačitým dojmem působí hospodářský růst i hodnoty indexu HDI, které sice v 80. letech nejsou u mnoha zemí dostupné, ale rozdíl mezi HDI v 90. letech a na přelomu tisíciletí je minimální.

Druhá hypotéza předvíдалa, že *uzavření dohod s celou skupinou SADC EPA přispěje k hospodářskému rozvoji, ačkoliv krátkém časovém horizontu může představovat pro vybrané země skupiny SADC EPA hrozbu*. Hrozbu pro vybranou skupinu zemí mohlo představovat zejména omezení příjmů z cel a celních poplatků. V předchozí kapitole bylo argumentováno, že ačkoli vlivem liberalizace dojde k jistému snížení příjmů ve vybrané skupině zemí, nebude se jednat o snížení dramatické. Toto tvrzení bylo založeno na argumentu, že země BLNS již svou dovozní obchodní politiku z velké míry liberalizovaly, což bylo dáno především uzavřením Dohody o obchodu a rozvoji (TDCA) mezi Jihoafrickou republikou a Evropskou unií. Země BLNS jako členové celní unie SACU byly *de facto* nuceni přijmout liberalizační opatření společně s Jihoafrickou republikou.

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, autorka se domnívá, že Dohody o hospodářském partnerství skutečně mohou více přispět k hospodářskému a sociálnímu rozvoji v regionu. Obchod mezi rozvinutým a rozvojovým světem, stejně tak jako podpora vzájemného obchodu v rámci regionu se zdají být tou správnou cestou. Velkou výzvu jistě představuje vybudování stabilního politického a podnikatelského prostředí, které by mohlo podpořit příliv zahraničního kapitálu. Jednání nejsou ještě uzavřena, takže velice záleží i na výsledné dohodě v oblasti tzv.: sporných bodů, které mohou být pro daný region klíčové. Zejména se jedná o oblast ochrany rozvíjejících se sektorů či pravidla země původu pro Jihoafrickou republiku. Lze tedy shrnout, že druhá hypotéza byla potvrzena jen částečně, neboť riziko výpadku příjmů z cel a celních poplatků není tak vysoké, jak se původně mohlo zdát.

Na základě výše uvedeného je tedy možné shrnout, že spolupráce na základě Dohod z

Lomé nebyla nastavena takovým způsobem, aby podpořila hospodářský rozvoj vybraných zemích skupiny SADC. Zároveň autorka věří, že uzavření Dohod o hospodářském partnerství s celou skupinou SADC EPA přispěje k hospodářskému rozvoji dané oblasti.

Seznam použitých zdrojů:

- ACP – EU – TRADE. *EPA negotiations: Where do we stand?* [online text]. Červenec 2011. [cit. 12.01.2013]. Dostupné na: <<http://www.acp-eu-trade.org/index.php?loc=epa/SADC.php>>.
- ACP-EU-TRADE. *Reviewing the Progress of the SADC-EU EPA Negotiations. Commitments on Trade Related Areas, Services and Investment Regulations. Part 3.* [online text]. Červen 2006. [cit. 25.12.2012]. Dostupné na: <http://www.acp-eu-trade.org/library/files/ERO_EN_0607_ERO_Reviewing-the-progress-od-SADC-EU-EPA-negotiations-part3.pdf>
- ADAMCOVÁ, Lenka a kol. *Úvod do rozvojových studií*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2006. 297 s. ISBN 80-245-1057-X.
- ADAMCOVÁ, L.: Problematika zapojování ACP do světové ekonomiky. Bratislava 27.06.2007. In RASLAVSKÁ, Ivana: *Rozvojová pomoc 2007*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2007, s. 7-18. ISBN 978-80-225-2381-3.
- ADAMCOVÁ, L.; HOLUB, A.; SÝKOROVÁ, S.: *Rozvojová ekonomika: vybrané problémy*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 1999-2002. 123 s. ISBN 80-245-0002-7.
- ADAMCOVÁ, L.; Němečková, T.: *Rozvojová ekonomika*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2009. 346 s. ISBN 978-80-245-1515-1.
- AGRITRADE. *Fruitful EU-South Africa summit but agriculture issues in EPA remain unsolved* [online text]. 22.10.2012 [cit.7.1.2013]. Dostupné na: <<http://agritrade.cta.int/en/layout/set/print/Agriculture/Topics/EPAs/Fruitful-EU-South-Africa-summit-but-agricultural-trade-issues-in-EPA-remain-unresolved>>.
- AIELLO, F.: Effects of STABEX on ACPs' Economic Growth: further evidence. *Applied Economics* [online text]. 1999, vol. 31, č. 9, s. 1033 – 1043 [cit. 12.12.2013]. Dostupné na: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/000368499323517>>.

- AIELLO, F.: Financial Stabilization Systems, Economic Growth of Developing Countries and EU's Stabex [online text]. 2000. [cit. 20.12.2013]. Dostupné na : <http://www.ecostat.unical.it/aiello/WB_Aiello_STABEX.PDF>.
- Analysis of EEC – ACP Trade 1972 – 1977. *The Courier* [online text]. 1978, č. 52, s. 45-107 [cit. 25.08.2013]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/36957/1/A2005.pdf>>.
- ASCHE, H.; ENGEL, U.: *Negotiating Regions: The EU, Africa, and the Economic Partnership Agreements*. 2008. Leipziger. Uniersitätsverlag in GRÜNKE, E.: *The Economic Partnership Agreements between SADC and EU. Regional Integration of SADC and Namibian interests within negotiation* [online text]. 2011. [cit. 18.11.2013]. Dostupné na: <http://www.fesnam.org/pdf/2011/publications/SADC_EPA_fesnam.pdf>.
- BABARINDE, O. ; FABER, G.: From Lomé to Cotonou: in Babarinde, O.: *The European Union and the developing countries: the Cotonou Agreement* [online]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, ©2005, s. 1 -15 [cit. 2012-12-07]. <Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10171719>>.
- BALDWIN, D. A.: Independence and Power: A Conceptual Analysis. *International Organization*. sv. 34, č. 4. Srpen 1980, s. 471 – 506 [cit. 11.11.2012]. Dostupné na: <<http://www.jstor.org/stable/2706510>> .
- BILAL, S. & RAMDOO, I. : *Which way forward in EPA negotiations? Seeking political leadership to address bottlenecks* [online text]. Říjen 2010. ECDPM Discussion Paper 100. Produced in cooperation with International Lawyers and Economists Against Poverty (iLEAP). Maastricht: European Centre for Development Policy Management. [cit. 03.01.2013]. Dostupné na: <www.ecdpm.org/dp100>.
- BILAL, S.; STEVENS, C.: The Interim Economic Partnership Agreements between the EU and African States: Contents, challenges and prospects, (Policy Management Report 17). Maastricht: ECDPM [online] 2009 [cit. 15.12.2013]. Dostupné na: <http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Content.nsf/0/AB9BF36A0439E143C12576170029077F?OpenDocument#sthash.ZEI2DaWO.dpuf> .
- BILAL, S.; LUI, D: Contentious Issues in the Interim EPAs. Potential Flexibility in the negotiations. (Discussion Paper No. 89) [online]. Březen 2009. ECDPM.[cit. 23.02.2013]. Dostupné na:<[http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/CA0600DFC1F8D539C125757C00491727/\\$FILE/09-89-e_content_issues%20EPAs_def.pdf](http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/CA0600DFC1F8D539C125757C00491727/$FILE/09-89-e_content_issues%20EPAs_def.pdf)>.
- BROWN, W.: From uniqueness to uniformity? An assessment of EU development aid policies in Arts, K.; Dickson, A. K.: *EU development cooperation: from model to symbol* [online]. Manchester: Manchester University Press, 2004 [cit. 12.04.2013]. Dostupné na: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10082114>>.
- CALZUOLA, G: EEC-Mozambique Cooperation. *The Courier* [online text]. 1993, č. 140, s. 41 - 44 [cit. 6.11. 2013]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/39185/1/Courier.140.pdf>>.
- EECKHOUT, Piet. *External relations of the European Union: legal and constitutional foundations*. Oxford: Oxford University Press, 2004. lxii, 490 s. Oxford EC law library. ISBN 0-19-928721-X.
  - Economic Partnership Agreement between the SADC Group of States, of the one

- part, and the European Community and its member states of the other part. [online text]. Zář 2007. [cit. 13.08.2013]. Dostupný na: <<http://www.bilaterals.org/spip.php?article9719&lang=en>>.
- ▲ ERASMUS, G.: *Deeper Regional Integration in SADC: Do the EPAs undermine the process?* [online text]. 2011. [cit. 16.11.2013]. Dostupné na: <http://www.givengain.com/cause_data/images/1694/S115B03_Do_EPAs_undermine_Reg_Integr_Erasmus_20110301_fin.pdf>.
- European Research Office. ACP-EU-TRADE. *Reviewing the Progress of the SADC-EU EPA Negotiations. Commitment on Trade Related Areas, Services and Investment Regulations. Part 3.* [online text]. Červen 2006. [cit. 25.12.2012]. Dostupné na: <http://www.acp-eu-trade.org/library/files/ERO_EN_0607_ERO_Reviewing-the-progress-od-SADC-EU-EPA-negotiations-part3.pdf>.
  - European Research Office. ACP-EU-TRADE. *Reviewing the Progress of the SADC-EU EPA Negotiations. The EU Market Access Offer. Part 1.* [online text]. Červen 2007. [cit. 15.01.2013]. Dostupné na: <http://www.acp-eu-trade.org/library/files/ERO_EN_0607_ERO_Reviewing-the-progress-od-SADC-EU-EPA-negotiations-part1.pdf>.
  - EC. EUROPA.EU. *Everything but Arms (EBA) – Who benefits? Everything but Arms* [online text]. 02.09.2013 [cit. 15.09.2013]. Dostupné na: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151704.%2013-07%20EBA%20Factsheet%20Update%20Final.pdf>.
  - EC.EUROPA. EU. *Evropský konsensus o rozvoji* [online text]. 28.11.2007. [cit. 16.1.2013]. Dostupné na: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12544_cs.htm>.
  - EC.EUROPA.EU. Sadc EPA Group. *Fact sheet on the interim Economic Partnership Agreements* [online text]. Říjen 2011 [cit. 12.10.2012]. Dostupný na: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/january/tradoc_142189.pdf>.
  - EUROSTAT: *Foreign Trade : Third countries. Statistical yearbook 1977 – 1983. Volume A. CECA-CEE-CEEA, Bruxelles, Luxembourg, 1986. ISBN 92-825-6572-6.*
  - European Centre for Development Policy Management: *The Cotonou Agreement in a Nutshell* [online]. Datum neuvedeno. [cit. 10.09.2012]. Dostupné na: <[http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/5ABF7285089030DBC1256F70004C10E2/\\$FILE/NSA%20Users%20Guide%20%28E%29%20Chapter_2_Cotonou%20Agreement%20in%20a%20 nutshell_version%205_CTA.pdf](http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/5ABF7285089030DBC1256F70004C10E2/$FILE/NSA%20Users%20Guide%20%28E%29%20Chapter_2_Cotonou%20Agreement%20in%20a%20 nutshell_version%205_CTA.pdf)>.
  - EUROPEAN RESEARCH OFFICE. *Reviewing the Progress of the SADC – EU EPA Negotiations. The EU Market Access Offer.* 2007. [cit. 10.02.2013]. Dostupné na: <www.acp-eu-trade.org/library/files/ERO_EN_0607_ERO_Reviewing-the-progress-od-SADC-EU-EPA-negotiations-part1.pdf>.
  - *Export Earning Stabilization System.* Press release database. Europa.eu [online text]. Prosinec 1986 [cit. 13.08.2013]. Dostupné na: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-86-603_en.htm>.
  - FABER, G.: *Economic Partnership Agreements and Regional Integration Among ACP Countries.* : in Babarinde, O.: *The European Union and the developing countries: the Cotonou Agreement* [online]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, ©2005 [cit.2012-12-07]. <Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10171719>>.
  - FLATTERS, F; KIRK, R; TRASK,K.: *Should Mozambique Join SACU? A Review of*

- Key Policy Issues* [online text]. 2004 [22.11.2013]. Dostupné na: <http://qed.econ.queensu.ca/faculty/flatters/writings/moz_sacu_final_w-o_app_b.pdf>.
- GRILLI, E. R.: *The European Community and the Developing Countries*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994. 387 s. ISBN 0-521-385-11-3.
  - GRÜNKE, E.: *The Economic Partnership Agreements between SADC and EU. Regional Integration of SADC and Namibian interests within negotiation* [online text]. 2011. [cit. 18.11.2013]. Dostupné na: <http://www.fesnam.org/pdf/2011/publications/SADC_EPA_fesnam.pdf>.
  - GRUHN, I.: The Lomé Convention: Inching Towards Interdependence. *International Organisation* [online text]. Vol. 30. Č. 2. Jaro 1976. [cit. 15.11.2012]. Dostupné na: <<http://www.jstor.org/stable/2706258>>.
  - GUY, M.: African – European Economic Relations under the Lomé Conventions. Commodities and the Scheme of Stabilization of Export Earnings. *African Studies Review* [online text]. 1984, vol. 27, č.3, s. 41-66 [cit. 3.4.2013]. Dostupné na: <<http://www.jstor.org/stable/524023>>.
  - HILDEBRANDOVÁ, M.: *Rozvojová politika Evropské unie: Tradiční schéma nebo moderní přístupy?*. Česká Třebová 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií.
  - HOLLAND, Martin. *The European Union and the Third World* [online]. New York: Palgrave, 2002. The European Union series [cit. 12.04.2012]. Dostupné na: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10076813>>.
  - JELÍNEK, Petr, Jan V. KROUŽEK a Martin NÁPRSTEK. *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2003. s. 92. ISBN 80-86506-33-9.
  - KARINGI, S. A kol. : *The Eu-SADC Economic Partnership Agreements: A Regional Perspective*. [online]. Prosinec 2005. [cit. 17. 11. 2013]. Economic Commission for Africa. Dostupné na: <<http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/atpc28.pdf>>
  - KEOHANE, R. O. a NYE, J. S.: *Power and interdependence*. 3rd ed. New York: Longman, ©2001. xviii, 334 s. ISBN 0-321-04857-1.
  - KEOHANE, R. O.; NYE J. S.: Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 1987, vol. 41, č. 4, 725-753 [10.10.2012]. Dostupné na: <www.jstor.org/stable/2706764>.
  - MANNING P.: Namibia and the European Community. *The Courier* [online text]. 1991, č. 127, s. 55 - 58 [16.10.2013]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/39173/1/Courier.127.pdf>>.
  - McMAHON, J. A.: *The negotiations of the Cotonou Agreement: Negotiating continuity or change?*: in Babarinde, O.: *The European Union and the developing countries: the Cotonou Agreement* [online]. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, ©2005 [cit. 07.12.2012]. Dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10171719>>.
  - MOGAPE, Sydney: *Trade Performance Review 2005: Botswana* [online text]. 2005 [cit. 02.11. 2012]. Dostupné na: <<http://www.sadctrade.org/files/TPR%20Botswana.pdf>>.
  - MULALE, K.: The Challenges to sustainable beef production in Botswana: Implications on rangeland management. [online text]. Nedatováno. [cit. 2.9.2013]. Dostupné na: <conference.ifas.ufl.edu/ifsa/posters/Mulale.doc>.
  - NĚMEČKOVÁ, T.: *Rozvojová politika EU - nové přístupy a směry* [online text]. Doktorská disertační práce (Ph.D.). Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta

- mezinárodních vztahů, 2007. Dostupné na:
 <http://www.vse.cz/vskp/4310_rozvojova_politika_eu_nove_pristupy_a_smery>.
- OYOWE, A.: A Convention for a changing world. Lomé IV signed. *The Courier* [online text]. 1990, č. 120, s. 2-4 [cit. 21.04.2013]. Dostupné na:
 <http://aei.pitt.edu/1779/1/Lome_IV_dossier.pdf>.
  - OPEN DATA. -For Mozambique- Mozambique Imports, major trade partners [online]. 2013. [cit. 19.11.2013]. Dostupné na:
 <<http://mozambique.opendataforafrica.org/lawcxae/mozambique-imports-major-trade-partners>>.
  - UN. OHRLLS. *Least Developed Countries. About LDCs* [online]. Datum neuvedeno. [cit. 23.10.2012]. Dostupné na: <<http://www.unohrlls.org/en/ldc/25/>>.
  - EUROSTAT: *Foreign Trade : Third countries. Statistical yearbook 1977 – 1983*, Volume A. CECA-CEE-CEEA, Bruxelles. Luxembourg, 1986. ISBN 92-825-6572-6.
  - Namibia. *SADC*. Sadc.int. 2012. [cit. 20.11.2013]. Dostupné na:
 <<http://www.sadc.int/member-states/namibia/>>.
  - NAUMANN, E.: *Rules of Origin. What has been agreed? What does it mean? What next?* [online]. Březen 2008 [cit. 13.01.2013]. Dostupné na:
 <http://www.bilaterals.org/IMG/pdf/Naumann_Rules_of_Origin_and_EPAs.pdf>.
  - NIELSON, L.: *Classification of Countries Based on Their Level of Development: How is it Done and How it Could be Done. IMF working paper* [online]. February 2011. [cit. 3.3.2013]. Dostupné na:
 <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp1131.pdf>>.
  - OJAMBO, C.: *EU-ACP Economic Agreements and WTO / GATT Compatibility: Options for ACP countries under Cotonou Agreement* [online text], Doktorská disertační práce, University of Pretoria, Faculty of Law, 2010. Dostupné na:
 <<http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-10042010-140810/unrestricted/dissertation.pdf>>.
  - PARFITT, T.W.: *Equals, Clients, or Dependents? A.C.P. Relations with the E.E.C. under the Lome Conventions*. Recenze *Collective Clientelism: The Lome Conventions and North-South Relations* by John Ravenhill. *The Journal of Modern African Studies*, Svazek 25, Č.4. Prosinec 1987, pp. 717-723. [cit. 25.09.2013]. Dostupné na: <<http://www.jstor.org/stable/160961>>.
  - RAVENHILL, J.: What is to be done for Third World Community Exporters? An Evaluation of the Stabex Scheme. *International Organisation* [online text]. 1984, Vol. 38, č. 3, s. 537-574. [cit. 12.12.2013]. Dostupné na:
 <www.jstor.org/stable/2706470>
  - RIEGEL, M.: Rozvojová politika EU: Altruismus nebo nástoj k dosažení svých cíků. *Rozvojovka.cz* [on-line]. 2012. [cit. 23.05.2013]. Dostupné na:
 <<http://www.rozvojovka.cz/analyzy/133-rozvojova-politika-eu-altruismus-nebo-nastroj-k-dosazeni-vlastnich-cilu.htm>>.
  - RAMDOO, I.: *Economic Partnership Agreements: Where are we and what challenges for development?* (ECDPM Presentation) [online text]. 2013. [cit. 29.11.2013]. Dostupné na: <<http://www.slideshare.net/ecdpm/economic-partnership-agreements-where-are-we-and-what-challenges-for-development>>.
  - SCHIFFMANN, Ch.: A negotiation and a convention. *The Courier*; březen 1975,

- č.31, s. 3 - 6 [cit. 27.08.2013]. Dostupné na: <<http://www.acp.int/content/lome-i-dossier-courier-magazine-n-31-march-1975>>.
- SEFALI, M.: President of the ACP Council of Ministers. A significant contribution to human understanding and development. *The Courier* [online text]. 1990, č. 120, s. 5-8 [cit. 16.04.2013]. Dostupné na: <http://aei.pitt.edu/1779/1/Lome_IV_dossier.pdf>.
  - South Centre. *EPA negotiations in Southern Africa: some issues of concern* [online text]. Říjen 2007. [cit. 14.01.2013]. Dostupné na: <http://www.southcentre.org/index.php?option=com_content&view=article&id=296%3Aepa-negotiations-in-southern-africa-some-issues-of-concern&catid=101%3Aeconomic-partnership-agreements-epas&lang=en>.
  - SUDWORTH, E. ; VAN HOVE, K.: *European Union-South Africa Trade Negotiations: Insights into an ACP-EU Negotiating Process. (Working Paper No. 57)* [online text]. Maastricht: ECDPM . 1998 [cit. 3.10.2012]. Dostupné na : <http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Navigation.nsf/index2?readform&http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Content.nsf/0/22fca781fecdc24bc1256c87004bfd78?OpenDocument>.
  - Summaries of EU legislation. External Trade. *A stronger partnership to deliver market access* [online text]. Publ. 16.04.2008 [cit. 7.1.2013]. Dostupné na: <http://europa.eu/legislation_summaries/external_trade/r11021_en.htm>.
  - Sysmin. *The Courier* [online text]. č. 79, Květen - Červen. [cit. 23.10.2013]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/37191/1/A2031.pdf>>.
  - Svaziland. At the crossroads. *The Courier* [online text]. 1994, č. 147, s. 18-38 [cit. 15.11. 2013]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/39192/1/Courier.147.pdf>>.
  - THE GERMAN MARHALL FUND OF THE UNITED STATES. Strengthening Transatlantic Cooperation: *Economic Partnership Agreements and African Regional Integration: Have negotiations helped or hindered regional integration?* [online]. August 2011 [cit. 19.10.2012]. Dostupné z: <http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files/mf/1325339399_magicfields_attachment_1_1.pdf>.
  - THE INTERNATIONAL CENTRE FOR TRADE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT. *The importance of improved EU market access for South African agro-industry* [online]. Červen 2011. [cit. 15.01.2013]. Dostupné na: <<http://ictsd.org/i/news/tmi/108575/>>.
  - Three southern African countries. *The Courier* [online text]. 1976, č. 39, s. 19 - 29 [cit. 15.09.2013]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/36429/1/A1925.pdf>>.
  - UNDP. *Global Development Report 2003. Deeping democracy in a framgmented world* [online text]. 2002 [cit. 13.10.2013]. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/263/hdr_2002_en_complete.pdf>
  - UNDP. *Global Development Report 1995* [online text]. 1995 [cit. 13.10.2013]. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/256/hdr_1995_en_complete_nostats.pdf>
  - UNITED NATIONS: *1992 International Trade Statistics Yearbook*. United Nations. 1993. New York. ISBN 92-1-061154-3.
  - WAISSOVÁ, Š.: Teorie mezinárodních režimů. *Mezinárodní vztahy* [online text]. 2002, Vol. 37, č. 2, s. 49 - 66 [cit. 10.10.2012]. Dostupné na: <<http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/31>>.
  - WORLD BANK. *How we classify countries* [online text]. 2013. [cit. 3.3.2013].

- WTO. EUROPA. Summaries of EU legislation. External Trade. *A stronger partnership to deliver market access* [online text]. Publ. 16.04.2008 [cit. 7.1.2013]. Dostupné na: <http://europa.eu/legislation_summaries/external_trade/r11021_en.htm>.
- WTO. *International Trade Statistics 2011* [online]. rev. 2013 [cit. 2.1.2013]. Dostupné na: <http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_charts_e.htm>.
- WTO. *Tariffs. Get tariff data* [online]. 2013 [cit. 14.01.2013]. Dostupné na: <http://www.wto.org/english/tratop_e/tariffs_e/tariff_data_e.htm>.

Primární zdroje:

- ♣ Dohoda o partnerství mezi africkými, karibskými a tichomořskými státy na jedné straně a Evropským společenstvím a jeho členskými státy na straně druhé, podepsaná v Cotonou, dne 23.června 2000 (Dohoda z Cotonou) [online text]. Dostupný z: <[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:35:22000A1215\(01\):CS:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:35:22000A1215(01):CS:PDF)>.
- ♣ Draft EU-SADC EPA . Červen 2007. Dostupný na: <<http://www.bilaterals.org/spip.php?article9719&lang=en>>.
- ♣ Fourth ACP-EEC Convention Signed in Lomé on 15 December 1989 [online text]. Dostupný na: <<http://aei.pitt.edu/4220/>>.
- ♣ Greep Paper on Relations between the European Union and the ACP countries on the eve of the 21st century [online text]. Dostupný z: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1996:0570:FIN:EN:PDF>>.
- ♣ Economic Partnership Agreement between the SADC Group of States, of the one part, and the European Community and its member states of the other part [online text]. Zář 2007. [cit. 13.08.2013]. Dostupný na: <<http://www.bilaterals.org/spip.php?article9719&lang=en>>.
- ♣ Evropa ve světě: Posílené partnerství v zájmu lepšího přístupu na trh pro evropské vývozce [online text]. Dostupný na: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0183:FIN:CS:PDF>>.
- ♣ Smlouva o Evropském společenství (původní znění 1957). [online text]. Dostupné z: <<https://www.euroskop.cz/8917/sekce/zakladajici-smlouvy/>>.
- ♣ UNDP. *Human Development Report 2002*. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/263/hdr_2002_en_complete.pdf>

